

Αρ. Εισ. 17675

3000

Α. Γ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Θηριόμορος Βωρρίου Βωρραγας
ζητήμα ΑΒ τάξης ΑΒ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΜΕΤΑ

ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ

(ΕΙΣ ΤΡΙΑ ΤΕΥΧΗ & ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ)

ΤΕΥΧΟΣ Α΄.

Έγκριμένον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Α΄ καὶ Β΄ τάξεως τῶν Γυμνασίων καὶ τῶν Ἀνωτέρων Παρθεναγωγείων καὶ τῶν μαθητῶν τῆς Α΄ τάξεως τῶν Διδακταλείων διὰ μίαν πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1932-1933.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἀντίτυπα 4.000

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου καὶ φόρου δρ. 52.40

Βιβλίωσημον καὶ Φόρος Ἀναγκαστ. Δανείου δραχ. 17.60

Ἀριθ. Ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως 53416/19193

Ἀριθ. ἀδείας κυκλοφορίας

51167
26.9.33

~~Συντάκτης~~
~~Καθηγητής~~

Handwritten signature: I. D. Kollaros

17675

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΟΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"

ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46Α

1933

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α. Γ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ζητήσε δρχ 52

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΜΕΤΑ

ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ

(ΕΙΣ ΤΡΙΑ ΤΕΥΧΗ & ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ)

Αριθ. εγκριτικής απόφασεως $\frac{53416/19193}{18\text{βρίου } 1932}$

A.

ΥΤΕΡΑ
000

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46^α

1933

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατόπιν τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Μουσικῆς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως κατέστη λίαν αἰσθητὴ παρ' ἡμῖν ἡ ἔλλειψις μεθοδικῶν βιβλίων, τὰ ὅποια, χρησιμοποιούμενα κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὡς καὶ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ προπαρασκευὴν τοῦ μαθητοῦ, διευκολύνουν καὶ προάγουν σημαντικῶς τὸ ἔργον τοῦ διδάσκοντος τὸ μάθημα τοῦτο.

Βάσις τῆς καλῶς ἐννοουμένης μουσικῆς μορφώσεως ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως εἶνε ἀναμφισβητήτως **ἡ μετὰ θεωρίας διδασκαλία τῆς ᾠδικῆς**, ἐφαρμοζομένη ἐπὶ μελωδικῶν ἀσκήσεων (solfège) καὶ παιδαγωγικῶν ἁσμάτων.

Ἡ ἀπλῆ πρακτικὴ διδασκαλία ἁσμάτων, ἡ ὅποια ἐφαρμόζεται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ ἐξακολουθῇ καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, καθόσον μὴ ἱκανοποιούσα τὸ θεωρητικὸν διαφέρον τοῦ διανοητικῶς ὀρίμου μαθητοῦ, καταρρίπτει τὸ γόητρον τοῦ μαθήματος καὶ μειώνει εἰς τὸ ἐλάχιστον τὴν παιδευτικὴν δύναμιν αὐτοῦ. Εἰς τοὺς μορφωμένους μαθητὰς ἀρμόζει μᾶλλον ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία τῆς μουσικῆς, δι' ἧς οὗτοι καταρτίζονται εἰς τὴν διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων ἐκτέλεσιν καὶ ἀντίληψιν ἁσμάτων ἀναλόγων πρὸς τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν αὐτῶν.

Ἡ συστηματικὴ θεωρητικὴ διδασκαλία τῆς ᾠδικῆς, ἀρχομένη στοιχειωδῶς ἀπὸ τῆς Γ' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ συνεχιζομένη μεθοδικῶς εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν ἀνωτέρων σχολείων, ἐξοικειώνει βαθμιαίως εἰς τὴν μουσικὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν, ἐνισχύει τὴν παρατήρησιν, κρίσιν, αὐτενέργειαν καὶ ἐν γένει συμβάλλει εἰς τὴν εἰδολογικὴν μόρφωσιν διὰ τῆς ἐπισταμένης ἐρευνῆς τῶν στοιχείων τῆς μουσικῆς, ἐκλεπτύνει δὲ τὸ μουσικὸν αἶσθημα καὶ καλλιεργεῖ ἀσφαλῶς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὄντως ὄραίου. Μόνον ὁ διδασκὴς καὶ θεωρητικῶς τὴν μουσικὴν διακρίνει καὶ ἐκτιμᾷ δρόντως τὴν ἀληθινὴν τέχνην, διότι ἐμβαθύνων αἰσθητικῶς εἰς τὰ μεγάλα καλλιτεχνικὰ ἔργα εἶνε εἰς θέσιν ν' ἀνακαλύπτῃ τὸ ἐν αὐτοῖς θεῖον κάλλος καὶ αἰσθάνηται τὴν ἐκ τῆς ἐκλεκτῆς μουσικῆς ἀπόλαυσιν καὶ ψυχικὴν ἐκείνην ἔξαρσιν, ἡ ὅποια θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων πρὸς διαμόρφωσιν ἰδεωδῶν ὑψηλοτέρου ἀνθρωπισμοῦ· θ' ἀποστρέφεται δὲ ἐξ ἄλλου ὁ τοιοῦτος τὰ ἐκφανλίζοντα τὴν ψυχὴν κακότεχνα καὶ χυδαῖα ἀκροάματα, τὰ ὅποια σήμερον κυριαρχοῦν καὶ λυμαίνονται καταστρεπτικῶς τὴν νεοελληνικὴν αἰσθητικὴν. Διὰ τῆς θεωρητικῆς ᾠδικῆς θὰ δημιουργηθοῦν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς κάθε πόλιν καὶ χωρίον αἱ λαϊκαὶ χορωδία, αἱ ὅποια θὰ ἐπιτελέσουν ὑψηλὸν κοινωνικὸν προορισμὸν, χρησιμεύουσαι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὡς ἀξιόλογα ψυχαγωγικὰ καὶ μορφωτικὰ κέντρα. Ἡ θεωρη-

τιλὴ μουσικὴ τέλος προπαρασκευάζει τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τύχουν εἰδικῆς μορφώσεως εἰς ἀνωτέρας μουσικὰς σχολὰς καὶ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλωθοῦν καὶ ἀναπτυχθοῦν κατὰ πρόωτον εἰς τὸ σχολεῖον αἱ τυχὸν ὑπάρχουσαι μουσικαὶ ἰδιοφυαί· ἐξ αὐτῶν, καταλλήλως ἐξελισσομένων, θὰ προζύψουν μίαν ἡμέραν οἱ μεγάλοι συνθέται καὶ ἐκτελεσταί.

Ἡ μουσικὴ κατ' ἀνάγκην ἐπίσης ἄρχεται εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα ὑπὸ τὴν ἀπλουστέραν καὶ μᾶλλον προσαρμοζομένην εἰς τὴν παιδικὴν ἀντίληψιν μορφήν τῆς μονοφωνίας. Εἶνε ὅμως φανερόν, ὅτι ἡ διδασκαλία δὲν δύναται νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὴν πρωτόγονον ταύτην μορφήν, ἀλλ' ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου μουσικῆς ἐξελίξεως θὰ καλλιεργήσῃ ἐκ παραλλήλου καὶ τὴν πολυφωνίαν εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, ἵνα ἀποκαλύψῃ εἰς τὸν μαθητὴν τὸν ὠραῖον κόσμον τῆς ἁρμονίας, ἡ ὁποία πλουτίζει καὶ ἐμψυχώνει τὴν μελωδίαν καὶ παρουσιάζει εἰκόνα τοῦ ἐν τῇ μουσικῇ τελείου.

Ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα ἀντιλαμβανόμενοι τὸ περιεχόμενον τῆς μουσικῆς διδασκαλίας ἐν τῷ σχολείῳ, προσέβημεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς «**Μουσικῆς Ἀγωγῆς**». Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, ἐκδοθὲν διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς χρήσεως εἰς τρία τεύχη καὶ συμπλήρωμα, περιελάβομεν πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς πλήρους ἐγκυκλοπαιδικῆς μουσικῆς μορφώσεως, τὰ ὁποῖα, καθ' ἡμᾶς, δύναται νὰ ἐμπνεύσων τὸ διαρκὲς καλλιτεχνικὸν διαφέρον τοῦ τροφίμου κατὰ τὸν μετασχολικὸν βίον.

Συντάσσοντες τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον εἵχομεν ὑπ' ὄψιν ἅψ' ἐνὸς τὴν νοητικὴν ἱκανότητα τῶν μαθητῶν καὶ ἐξ ἄλλου τὸ ἐπίπεδον τῆς σημειωτικῆς μουσικῆς μορφώσεως τοῦ ἑλληνοπαίδος. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν γυμνασμάτων καὶ ἡμάτων ἐχρησιμοποίησαμεν, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἑλληνικὰς μελωδίας, ἐν' τῇ ὅλῃ δὲ ἐργασίᾳ ἡμῶν εἵχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ νεώτερα καὶ δοκιμώτερα ὁμοίως φύσεως ἔργα τῆς ξένης σχολικῆς μουσικῆς.

Ὅπως ἐξασφαλίσωμεν τὴν ὡς οἶόν τε ὀμαλωτέραν καὶ ἀβίαστον πρόοδον, κατεβάλομεν ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὴν μεθοδικὴν διάταξιν τῆς ὕλης, ἀκολουθήσαντες ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν θεμάτων οὐχὶ τὴν ἐπιστημονικὴν σειρὰν, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῶν διδακτικῶν ἀρχῶν καὶ ὀδικῶν ἀναγκῶν ὑπαγορευομένην τοιαύτην. Ἐπίσης, ἵνα καταστήσωμεν ἀντιληπτὰς τὰς ἀφηρημένας ῥυθμικὰς καὶ μελωδικὰς ἐννοίας, ἐπεξετάθημεν εἰς πληρεστέραν ἀνάλυσιν τῶν σπουδαιότερων ἐκ τούτων καὶ ἐχρησιμοποίησαμεν πρὸς ἀπλοποίησιν καὶ αἰσθητοποίησιν τῶν διδασκομένων πάντα τὰ δυνατὰ ἐποπτικὰ μέσα. Ἐν γένει δὲ τὸ ὕλικόν τῆς διδασκαλίας ἐπραγματεύθημεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας, οὕτως ὥστε πᾶς τις διὰ τῆς κατ' ἰδίαν μελέτης νὰ ἐπιτυγχάνῃ τελείαν κατανόησιν τῶν περισσοτέρων θεωρητικῶν κεφαλαίων ἄνευ τῆς βοήθειας διδασκάλου. Τὸ βιβλίον ὄθεν τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἐν πολλοῖς εἰς πάντα φιλόμουσον ὡς ὁδηγὸς αὐτοδιδασκαλίας τῆς μουσικῆς.

Λόγῳ τῆς στενῆς σχέσεως τῶν δύο καλῶν τεχνῶν Ποιήσεως καὶ Μουσικῆς, αἵτινες εἰς τὸ ἄσμα παρουσιάζονται ἠνωμένα, ἐκρίναμεν σκόπιμον, ὅπως ἐν τέλει, κατόπιν μικρᾶς εἰσαγωγῆς περὶ τοῦ **καλοῦ** καὶ **καλῶν τεχνῶν**, περιλά-

βωμεν καί τινα ὄλως στοιχειώδη ἐκ τῆς *Ποιήσεως* καὶ *Μειρικῆς*, ἀναφέρωμεν δὲ καὶ τοὺς ἀπλουστέρους κανόνας τῆς *Ὡραίας ἀναγνώσεως* ἢ *Ἀπαγγελίας* τοῦ ποιήματος, ἡ ὁποία πρέπει νὰ προηγήται τοῦ ἔσματος.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ παρόντος ἔργου, πρωτοτύπου εἰς τὸ εἶδος του παρ' ἡμῶν, ἀπήτησε πολλοὺς μόχθους καὶ προσέκρουσεν εἰς πολλαπλᾶς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἠγωνίσθημεν παντὶ σθένει νὰ ὑπερνικήσωμεν. Παραδίδοντες αὐτὸ πρὸς χρῆσιν δὲν ἰσχυρίζομεθα βεβαίως, ὅτι διὰ τούτου ἀντιμετωπίζομεν ὄλας τὰς ἀπόψεις τοῦ δυσκόλου προβλήματος τῆς παρ' ἡμῶν μουσικῆς ἀγωγῆς· θὰ λογισθῶμεν μόνον εὐτυχεῖς, ἂν τοῦτο συμβάλῃ κατὰ τι πρὸς εὐγενῆ ψυχαγωγίαν καὶ προαγωγὴν τῆς καλαισθησίας τῆς νεολαίας ἡμῶν, χρησιμεύσῃ δὲ ὡς ἀφορμὴ δημιουργίας τελειότερων συστημάτων καὶ προσφορωτέρων μεθόδων. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ θὰ δοθῇ ἡ ἐπιβαλλομένη κατεύθυνσις εἰς τὴν σχολικὴν μας μουσικὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας κατὰ μέγα μέρος θὰ βασισθῇ ἡ καλλιτεχνικὴ μόρφωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἀθήναι, Σεπτέμβριος 1930.

Α. Ρ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΤΗΣ

“ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ,,

ΤΕΥΧΟΣ Α΄.

Πρώται θεωρητικά γνώσεις.

Ρυθμικά θέματα: Φθογγόσημα, ολόκληρον, ήμιον, τέταρτον, ὄγδοον, δέκατον ἕκτον μετὰ τῶν ἀντιστοιχῶν παύσεων. Μέτρα $\frac{2}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{4}$. Σύνδεσις διαρκείας. Στιγμὴ διαρκείας (παρεστιγμένον ήμιον, τέταρτον, ὄγδοον).

Μελωδικὰ θέματα: Μείζων κλίμαξ τοῦ Ντο. Διαστήματα 2ας, 3ης, 4ης, 5ης, 6ης, 7ης, 8ης. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς μείζονος κλίμακος καὶ τῶν διαστημάτων. Διαστήματα ἀπλὰ καὶ σύνθετα. Ἀναστροφή τῶν διαστημάτων. Σύνδεσις προσφθίας. Κανὼν δίφωνος, τρίφωνος, τετράφωνος. Βοχαλισμός. Χρωματισμοί. Ἀναπνευστικά ἀσκήσεις. Μεσαῖοι φθόγγοι τῶν τόνων, σημεῖα ἀλλοιώσεως, χρωματικὴ κλίμαξ. Κλειδί τοῦ Φα. Συγχορδίαί τρίφωνοι μείζονος κλίμακος Ντο. Διπλὰ σημεῖα ἀλλοιώσεως. Μείζων κλίμαξ τοῦ Σολ.

Μελωδικαὶ ἀσκήσεις: Μονόφωνοι, δίφωνοι, τρίφωνοι καὶ τετράφωνοι ἐπὶ τῶν ἄνω θεμάτων.

Ἄσματα: Ἐφαρμογὴ τῶν δεδιδαγμένων θεωρητικῶν γνώσεων.

ΤΕΥΧΟΣ Β΄.

Ρυθμικά θέματα: Τρίηχον, ἐξάηχον, κλπ. Μέτρα $\frac{3}{8}$, $\frac{7}{8}$, $\frac{6}{8}$. Διπλὴ στιγμὴ.

Μελωδικὰ θέματα: Μείζονες κλίμακες Ρε, Λα, Μι, Σι, Φα \sharp , Ντο \sharp , Φα, Σι \flat , Μι \flat , Λα \flat , Ρε \flat , Σολ \flat , Ντο \flat . Ἐλάσσονες κλίμακες Λα, Μι, Σι, Φα \sharp , Ντο \sharp , Σολ \sharp , Ρε \sharp , Λα \sharp , Ρε, Σολ, Ντο, Φα, Σι \flat , Μι \flat , Λα \flat . Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐλάσσονος κλίμακος. Διαστήματα ἐλασσόνων κλιμάκων. Σύγκρισις μείζονος καὶ ἐλάσσονος κλίμακος. Ὅμόνυμοι κλίμακες. Ἀρχαία ἐλάσσον κλίμαξ. Γενικαὶ παρατηρήσεις ἐφ' ὅλων τῶν κλιμάκων. Τρίφωνοι καὶ τετράφωνοι συγχορδίαί μείζονων καὶ ἐλασσόνων κλιμάκων. Ἀσκήσεις εἰς τοὺς διαφόρους τόνους (κῆλοι μείζονων καὶ ἐλασσόνων κλιμάκων κ.ἄ.).

Μελωδικαὶ ἀσκήσεις: Μονόφωνοι, δίφωνοι, τρίφωνοι καὶ τετράφωνοι ἐπὶ τῶν ἄνω θεμάτων.

Ἄσματα: Ἐφαρμογὴ τῶν δεδιδαγμένων θεωρητικῶν γνώσεων.

ΤΕΥΧΟΣ Γ΄.

Ρυθμικά θέματα: Μέτρα $\frac{2}{2}$, $\frac{4}{2}$, $\frac{3}{2}$, $\frac{9}{8}$, $\frac{12}{8}$, $\frac{5}{4}$, $\frac{6}{4}$, $\frac{9}{4}$, $\frac{12}{4}$, $\frac{2}{8}$, $\frac{3}{16}$, $\frac{4}{16}$, $\frac{2}{16}$. Συγκοπή. Ἀντιχρονισμός. Τριακοστὰ δευτέρα. Ἐξηκοστὰ τέταρτα. Ρυθμικὴ ἀγωγή (ἐν ἑκάστῃ). Χρονόμετρον. Σχετικαὶ μελωδικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἄσματα.

Μελωδικά θέματα: Τρόπος, είδη τρόπων. Τρόποι της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Οί τρόποι της Βυζαντινής μουσικής (εις Εύρωπαϊκὴν παρασημαντικὴν) μετὰ παραδειγμάτων. Λειτουργικοὶ τρόποι τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας. Πῶς διακρίνομεν εἰς ποῖον τρόπον ἀνήκει τὸ μουσικὸν ἔργον. Ἀλλαγὴ τόνου ἢ μετατροπία. Κλειδιά. Προσφθία, χρωματισμοί. Μεταφορά. Καλλωπισμοί. Συντομία. Μουσικὰ ὄργανα. Ἡ φωνὴ (τὸ φωνητικὸν ὄργανον, ἐξάσκησης τῆς ἀναπνοῆς, εἶδη φωνῆς, μεταβολὴ τῆς φωνῆς, ψδικοί κανόνες, γυμνάσματα βοκαλισμοῦ, ἢ προφορὰ κατὰ τὸ ἔσμα). Μουσικὴ ἔκφρασις. Μουσικὴ ὑπαγόρευσις, ὑποδείγματα.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ

Καλαὶ τέχναι.

Μουσική. Ἦχος — φθόγγος. Ὁρισμὸς τῆς μουσικῆς. Ἀξία τῆς μουσικῆς. Δοξασίαι περὶ μουσικῆς. Βασικὰ στοιχεῖα τῆς μουσικῆς. Σχολαί. Περὶ τῆς καλῆς μουσικῆς. Μορφαὶ τῆς συνθέσεως. Ἱστορία τῆς μουσικῆς. Αἱ 9 συμφωνίαι τοῦ Beethoven.

Ποίσεις. Εἶδη τῆς ποιήσεως. Ἕλληνες καὶ ξένοι ποιηταί. Νεοελληνικὴ ποίησις καὶ μετρικὴ. Ἀνάλυσις τοῦ «Προομίου» τοῦ Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν Δ. Σολωμοῦ. Στοιχειώδεις κανόνες ἀπαγγελίας.

Μεθοδολογικὰ τῆς Ὡδικῆς. Ἀναλυτικὰ προγράμματα τῆς Ὡδικῆς τῶν σχολείων.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ

Μουσική εἶνε ἡ τέχνη τῶν ἤχων.¹

Ἡ Μουσική γράφεται καὶ ἀναγινώσκεται, ὅπως καὶ τὸ κείμενον μιᾶς γλώσσης.

Καθὼς διὰ τὰ μάθη τις μίαν γλῶσσαν πρέπει νὰ γνωρίσῃ τὰ γράμματα καὶ τὰς λέξεις αὐτῆς, ὡς καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν αὐταὶ συνδέονται πρὸς διατύπωσιν τῶν διαφορῶν ἰδεῶν, οὕτω καὶ εἰς τὴν Μουσικὴν. Διὰ τὰ ἀναγνώσῃ τις ἔν μουσικὸν κείμενον πρέπει νὰ μάθῃ τὸ ἀλφάβητον τῆς μουσικῆς γλώσσης καὶ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γραφῆς τῆς, καὶ νὰ γνωρίσῃ τοὺς κανόνας, οἱ ὅποιοι ὁρίζουν τὰς σχέσεις τῶν μουσικῶν ἐννοιῶν πρὸς ἀλλήλας.

Τὸ μάθημα τὸ πραγματευόμενον περὶ ὄλων τούτων λέγεται **Θεωρία τῆς Μουσικῆς**.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὅμως τῶν μουσικῶν ἔργων δὲν ἀρκεῖ ἡ γνῶσις τῆς θεωρίας τῆς μουσικῆς, ἀλλὰ πρέπει παραλλήλως πρὸς αὐτὴν νὰ συμβαδίζῃ **πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν θεωρητικῶν γνώσεων**. Ἀπαιτεῖται πρὸς τούτοις καὶ **ἐξάσκησις τῆς μουσικῆς ἀκοῆς**, οὕτως ὥστε νὰ ἀντιλαμβάνομεθα καλῶς τοὺς ἤχους, τοὺς ὁποίους μεταχειρίζεται ἡ μουσικὴ.

Περὶ πάντων τῶν ἀνωτέρω πραγματεύεται τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «**Μουσικὴ ἐκτέλεσις**» Μέρος Πρῶτον τοῦ ἀνά χειρὸς βιβλίου.²

Ἡ μουσικὴ ἐκτέλεσις λοιπὸν συνίσταται εἰς τὰ τρία συμβαδίζοντα ἐπόμενα στοιχεῖα:

- 1) **Θεωρίαν τῆς Μουσικῆς.**
- 2) **Πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν θεωρητικῶν γνώσεων.**
- 3) **Μόρφωσιν τῆς μουσικῆς ἀκοῆς.**

Εἰς τὸ Μέρος Πρῶτον τοῦ βιβλίου τούτου³ γίνεται ἐπίσης λόγος καὶ διὰ τὴν ἀπαραίτητον πρὸς καλὴν μουσικὴν ἐκτέλεσιν καλλιέργειαν τῆς φωνῆς.

¹ Ἴδε καὶ «Μουσικὴ Ἀγωγή—Συμπλήρωμα», σελ. 738 § 303.

² Ἡ «**μουσικὴ ἐκτέλεσις**» ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸ Β' καὶ Γ' τεῦχος.

³ Ἴδε Τεῦχ. Α', σελ. 25 § 29 καὶ Τεῦχ. Γ' σελ. 675 § 268.

Α. Ἀργυροπούλου, Μουσικὴ Ἀγωγή Τεῦχος Α'. Ἔκδ. 2α, 1933.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 1^{ον}.

Φθόγγοι.

§ 1. Οἱ ἦχοι, τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις εἰς τὴν μουσικὴν, λέγονται *μουσικοὶ ἦχοι* ἢ *φθόγγοι*.¹ Τούτους παράγουν τὰ μουσικὰ ὄργανα καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν οὗτος τραγουδῇ.

Φθογγόσημα.

§ 2. Τοὺς φθόγγους ἀντιλαμβανόμεθα μὲ τὴν ἀκοήν. Σημειώομεν δὲ αὐτοὺς μὲ ὀρισμένα σημεῖα π.χ. \circ ἢ \bullet τὰ ὁποῖα ὀνομάζομεν *φθογγόσημα* ἢ *νότες* (Γαλλ. notes).

Κάθε φθογγόσημον παριστάνει ἓνα φθόγγον. Διὰ τοῦτο γίνεται ἀδιακρίτως χρῆσις τῶν λέξεων *φθόγγος* καὶ *φθογγόσημον*.

§ 2α. Ἐρωτήσεις.

Τί λέγεται φθόγγος; Ἀπὸ ποῦ παράγονται οἱ φθόγγοι; Τί εἶνε φθογγόσημα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2^{ον}.

Πεντάγραμμον.

§ 3. *Πεντάγραμμον* εἶνε *πέντε γραμμαὶ* ὀριζόντιοι, αἱ ὁποῖα ἀπέχουν ἕξ ἴσου μεταξύ των, καὶ τὰ *τέσσαρα διάμεσα* μεταξύ τῶν γραμμῶν τούτων, ἦτοι:

5η γραμμὴ	_____	4ον διάμεσον
4η >	_____	3ον >
3η >	_____	2ον >
2α >	_____	1ον >
1η >	_____	

Σημ. Αἱ γραμμαὶ καὶ τὰ διάμεσα μετροῦνται ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω.

§ 3α. Εἰς τὸ πεντάγραμμον γράφομεν τὰ φθογγόσημα. Αἱ θέσεις δὲ τοῦ πενταγράμμου, εἰς τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ γράψωμεν ταῦτα, εἶνε αἱ 5 γραμμαὶ

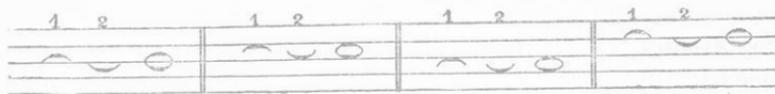
¹ Περί φθόγγου ἴδε «Μουσικὴ Ἀγωγή — Συμπλήρωμα» σελ. 735 § 295.

καὶ τὰ 4 διάμεσα. Ἐπομένως εἰς τὸ πεντάγραμμον γράφονται **ἑννέα** διαφόρου θέσεως φθογγόσημα, ἴτοι 5 ἐπὶ τῶν γραμμῶν καὶ 4 ἐπὶ τῶν διαμέσων.

§ 3β. Ἀσκήσεις.

α'. Πῶς γράφομεν τὸ φθογγόσημον **Ο**. Τοῦτο δὲν γράφεται διὰ μιᾶς κινήσεως τῆς γραφίδος σὰν **Ο**, ἀλλὰ μὲ δύο κινήσεις. Ἡ πρώτη διαγράφει τὸ ἄνω μέρος καὶ ἡ δευτέρα τὸ κάτω μέρος τούτου. Κατωτέρω δεικνύεται ἡ ἀνάλυσις τῶν δύο αὐτῶν κινήσεων τῆς γραφίδος καὶ κατόπιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνώσεώς των. (Εἶνε φανερόν, ὅτι τὸ διὰ χειρὸς γραφόμενον φθογγόσημον διαφέρει τοῦ τυπογραφικοῦ).

β'. Γράψατε (εἰς τὸν μουσικὸν πίνακα ἢ τὸ τετράδιον μουσικῆς) τὸ φθογγόσημον ἐπὶ τῆς 2ας γραμμῆς, ἐπὶ τῆς 5ης, ἐπὶ τοῦ 2ου διαμέσου κ.λ.π.

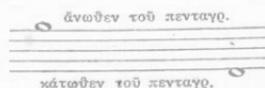
γ'. Εἰς ποίαν γραμμὴν ἢ διάμεσον εἶνε γραμμένο κάθε φθογγόσημον τοῦ κάτωθι πεντάγραμμου:

Βοηθητικαὶ γραμμαί.

§ 4. Εἶδομεν (σελ. 2 § 3α) ὅτι εἰς τὸ πεντάγραμμον γράφονται 9 φθογγόσημα. Οἱ φθόγγοι ὅμως εἶνε περισσότεροι ἀπὸ ἑννέα καὶ δὲν ἀρκεῖ τὸ πεντάγραμμον διὰ νὰ τοὺς σημειώσωμεν. Διὰ τοῦτο γράφομεν φθογγόσημα καὶ εἰς ἄλλας θέσεις ἐκτὸς τοῦ πενταγράμμου, ἴτοι:

α) γράφομεν φθογγόσημον ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου

β) γράφομεν φθογγόσημα μεταχειριζόμενοι μικρὰς γραμμάς ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου, τὰς ὁποίας λέγομεν **βοηθητικὰς**. Καὶ τὰς μὲν ἄνωθεν τοῦ πενταγράμμου βοηθητικὰς γραμμάς μετροῦμεν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, τὰς δὲ κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Ἡ 1η βοηθητικὴ γραμμὴ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ πενταγράμμου ὅσον ἀπέχουν αἱ γραμμαί

τούτου μεταξύ των. Ἐπίσης τόσον ἀπέχουν καὶ αἱ βοηθητικαὶ γραμμαὶ μεταξύ των.

— βοηθ. γραμμὴ 3η
 ————— » » 2η
 ————— » » 1η

βοηθ. γραμμὴ 1η —————
 » » 2α —————
 » » 3η —————

Εἰς τὰς βοηθητικὰς γραμμὰς γράφομεν τὰ φθογγόσημα ὡς ἐξῆς :

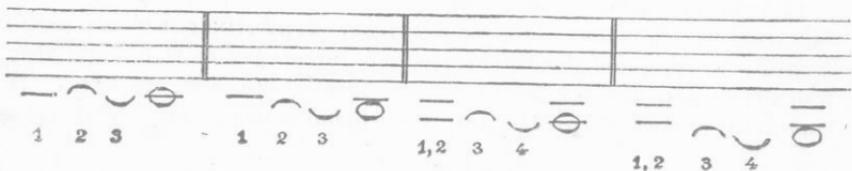
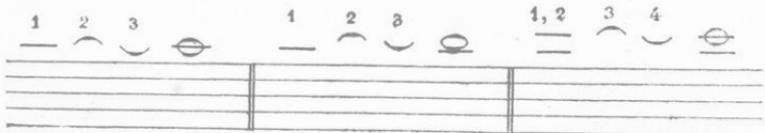
- 1) **Ἐπὶ** τῶν βοηθητικῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖα εὐρίσκονται ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου.
- 2) **Ἄνωθεν** τῶν βοηθητικῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖα εὐρίσκονται ἄνω τοῦ πενταγράμμου.
- 3) **Κάτωθεν** τῶν βοηθητικῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖα εὐρίσκονται κάτω τοῦ πενταγράμμου.

ΑΝΩΘΕΝ ΤΟΥ ΠΕΝΤΑΓΡΑΜΜΟΥ	} Ἐπὶ τῆς 1 ^{ης} βοηθ. γραμμῆς	Ἐπὶ τῆς 2 ^{ης} βοηθ. γραμμῆς	Ἄνωθεν τῆς 1 ^{ης} βοηθ. γραμμῆς	Ἄνωθεν τῆς 2 ^{ης} βοηθ. γραμμῆς

				} ΚΑΤΩΘΕΝ ΤΟΥ ΠΕΝΤΑΓΡΑΜΜΟΥ
Ἐπὶ τῆς 1 ^{ης} βοηθ. γραμμῆς	Ἐπὶ τῆς 2 ^{ης} βοηθ. γραμμῆς	Κάτωθεν τῆς 1 ^{ης} βοηθ. γραμμῆς	Κάτωθεν τῆς 2 ^{ης} βοηθ. γραμμῆς	

§ 5. Πῶς γράφομεν τὸ φθογγόσημον **Ο** εἰς τὰς βοηθητικὰς γραμμὰς.

Γράφομεν πρῶτον τὰς βοηθητ. γραμμὰς καὶ κατόπιν τὸ φθογγόσημον, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω (σελ. 3 § 3β). Π.χ.

Ἐὰν τὰ ἀνωτέρω φθογγόσημα γράψωμεν κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοῦ χαμηλοτέρου εἰς τὸ ὑψηλότερον, αἱ θέσεις των θὰ εἶνε:

§ 5α. Ἀσκήσεις.

α'. Πόσα φθογγόσημα διαφόρων θέσεων ἐγράψαμεν ἐν ὄλῳ;

β'. Ποῦ εἶνε γραμμένο ἕκαστον ἐξ αὐτῶν;

γ'. Γράψατε φθογγόσημον εἰς τὴν 3ην γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου, εἰς τὴν 1ην βοηθητικὴν γραμμὴν ἄνωθεν τοῦ πενταγράμμου, κάτω ἀπὸ τὴν 1ην βοηθητικὴν γραμμὴν κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3ον.

Ὄνόματα τῶν φθόγγων.

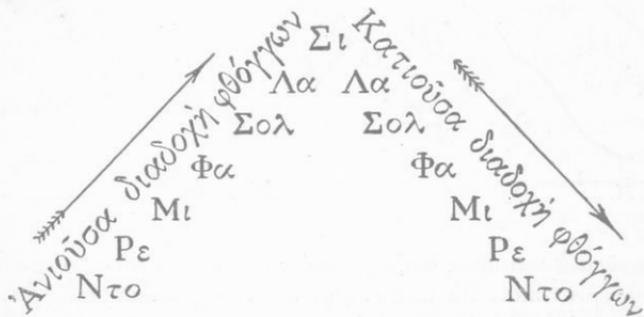
§ 6. Τὰ ὀνόματα τῶν φθόγγων εἶνε τὰ ἑξῆς ἑπτὰ:

Ντο, Ρε, Μι, Φα, Σολ, Λα, Σι.

Ἐκαστον ἐξ αὐτῶν ὀνομάζει ἓνα φθόγγον.

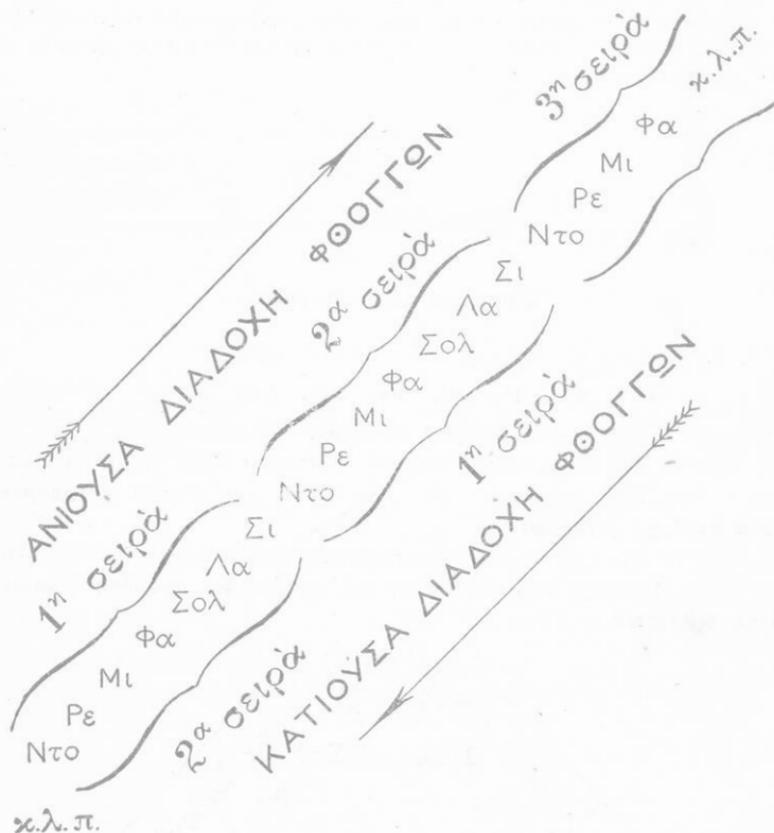
Ἡ πρὸς τὰ ἄνω σειρά τῶν ὀνομάτων παριστάνει ἑπτὰ φθόγγους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἓνας εἶνε ψηλότερα¹ ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ λέγεται *ἀνερχομένη* ἢ *ἀνιούσα διαδοχὴ φθόγγων*.

Ἡ πρὸς τὰ κάτω δὲ σειρά αὐτῶν παριστάνει ἑπτὰ φθόγγους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἓνας εἶνε χαμηλότερα ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ λέγεται *κατερχομένη* ἢ *κατιούσα διαδοχὴ φθόγγων*.

¹ Περὶ ὕψους ἴδε σελ. 10 § 10.

Τὰ ἑπτὰ ὅμως αὐτὰ ὀνόματα δὲν ἀρκοῦν νὰ ὀνομάσουν ὅλους τοὺς φθόγγους, οἱ ὅποιοι εἶνε πολὺ περισσότεροι. Διὰ τοῦτο, ὅταν τελειώσῃ ἡ πρώτη ἀνιοῦσα διαδοχὴ, σχηματίζομεν δευτέραν τοιαύτην μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα, ἔπειτα τρίτην κλπ. Ἐπίσης, ὅταν τελειώσῃ ἡ πρώτη κατιοῦσα διαδοχὴ, σχηματίζομεν δευτέραν τοιαύτην, ἔπειτα τρίτην κλπ. Λέγοντες λοιπὸν ἀνιοῦσαν ἢ κατιοῦσαν διαδοχὴν φθόγγων ἐννοοῦμεν πολλὰς ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω σειρὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλην, εὐρίσκεται δὲ ἐκάστη ὑψηλοτέρα ἢ χαμηλοτέρα τῆς ἄλλης.

Ἡ ἀνιοῦσα ἢ κατιοῦσα διαδοχὴ φθόγγων δύναται νὰ ἀρχίσῃ καὶ ἀπὸ οἰονδήποτε φθόγγου, ὅποτε θὰ τελειώσῃ μὲ ὁμώνυμον τούτου φθόγγου. Π. χ. ἀνιοῦσα διαδοχὴ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ μι: **μι, φα, σολ, λα, σι, ντο, ρε, μι**. Κατιοῦσα διαδοχὴ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ λα: **λα, σολ, φα, μι, ρε, ντο, σι, λα**.

§ 6α. Ἀσκήσεις.

α'. Ἀπαγγείλατε ταχέως ἀνιούσαν καὶ ἔπειτα κατιούσαν διαδοχὴν, ἢ ὅποια νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τοὺς φθόγγους ρε, φα, λα, ντο, μι, σολ, σι.

β'. Ποῖος φθόγγος εἶνε εἰς τὴν ἀνιούσαν διαδοχὴν ἔπειτα ἀπὸ τὸν φα, ἔπειτα ἀπὸ τὸν σι κλπ.; Ποῖος εἰς τὴν κατιούσαν ἔπειτα ἀπὸ τὸν λα, τὸν ντο κλπ.;

γ'. Ἀπαγγείλατε ταχέως ἀνιούσαν διαδοχὴν ἐκ τριῶν τοῦλάχιστον σειρῶν, παραλείποντες ἀνὰ ἓνα ἐν τῷ μεταξύ φθόγγον (π.χ. ντο, μι, σολ κλπ.), ἀνὰ δύο φθόγγους (ντο, φα, σι κλπ.), ἀνὰ τρεῖς (ντο, σολ κλπ.), ἀνὰ τέσσαρας καὶ πέντε. Ὁμοίως εἰς τὴν κατιούσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 4^{ον}.

Κλειδί τοῦ σολ.

§ 7. Τὰ ὀνόματα τῶν φθογοσῆμων ὀρίζονται ἀπὸ τὸ σημεῖον τὸ

ὁποῖον λέγεται *κλειδί* ἢ *γνώμων τοῦ σολ*. Τοῦτο γράφεται εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστου πενταγράμμου καὶ ἐπὶ τῆς 2^{ας} αὐτοῦ γραμμῆς¹ καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν δόση τὸ ὄνομα *σολ* εἰς τὸ φθογγόσημον πού γράφεται εἰς τὴν 2^{αν} γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου.

§ 7α. Πῶς γράφομεν τὸ κλειδί τοῦ σολ.

Τὸ κλειδί τοῦ σολ γράφεται μὲ μίαν κίνησιν τῆς χειρὸς (χωρὶς διακοπὴν). Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημεῖον α (ἴδε ἔναντι σχῆμα), προχωρεῖ εἰς τὸ β, ὅπου ἐγγίζει τὴν 3^{ην} γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου, ἔπειτα εἰς τὸ γ, ὅπου συναντᾷ τὴν 1^{ην} γραμμὴν, κατόπιν ἀνέρχεται εἰς τὸ σημεῖον δ, ὅπου ἐξέρχεται ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ πενταγράμμου καὶ τελειώνει εἰς τὸ ε κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου.

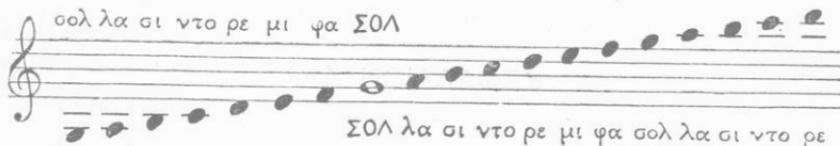
Ὀνομασία φθογοσῆμων.

§ 8. Ἀφοῦ μὲ τὸ κλειδί τοῦ σολ ὀνομάσαμεν *σολ* τὸ φθογγόσημον, τὸ ὁποῖον γράφεται εἰς τὴν 2^{αν} γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου, εἶνε εὔκολον νὰ μάθωμεν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἄλλων φθογοσῆμων ἔχοντες ὑπ' ὄψιν διὰ μὲν τὰ ἄνω τοῦ *σολ* φθογγόσημα τὴν ἀνιούσαν διαδοχὴν φθόγγον, διὰ δὲ τὰ κάτω τοῦ *σολ* τὴν κατιούσαν (σελ. 5 § 6). Ἀφοῦ δηλ. τὸ εἰς τὴν δευτέραν γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου φθογγόσημον λέγεται *σολ*, τὸ ἄνωθεν αὐτοῦ εἰς τὸ δεύτερον διάμεσον θὰ ὀνομασθῇ *λα*, διότι εἰς τὴν ἀνιούσαν διαδοχὴν φθόγγων μετὰ τὸ *σολ* ἔρχεται τὸ *λα*, τὸ εἰς τὴν τρίτην γραμμὴν φθογγόσημον θὰ ὀνομασθῇ *σι* δι'

¹ Λέγοντες, ὅτι τὸ κλειδί τοῦ σολ γράφεται εἰς τὴν 2^{αν} γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου δὲν ἐννοοῦμεν τὸ χῶρον πού καταλαμβάνει δλόκληρον τὸ κλειδί, ἀλλὰ τὸ σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀρχίζει. Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶνε εἰς τὴν 2^{αν} γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου καὶ ἵνα γίνῃ περισσότερο ἀντιληπτὸν σημειώνεται κατ' ἀρχάς μὲ παχεῖαν στιγμὴν.

ὄμοιον λόγον κ.ο.κ. Ἀντιθέτως δὲ διὰ τὰ φθογγόσημα τὰ εὕρισκόμενα κάτωθεν τοῦ **σολ**, τὸ ἀμέσως κάτωθεν τοῦ **σολ** εἰς τὸ πρῶτον διάμεσον φθογγόσημον θὰ ὀνομασθῇ **φα**, διότι εἰς τὴν κατιούσαν διαδοχὴν ἔπεται ἀπὸ τὸ **σολ** ἔρχεται τὸ **φα**, τὸ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν θὰ ὀνομασθῇ **μι** δι' ὅμοιον λόγον κ.ο.κ.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τοῦ κλειδιοῦ τοῦ σολ καὶ τῆς ἀνιούσης καὶ κατιούσης διαδοχῆς φθόγγων ἔχομεν τὰ ἑξῆς ὀνόματα τῶν φθογγόσημων.

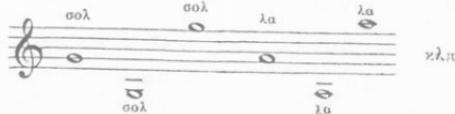

§ 8α. Ἀσκήσεις.

α'. Ποῦ γράφεται τὸ φθογγόσημον **λα**; (ἀπάντησις: εἰς τὴν 2αν βοηθητικὴν γραμμὴν κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου, εἰς τὸ 2ον διάμεσον καὶ εἰς τὴν 1ην βοηθητικὴν γραμμὴν ἄνωθεν τοῦ πενταγράμμου), **σι**, **φα** κλπ. Αἱ ἀπαντήσεις δίδονται ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον.

β'. Ποῖον φθογγόσημον γράφεται εἰς τὴν 3ην γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου, ποῖον εἰς τὴν 2αν βοηθητικὴν γραμμὴν κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου κλπ. Ἀπάντησις ταχεῖα.

γ'. Γράψατε ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ὑποδείγματος χωριστὰ ὅλα τὰ **σολ**, ὅλα τὰ **λα**, ὅλα τὰ **σι** κλπ. ὡς ἑξῆς:

δ'. Γράψατε κάτωθεν ἐκάστου φθογγόσημου τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5^{ον}.

Ἄξια καὶ σχήματα φθογγοσήμεων.

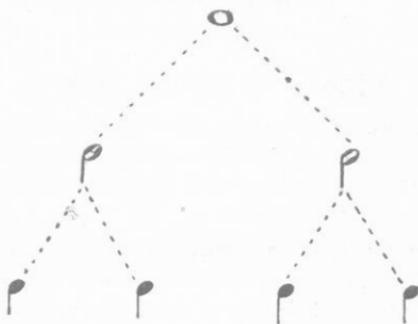
§ 9. Κάθε φθόγγος ἔχει ὀρισμένην διάρκειαν, ἣ ὀποία λέγεται **χρονικὴ ἀξία** ἢ ἀπλῶς **ἀξία** αὐτοῦ.

Ἡ ἀξία τῶν φθόγγων ἄλλοτε εἶνε μικροτέρα καὶ ἄλλοτε μεγαλυτέρα, σημειώνεται δὲ μὲ φθογγόσημα διαφόρων σχημάτων. Τὰ **σχήματα** τῶν φθογγοσήμεων εἶνε:

Τὸ **ὀλόκληρον**: τὸ ὀποῖον παριστάνει τὴν μεγαλυτέραν ἀξίαν.

Τὸ **ἥμισυ** ἢ **δεύτερον**: ἢ τὸ ὀποῖον εἶνε τὸ $\frac{1}{2}$ τοῦ **ὀλοκλήρου**.

Τὸ **τέταρτον**: ἢ τὸ ὀποῖον εἶνε τὸ $\frac{1}{2}$ τοῦ **ἥμισους** ἢ **δευτέρου** καὶ ἐπομένως τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ **ὀλοκλήρου**.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔπεται, ὅτι **ἀξία** καὶ **σχῆμα** φθογγοσήμεου εἶνε ταυτόσημα. Ἐντὶ νὰ εἴπωμεν π.χ. διὰ φθογγόσημόν τι, ὅτι εἶνε **σχήματος τετάρτου**, λέγομεν, ὅτι εἶνε **ἀξίας τετάρτου**.

Ἀπαγγέλλοντες τὰ φθογγόσημα, πρέπει πάντοτε νὰ λέγωμεν τὸ ὄνομα καὶ τὸ σχῆμα αὐτῶν. Π. χ. **ρε ὀλόκληρον, σολ ἥμισυ, ντο τέταρτον** κλπ.

Σημ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω σχημάτων ὑπάρχουν καὶ ἄλλα, τὰ ὀποῖα ἐν καιρῷ θὰ ἴδωμεν.

§ 9α. Ἀσκήσεις.

α'. Τί εἶνε ἀξία τοῦ φθόγγου;

β'. Πόσα καὶ ποῖα εἶνε τὰ σχήματα τῶν φθογγοσήμεων;

γ'. Πόσα ἥμισυ ἔχει τὸ ὀλόκληρον καὶ πόσα τέταρτα;

δ'. Γράψατε: **φα** ὀλόκληρον (1ον διάμεσον), **σι** τέταρτον (κάτω ἀπὸ τὴν 1ην γραμμὴν κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου), **ντο** ἥμισυ (3ον διάμεσον), **σολ** ἥμισυ (ἀνωθεν πενταγρ.) κλπ.

ε'. Ἀπαγγείλατε τὰ ἐπόμενα φθογγόσημα (ὄνομα, σχῆμα).

§ 9β. Ἡ κάθετος γραμμὴ τοῦ ἡμίσεος καὶ τετάρτου γράφεται ἀριστερὰ καὶ πρὸς τὰ κάτω εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ δευτέρου διαμέσου καὶ ἄνω γραφόμενα φθογγόσημα (ἴδε ἐπόμενον παραδ. Α), δεξιὰ δὲ καὶ πρὸς τὰ ἄνω εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ δευτέρου διαμέσου καὶ κάτω γραφόμενα φθογγόσημα¹ (ἴδε ἐπόμενον παραδ. Β). Πρέπει δὲ ἡ γραμμὴ αὕτη νὰ εἶνε κάθετος πρὸς τὰς γραμμὰς τοῦ πενταγράμμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 6ον.

Ὑψηλοὶ καὶ χαμηλοὶ φθόγγοι.

§ 10. Οἱ φθόγγοι ἐκτὸς τῆς διαφόρου διαρκείας ἔχουν καὶ διαφορετικὸν ἄκουσμα μεταξύ των, ἥτοι εἶνε, καθὼς κοινῶς λέγεται, ἄλλοι ὑψηλότεροι καὶ ἄλλοι χαμηλότεροι. Ἡ ιδιότης αὕτη τῶν φθόγγων λέγεται *ὕψος* ἢ *δξύτης*² αὐτῶν.

Οἱ φθόγγοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὸ ἴδιον ὕψος γράφονται εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν τοῦ πενταγράμμου, οἱ δὲ ἔχοντες διαφορετικὸν ὕψος γράφονται εἰς διαφόρους θέσεις τοῦ πενταγράμμου. Καὶ ὅσον μὲν ὑψηλότεραν θέσιν κατέχουν τὰ φθογγόσημα εἰς τὸ πεντάγραμμον, τόσον ὑψηλότερους φθόγγους παριστάνουν, ὅσον δὲ χαμηλότεραν, τόσον χαμηλότερους φθόγγους παριστάνουν. Τὸ φθογγόσημον π. χ. τὸ ὁποῖον γράφεται εἰς τὴν 3ην γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου (σι), παριστάνει φθόγγον ὑψηλότερον τοῦ γραφομένου εἰς τὸ 2ον διάμεσον (λα), διότι γράφεται ὑψηλότερα αὐτοῦ. Ἡ διαδοχὴ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν φθόγγων ἐκ τοῦ χαμηλοτέρου εἰς τὸν ὑψηλότερον εἶνε:

¹ ἴδε καὶ σελ. 31 § 35α.

² Περὶ τῆς ιδιότητος ταύτης τῶν φθόγγων ἴδε «Μουσικὴ Ἀγωγή - Συμπλήρωμα» σελ. 736 § 297.

§ 10α Ἀσκήσεις.

Γράψατε τοὺς ἀνωτέρω φθόγγους μὲ σχήματα ὁλοκλήρου, ἡμίσεος καὶ τετάρτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7^{ον}.

Ρυθμός. Μελωδία. Μουσικὴ ἀνάγνωσις.

§ 11. Κάθε μουσικὸν ἔργον ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλοὺς φθόγγους τῆς αὐτῆς ἢ διαφόρου ἀξίας, οἱ ὅποιοι σημειώνονται μὲ φθογγόσημα τοῦ αὐτοῦ ἢ διαφόρου σχήματος.

Τὸ σύνολον τῶν διαφορῶν ἀξιῶν τῶν φθογοσημάτων ἐνὸς μουσικοῦ ἔργου λέγεται ῥυθμός.

§ 12. Ἐλέχθη ἐπίσης, ὅτι οἱ φθόγγοι τοῦ μουσικοῦ ἔργου ἔχουν καὶ διάφορον ὕψος (δξύτης), τὸ ὅποῖον σημειώομεν μὲ φθογγόσημα διαφόρου θέσεως ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου.

Τὸ διάφορον ὕψος (δξύτης) τῶν φθόγγων λέγεται μελωδία.

*Ρυθμός καὶ μελωδία*¹ εἶνε τὰ κύρια στοιχεῖα τοῦ μουσικοῦ ἔργου.

§ 13. Ἡ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς ἢ μουσικοῦ ὄργάνου ἐκτέλεσις τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς μελωδίας, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου μουσικοῦ σημείου, λέγεται ἐιδικώτερον *μουσικὴ ἀνάγνωσις*.

§ 14. *Ρυθμικὴ καὶ μελωδικὴ ἀνάγνωσις*. Πρὸς εὐκολωτέραν ἐκτέλεσιν τῆς μουσικῆς ἀναγνώσεως ἐκτελεῖται διὰ τῆς φωνῆς πρῶτον ἰδιαιτέρως ὁ ῥυθμὸς τοῦ μουσικοῦ ἔργου. Ἡ ἐκτέλεσις αὕτη τοῦ ῥυθμοῦ λέγεται *ῥυθμικὴ ἀνάγνωσις*. Κατόπιν τραγουδεῖται ἡ μελωδία μὲ τὰ ὀνόματα τῶν φθογοσημάτων. Ἡ ἐργασία αὕτη λέγεται *μελωδικὴ ἀνάγνωσις* ἢ *σολφῆξ* (Γαλλ. solfège) καὶ γίνεται μὲ ῥυθμόν. *Μελωδικὴ ἀνάγνωσις* λοιπὸν ἢ *σολφῆξ* εἶνε ἡ *διὰ τῆς φωνῆς ἀπόδοσις τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς μελωδίας μὲ τὰ ὀνόματα τῶν φθογοσημάτων*.

Τὰ μουσικὰ γυμνάσματα λέγονται καὶ *μελωδικαὶ ἀσκήσεις* ἢ καὶ ἀπλῶς *γυμνάσματα* (μελωδικά), ἀναγινώσκονται δὲ πρῶτον ῥυθμικῶς καὶ ἔπειτα μελωδικῶς.

Σημ. Ὅσακις ἐν ἀρχῇ τοῦ γυμνάσματος γράφεται «ῥυθμικὴ ἀνάγνωσις», θὰ περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μόνον τοῦ ῥυθμοῦ.

§ 14α. Ἐρωτήσεις.

Τί εἶνε ῥυθμός; Τί εἶνε μελωδία; Τί εἶνε μουσικὴ ἀνάγνωσις; Τί λέγεται ῥυθμικὴ καὶ μελωδικὴ ἀνάγνωσις; Τί σημαίνει σολφῆξ;

¹ Περὶ ῥυθμοῦ ἴδε «Μουσικὴ Ἀγωγή — Συμπλήρωμα» σελ. 727, § 285β, σελ. 764 § 336 καὶ σελ. 767 § 340α, περὶ δὲ μελωδίας σελ. 768 § 341.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 8ον.

Μέτρον¹.

§ 15. Κάθε μουσικὸν ἔργον γράφεται μὲ περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα φθογ-
γώσημα καὶ ἄλλα μουσικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ μάθωμεν κατωτέρω, δὲν εἶνε
δὲ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀδιαίρετον, ἀλλὰ διαιρεῖται εἰς μέρη μικρότερα, τὰ
ὁποῖα λέγονται **μέτρα**. Τὰ μέτρα χωρίζονται μεταξὺ των μὲ γραμμὰς καθέτους,
αἱ ὁποῖαι λέγονται **διαστολαί**. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου γράφεται ἡ λεγομένη
τελικὴ διπλῆ διαστολή, ἧτοι δύο διαστολαί, ἓκ τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα εἶνε
παχύτερα.

¹Αναλόγως τῆς ἀξίας τῶν φθογγοσήμων καὶ τῶν ἄλλων μουσικῶν σημεῖων,
τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς τὸ μέτρον, ἔχομεν διάφορα εἶδη μέτρων, τὰ ὁποῖα θὰ
ἐξετάσωμεν ἕκαστον ἰδιαίτερως.

§ 15α. Ἐρωτήσεις.

Τί εἶνε μέτρον; Τί εἶνε διαστολή;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 9ον.

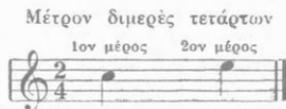
Μέτρον $\frac{2}{4}$

§ 16. Τὸ ἀπλούστερον μέτρον εἶνε τὸ

τὸ ὁποῖον προῆλθεν ἀπὸ διαίρεσιν τοῦ **ἡμίσεος** εἰς δύο **τέταρτα**.

Τὸ μέτρον αὐτὸ ἔχει **δύο μέρη**, τὰ ὁποῖα λέγονται καὶ **χρόνοι**. Ἐκαστον
ἓκ τῶν μερῶν τούτων ἔχει ἀξίαν ἑνὸς **τετάρτου** καὶ διὰ τοῦτο τὸ μέτρον αὐτὸ
λέγεται **μέτρον διμερὲς τετάρτων** ἢ ἀπλῶς **μέτρον**
δύο τετάρτων. Σημειώνεται δὲ μὲ τὸ κλάσμα $\frac{2}{4}$
τοῦ ὁποῖου ὁ ἀριθμητικὸς 2 φανερῶνει τὸν ἀριθμὸν
τῶν μερῶν καὶ ὁ παρανομαστὴς 4, ὅτι κάθε μέρος

¹ Περὶ μέτρου ἴδε «Μουσικὴ Ἄγωγή — Συμπλήρωμα» σελ. 765 § 389 καὶ σελ. 767 § 340α.

(χρόνος) ἔχει ἀξίαν τετάρτου. Τὸ κλάσμα αὐτὸ γράφεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μουσικοῦ ἔργου μετὰ τὸ κλειδί καὶ φανερώνει, ὅτι κάθε μέτρον αὐτοῦ ἔχει ἀξίαν δύο τετάρτων.

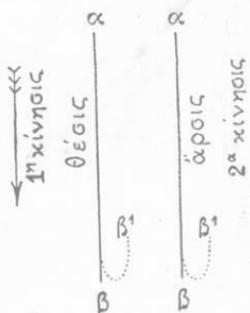
Σημ. 1. Τὸ κλάσμα, τὸ ὁποῖον φανερώνει τὸ περιεχόμενον τοῦ μέτρον λέγεται καὶ *χρόνος* τοῦ μουσικοῦ ἔργου. Εἶδομεν ὁμῶς ἀνωτέρω, ὅτι χρόνος ἐπίσης λέγεται καὶ ἕκαστον ἐκ τῶν μερῶν τοῦ μέτρον. Ἄντι νὰ λέγωμεν λοιπὸν, ὅτι μουσικόν τι ἔργον ἔχει π.χ. μέτρον $\frac{2}{4}$ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἔχει χρόνον δύο τετάρτων, καὶ ἀντι νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἔχει δύο μέρη, λέγομεν ὅτι ἔχει δύο χρόνους.

Α'. Ρυθμικὴ ἀνάγνωσις μέτρον $\frac{2}{4}$

Ρυθμικὴ μορφή τετάρτων.

§ 17. Τὸ μέτρον $\frac{2}{4}$ παρουσιάζεται ὑπὸ διαφόρους ῥυθμικὰς μορφάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀπλουστέρα εἶνε ἡ τῶν τετάρτων, ἥτοι $\frac{2}{4}$ |

Τὰ δύο μέρη ἢ χρόνοι τῆς ῥυθμικῆς αὐτῆς μορφῆς ὡς τέταρτα ἔχουν καὶ τὰ δύο τὴν ἰδίαν ἀξίαν καὶ ἐπομένως ἡ ἐκτέλεσις των πρέπει νὰ διαρκῆ τὸν ἴδιον χρόνον. Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν λοιπὸν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἰσοχρόνου διαρκείας τῶν μερῶν τούτων, κάμνομεν **δύο καθέτους ἰσοχρόνους¹ καὶ ἰσομήκεις κινήσεις τῆς δεξιᾶς χειρὸς**, μίαν πρὸς τὰ κάτω, ἀπὸ τὸ σημεῖον α εἰς τὸ σημεῖον β, (ἐπόμενον σχῆμα 1), ἡ ὁποία λέγεται **θέσις** (τῆς χειρὸς), καὶ μίαν πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ τὸ σημεῖον β εἰς τὸ α, ἡ ὁποία λέγεται **ἄρσις** (τῆς χειρὸς).

Σχῆμα 1.

Σημ. 2. Αἱ κινήσεις γίνονται μετὰ τὸν πήχυν τῆς χειρὸς, ἐνῶ ὁ βραχίον παραμένει κάθετος, ἀποφευγόμενης κατὰ τὸ δυνατόν τῆς κινήσεως αὐτοῦ ἔμπρῳς, ὀπίσω καὶ πλαγίως. Οἱ δάκτυλοι, ἐκτὸς τοῦ ἀντίχειρος, ἠνωμένοι καὶ κεκαμμένοι ἑλαφρά. Ἡ ἄρσις (τοῦ πήχεως) τῆς χειρὸς δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὄμου μέχρι τοῦ σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπι-

¹ Τὸ ἰσόχρονον τῶν κινήσεων ἐπιτυγχάνομεν ἀσφαλέστερα κάμνοντες χρῆσιν τοῦ χρόνου μέτρον, περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε εἰς Τεῦχος Γ' σελ. 640.

πρέπει ή κάθετος τήρησις τοῦ βραχίονος, ή δὲ θέσις δὲν πρέπει νὰ κατέρχεται ἀπὸ τὴν νο-
τὴν παράλληλον ποὺ πρέπει νὰ σχηματίζει ὁ πῆχυς μετὸ ἔδαφος. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ
προσέχωμεν, ὅπως τὸ χέρι ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται ὄχι ἀποτόμως καὶ ταχέως, ἀλλ' ἠρέμα
καὶ βαθμηδόν, ὅπως τὸ ἔκκρεμές, καὶ νὰ μὴ στέκεται εἰς τὸ σημεῖον β, ἀλλὰ νὰ εὐρίσκει-
ται διαρκῶς ἐν κινήσει. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη νὰ γίνεται εἰς τὸ σημεῖον β ή σημειουμένη μι-
κρά καμπύλη, ὅποτε τὸ χέρι φθάνει εἰς τὸ σημεῖον β¹.

Μέχρις ἐπαρκούς ἐξασκήσεως τῶν μαθητῶν ή ἑυθμική ἀνάγνωσις πρέπει νὰ γίνεται εἰς
κανονικὴν ὀρθίαν στάσιν.

Ἐποὺ γίνουιν κανονικῶς αἱ ἀνωτέρω κινήσεις, ἀπαγγέλλομεν κατ' αὐτάς
τὰ δύο μέρη τοῦ μέτρου εἰς **ἓνα φθόγγον τοῦ ἰδίου πάντοτε ὕψους**, δίδοντες
καὶ εἰς τὰ δύο ὡς ὄνομα τὴν ἰδίαν συλλαβὴν (συνήθως λα). Ἡ ἀπαγγελία
αὕτη γίνεται οὕτως ὥστε ή ἐκφώνησις τοῦ 1ου μέρους (πρώτου φθόγγου) νὰ
διαρκέσῃ ἀκριβῶς ὅσον χρόνον χρειάζομεθα νὰ καταβιβάσωμεν τὸ χέρι ἀπὸ τὸ
σημεῖον α εἰς τὸ β¹, ή δὲ ἐκφώνησις τοῦ 2ου μέρους (δευτέρου φθόγγου) νὰ
διαρκέσῃ, ὅσον θὰ χρειασθῇ νὰ ὑψώσωμεν τὸ χέρι ἀπὸ τὸ β¹ εἰς τὸ α.

Ἰσχυρὸν καὶ ἀσθενὲς μέρος τοῦ μέτρου.

§ 18. Δὲν ἀπαγγέλλομεν ὅμως καὶ τὰ δύο μέρη τοῦ μέτρου μετὴν ἰδίαν
δύναμιν φωνῆς, ἀλλὰ τὸν φθόγγον τοῦ 1ου μέρους ἐκτελοῦμεν δυνατώτερα ἀπὸ
τὸν τοῦ 2ου μέρους. Τὸ οὕτω περισσότερον τονιζόμενον 1ον μέρος τοῦ μέτρου
λέγεται **ισχυρὸν**, τὸ δὲ 2ον μέρος **ἀσθενές**. Ἡ μεγαλυτέρα αὕτη ἔντασις, με-
τὴν ὁποίαν ἐκτελοῦμεν τὸ ἰσχυρὸν μέρος λέγεται **μετρικὸς τονισμός**.¹

Σημ. Ὁ μετρικὸς τονισμὸς σημειώνεται ἐνίοτε διὰ τοῦ τόνου : |

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀνω ἑυθμικῆς μορφῆς (σελ. 13 § 17) δίδεται τὸ παράγγελμα «ἐκτε-
λέσατε (ή κάμετε) τέταρτα εἰς μέτρον διμερὲς τετάρτων». Ἡ ἑυθμική αὕτη μορφή ἐπανα-
λαμβάνεται πολλάκις. Κάθε δύο μέτρα γίνεται **ἀναπνοή**, ή ὁποία γράφεται μετὸ σημεῖον ^π
Τὴν τελευταίαν δὲ στιγμὴν πρὶν ἀρχίσῃ ή ἄσκησις γίνεται ἀναπνοή, ή ὁποία δὲν σημειώ-
νεται. Π. χ.

§ 18α. Ἐπίσης πρὶν ἀπὸ τὸ πρῶτον μέτρον τῆς ἀσκήσεως ἐκτελοῦμεν πάντοτε τὸ **κενὸν
μέτρον**, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος κατωτέρω εἰς σελ. 45 § 42α.

¹ Ἴδε καὶ «Μουσική Ἀγωγή — Συμπλήρωμα» σελ. 768 Σημ.

Ρυθμική ανάγνωσης γυμνασμάτων με τέταρτα.

§ 19. Τὴν ἀνωτέρω ῥυθμικὴν μορφήν ἐφαρμοζόμεν ἐπὶ τῶν ἐπομένων γυμνασμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀντικαθιστῶμεν τὴν συλλαβὴν *λα* τῶν δύο φθόγγων (μερῶν ἢ χρόνων) αὐτῆς μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν φθογοσῆμων, τὰ ὁποῖα ὅμως *ἐκφωνοῦμεν ὄλα εἰς φθόγγον τοῦ ἰδίου ὕψους.*

Πρὸ τῆς ῥυθμικῆς ἀναγνώσεως τῶν γυμνασμάτων γίνεται πρῶτον ἐξάσκησις εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον καὶ ταχεῖαν ἀπαγγελίαν τῶν φθογοσῆμων χωρὶς ῥυθμόν.

Ρυθμικὴ ἀνάγνωσης.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
1

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
2

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
3

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
4

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
5

Β'. Μελωδικὴ ἀνάγνωσης μέτρου $\frac{2}{4}$

§ 20. Ἐλέχθη, ὅτι τὰ μουσικὰ ἔργα ἐκτὸς τοῦ ῥυθμοῦ ἔχουν καὶ μελωδίαν, τὴν ὁποίαν ἐπίσης πρέπει νὰ ἐκτελέσωμεν.

§ 20α. Ἡ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 6 μελωδ. ἄσκησις περιέχει τοὺς φθόγγους

ἐκ τῶν ὁποίων ὁ *λα* εἶνε ὑψηλότερος τοῦ *sol*.

Ἐκτελοῦμεν πρῶτον πολλάκις τοὺς φθόγγους τούτους εἰς τὸ κανονικὸν ὕψος των, δηλ. τοὺς **τραγουδοῦμεν**, χωρὶς ῥυθμὸν, ἵνα ἐπιτύχωμεν τὴν καλυτέραν αὐτῶν ἐκτέλεσιν. Ἡ προάσκησις αὐτὴ γίνεται προτασσομένου τοῦ **σολ** καὶ ἀκολουθοῦντος τοῦ **λα** (σολ - λα) ἢ προτασσομένου τοῦ **λα** καὶ ἀκολουθοῦντος τοῦ **σολ** (λα - σολ). Κάμνομεν κατόπιν ῥυθμικὴν ἀνάγνωσιν τοῦ γυμνάσματος κατὰ τὰ γνωστά, καὶ ἔπειτα μαζί με τὴν ῥυθμικὴν ἀνάγνωσιν ἐκτελοῦμεν τοὺς φθόγγους εἰς τὸ κανονικὸν των ὕψος, **κάμνομεν δηλ. μελωδικὴν ἀνάγνωσιν**. Καὶ εἰς τὴν μελωδ. ἀνάγνωσιν κάμνομεν πρῶτον τὸ κενὸν μέτρον (σελ. 14 § 18α).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
6

§ 20β. Εἰς τὸ ἐπόμενον γύμνασμα περιέχονται οἱ φθόγγοι

ἐκ τῶν ὁποίων ὁ **ντο** εἶνε ὑψηλότερος τοῦ **σι**. Ἐργαζόμεθα καὶ ἐδῶ, ὅπως ἀνωτέρω. Τραγουδοῦμεν πρῶτον πολλάκις χωρὶς ῥυθμὸν τοὺς φθόγγους

(λα - σι - ντο, ντο - σι - λα), καὶ ἔπειτα παραλείποντες τὸν **λα** τραγουδοῦμεν μόνον τοὺς δύο νέους φθόγγους **σι, ντο** (σι - ντο, ντο - σι).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
7

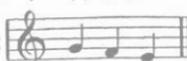
Ρυθμικὴ μορφή ἡμίσεων.

§ 21. Τὰ δύο μέρη (τέταρτα) τοῦ μέτρου $\frac{2}{4}$ δύναται νὰ συγχωνευθῶν εἰς ἓν ἡμισυ, ὅποτε τὸ μέτρον παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφήν: $\frac{2}{4} \overset{1}{\text{♩}} \overset{2}{\text{♩}} |$ ἦτοι **ἡμίση εἰς μέτρον** $\frac{2}{4}$. Κάθε ἡμισυ διαρκεῖ δύο κινήσεις, μίαν θέσιν καὶ μίαν ἄρσιν. Μὲ τὸ παράγγελμα «κάμετε ἡμίση εἰς μέτρον $\frac{2}{4}$ », οἱ μαθηταὶ ἐκτελοῦν πολλάκις τὴν ῥυθμικὴν μορφήν ταύτην συμφώνως πρὸς τὰ λεχθέντα διὰ τὴν ῥυθμικὴν μορφήν τετάρτων.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
8

Κατόπιν κάμνομεν ἐν συνεχείᾳ τὴν ῥυθμικὴν μορφήν «ἐν μέτρον τέταρτα καὶ ἐν ἡμίση» δηλ. $\frac{2}{4}$ $\overset{1}{\downarrow}$ $\overset{2}{\downarrow}$ | $\overset{1}{\downarrow}$ $\overset{2}{\downarrow}$ | καὶ ἀντιθέτως «ἐν μέτρον ἡμίση καὶ ἐν τέταρτα» ἥτοι $\overset{1}{\downarrow}$ $\overset{2}{\downarrow}$ | $\overset{1}{\downarrow}$ $\overset{2}{\downarrow}$ | Ἡ πρώτη ἐκ τῶν ῥυθμικῶν τούτων μορφῶν ἐκτελεῖται μὲ τὸ παράγγελμα «ἐκτελέσατε ἐν μέτρον τέταρτα καὶ ἐν ἡμίση εἰς $\frac{2}{4}$ » καὶ ἡ δευτέρα «ἐν μέτρον ἡμίση καὶ ἐν τέταρτα εἰς $\frac{2}{4}$ ».

§ 21α. Οἱ φθόγγοι Ὁ φθόγγος **φα** εἶνε ὑψηλότερος τοῦ **μι**.
Τραγουδοῦμεν πολλάκις τοὺς φθόγγους χωρὶς ῥυθμὸν (σολ-
φα-μι, μι-φα-σολ) καὶ ἔπειτα, παραλείποντες τὸν **σολ**, τραγουδοῦμεν μόνον τοὺς
δύο νέους φθόγγους **φα-μι** (φα-μι, μι-φα).

§ 21β. Οἱ φθόγγοι Ὁ φθόγγος **ρε** εἶνε ὑψηλότερος τοῦ **ντο**.
Τραγουδοῦμεν τοὺς φθόγγους (μι-ρε-ντο, ντο-ρε-μι) καὶ
ἔπειτα, χωρὶς τὸν **μι**, τοὺς **ρε-ντο** (ρε-ντο, ντο-ρε).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ

13

§ 21γ. Ἀσκήσεις.

α'. Ποίας ῥυθμικὰς μορφὰς ἐμάθομεν μέχρι τοῦδε;

β'. Ποίους φθόγγους ἐτραγουδήσαμεν;

γ'. Χωρίσατε εἰς μέτρα $\frac{2}{4}$ τὰ κάτωθι γυμνάσματα, θέσατε τοὺς μετρικοὺς τονισμοὺς τὰς ἀναπνοὰς ἀνά δύο μέτρα, κατόπιν δὲ ἐκτελέσατε αὐτὰ ῥυθμικῶς μόνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 10^{ον}.

Κλίμαξ.

§ 22. Μέχρι τοῦδε ἐτραγουδήσαμεν τοὺς ὀκτὼ φθόγγους *σολ, λα, σι, ντο* (*ντο* εἰς τὸ 3^{ον} διάμεσον), *φα, μι, ρε, ντο* (*ντο* εἰς τὴν 1^{ην} βοηθητ. γραμ. κάτωθεν πενταγρ.). Ἐὰν τοὺς ὀκτὼ τούτους φθόγγους θέσωμεν κατὰ σειρὰν ὕψους, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸν χαμηλότερον, ἔχομεν τὴν *ἀνερχομένην* ἢ *ἀνιούσαν* διαδοχὴν ὀκτῶ συνεχῶν φθόγγων, ἀρχίζοντες δὲ ἀπὸ τοῦ ὑψηλότερου φθόγγου καὶ προχωροῦντες εἰς τὸν χαμηλότερον, ἔχομεν τὴν *κατερχομένην* ἢ *κατιούσαν* διαδοχὴν τῶν αὐτῶν ὀκτῶ συνεχῶν φθόγγων. Ἡ *ἀνιούσα ἢ κατιούσα διαδοχὴ ὀκτῶ συνεχῶν φθόγγων* λέγεται *κλίμαξ*.

§ 22α. Οἱ ὀκτὼ φθόγγοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κλίμακα, λέγονται *βαθμίδες* τῆς κλίμακος.

Κλίμαξ ἀνιούσα καὶ κατιούσα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ

14

Ἡ κλίμαξ αὕτη, ἐπειδὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν φθόγγον *ντο*, λέγεται *κλίμαξ τοῦ Ντο*.

Τόνοι, ήμιτόνια. Μείζων κλίμαξ.

§ 23. Μεταξύ των 8 φθόγγων της άνω κλίμακος σχηματίζονται 7 φωνητικά και άποστάσεις. Αυτά δὲν εἶναι ἴσα ὑπὸ ἔποψιν ὕψους, ἀλλὰ 5 μεγαλύτερα καὶ ἴσα μεταξύ των, αἱ **ντο - ρε, ρε - μι, φα - σολ, σολ - λα, λα - σι**, καὶ 2 μικρότερα, ἐπίσης ἴσα μεταξύ των, αἱ **μι - φα, σι - ντο**. Αἱ μεγαλύτερα ἀποστάσεις λέγονται **τόνοι**, αἱ δὲ μικρότερα **ήμιτόνια**. Τὸ ήμιτόνιον εἶνε τὸ $\frac{1}{2}$ τοῦ τόνου.

Σημ. Ὁ τόνος σημειώνεται μέ: 1 τ. τὸ δὲ ήμιτόνιον μέ: $\frac{1}{2}$ τ.

Καθὼς βλέπομεν, εἰς τὴν ἀνωτέρω κλίμακα ἔχομεν **ἀνιούσαν διαδοχὴν ὀκτῶ συνεχῶν φθόγγων κατὰ δύο τόνους, ήμιτόνιον, τρεῖς τόνους, ήμιτόνιον, ἢ ἀντιστροφον αὐτῆς κατιούσαν διαδοχὴν καθ' ήμιτόνιον, τρεῖς τόνους, ήμιτόνιον, δύο τόνους**. Ἡ τοιαύτη διαδοχὴ λέγεται **μείζων κλίμαξ**. Ἡ ἀνωτέρω λοιπὸν κλίμαξ τοῦ **Ντο** εἶνε **μείζων κλίμαξ τοῦ Ντο**.

(Τὸ ἔναντι σχῆμα παριστάνει τὴν μείζονα κλίμακα Ντο, καὶ διακρίνομεν εἰς τοῦτο τὴν σχέσιν μεταξύ τόνων καὶ ήμιτόνιων).

Σημ. Ἡ μείζων κλίμαξ λέγεται καὶ **διατονική**. Τὸν λόγον τούτου ἴδε εἰς σελ. 119 § 85γ.

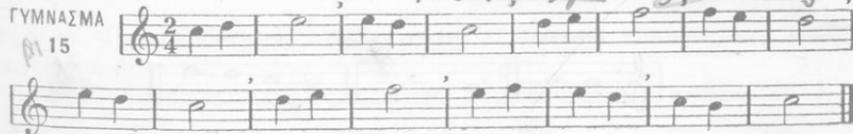
§ 23α. Οἱ ἀνω ὀκτῶ φθόγγοι τῆς κλίμακος τοῦ **Ντο** τραγουδοῦνται καὶ εἰς ὑψηλότερας καὶ χαμηλότερας θέσεις. Π.χ. οἱ φθόγγοι

8 ^η βαθμῆς	ήμιτόνιον	ντο
7 ^η »	τόνος	σι
6 ^η »	τόνος	λα
5 ^η »	τόνος	σολ
4 ^η »	ήμιτόνιον	φα
3 ^η »	τόνος	μι
2 ^α »	τόνος	ρε
1 ^η »		ντο

Τραγουδοῦμεν πρώτον αὐτοὺς ἀνευ ὄρουμοῦ (ντο - ρε - μι - φα, φα - μι - ρε - ντο).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
15

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
16

§ 23β. Ὁ φθόγγος *σι* κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
17

§ 23γ. Οἱ φθόγγοι *λα, σολ* κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
18

§ 23δ. Ἔρω *τήσεις*.

α'. Τί εἶναι *κλίμαξ*;

β'. Τί εἶνε *τόνος*, πόσους *τόνους* ἔχει ἡ *μείζων κλίμαξ* *Ντο* καὶ μεταξὺ ποίων *βαθμίδων*;

γ'. Τί εἶνε *ἡμιτόνιον*, πόσα *ἡμιτόνια* ἔχει ἡ *μείζων κλίμαξ* καὶ μεταξὺ ποίων *βαθμίδων*;

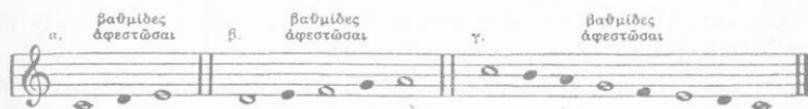
δ'. Ποίους *νέους φθόγγους* ἐτραγουδήσαμεν *ἀνωτέρω*;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 11^{ον}.

Βαθμίδες *συνεχεῖς* καὶ *ἄφεστῶσαι*.

§ 24. Ὄταν μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων *βαθμίδων* δὲν *μεσολαβῇ* θέσις δι' ἄλλα *φθογγόσημα* διαφόρου ὕψους, αἱ *βαθμίδες* αὗται λέγονται *συνεχεῖς*. Π. γ.

Όταν δὲ μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων βαθμίδων μεσολαβῆ θέσις δι' ἄλλα φθογγόσημα διαφόρου ὕψους, αἱ βαθμίδες αὗται λέγονται **ἀφροστώσαι**. Π. χ.

Εἰς τὸ ἄνω παράδειγμα α αἱ ἀφροστώσαι βαθμίδες εἶνε **ντο - μι**, εἰς τὸ β αἱ **ρε - φα - λα** καὶ εἰς τὸ γ αἱ **ντο - σολ - μι - ντο**. Τὰ μαῦρα φθογγόσημα εἶνε τὰ μεσολαβοῦντα μεταξὺ τῶν ἀφροστωσῶν βαθμίδων.

§ 24α. Ἔσκησις.

Γράψατε 10 φθογγόσημα συνεχῆ καὶ 10 ἀφροστώσαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 12ον.

Διάστημα.

§ 25. Ἡ ἀπόστασις ἐνὸς φθογγου μέχρις ἐνὸς ἄλλου, ὑψηλοτέρου ἢ χαμηλοτέρου, λέγεται **διάστημα**. Π. χ. **ντο - φα**. Τὸ διάστημα λοιπὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο φθογγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας εἶνε ὑψηλότερος τοῦ ἄλλου. Ὅταν ἐκ τῶν δύο φθογγῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ διάστημα, ὁ πρῶτος εἶνε χαμηλότερος τοῦ δευτέρου, τὸ διάστημα λέγεται **ἀνιόν**, ὅταν δὲ ὁ πρῶτος φθογγος εἶνε ὑψηλότερος τοῦ δευτέρου, τὸ διάστημα λέγεται **κατιόν**.

§ 25α. Ἔσκησις.

Γράψατε 10 ἀνιόντα καὶ 10 κατιόντα διαστήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 13ον.

Διάστημα δευτέρας.

§ 26. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ δύο συνεχῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος, π. χ. **ντο - ρε**, λέγεται **διάστημα δευτέρας** ἢ ἀπλῶς **δευτέρα**.

Εἰς τὴν μείζονα κλίμακα ὑπάρχουν 7 δευτέρας. Ἐκ τούτων ἄλλαι

περιέχουν **ένα τόνο** και λέγονται **μεγάλοι**, ἄλλαι δὲ περιέχουν **ἓν ἡμιτόνιον** και λέγονται **μικρά**. Αἱ μεγάλοι δεύτεραι εἶνε 5 και εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν βαθμίδων 1ης - 2ας (ντο - ρε), 2ας - 3ης (ρε - μι), 4ης - 5ης (φα - σολ), 5ης - 6ης (σολ - λα), 6ης - 7ης (λα - σι), αἱ δὲ μικραὶ εἶνε 2 και εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν βαθμίδων 3ης - 4ης (μι - φα), 7ης - 8ης (σι - ντο).

Ἡ ὡς ἄνω ἐξέτασις τῶν διαστημάτων λέγεται **θεωρητικὴ ἐξέτασις** τῶν διαστημάτων.¹

Αἱ δεύτεραι εἶνε **ἀνιοῦσαι** (ὅταν ὁ πρῶτος φθόγγος εἶνε χαμηλότερος τοῦ δευτέρου) και **καιοῦσαι** (ὅταν ὁ πρῶτος φθόγγος εἶνε ὑψηλότερος τοῦ δευτέρου).

Αἱ Δεύτεραι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 19

μεγάλη	μεγ.	μικρά	μεγ.	μεγ.	μεγ.	μικρά
(1 - 2)	2 - 3	3 - 4	4 - 5	5 - 6	6 - 7	7 - 8

τὸνος τόν. ἡμιτόνιον τόν. τόν. τόν. ἡμιτόνιον

Σημ. Τὰ μέχρι τοῦδε γυμνάσματα περιέχουν δευτέρας.

Διάφορα γυμνάσματα δευτέρας.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 20

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 21

¹ Ἡ θεωρητικὴ ἐξέτασις τῶν διαστημάτων (δευτέρας δύναται νὰ ἀναβληθῇ και νὰ γίνῃ ἀργότερα εἰς τὸν κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ διδάσκοντος κατάλληλον χρόνον.

Σημ. Χάριν συντομίας τὸ διάστημα σημειώνεται καὶ ἀριθμητικῶς. Π. γ. ἡ δευτέρα σημειώνεται: 2α.

§ 26α. Ἀσκήσεις.

Α'. Θεωρητικά.

α'. Ἐξετάσατε θεωρητικῶς τὰ διαστήματα 2ας. Εἰς τοῦτο οἱ μαθηταὶ ἀπαντοῦν ἐπὶ τῶν ἐξῆς: 1) τί λέγεται διάστημα δευτέρας, 2) πόσαι καὶ ποῖα εἶνε αἱ δευτέρας, 3) εἰς τί διαιροῦνται αἱ δευτέρας καὶ πόσους τόνους καὶ ἡμιτόνια περιέχει ἕκαστον εἶδος, 4) μεταξὺ ποῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος εὐρίσκονται αἱ μεγάλαι ἢ μικραὶ δευτέρας.

β'. Γράψατε τὸ εἶδος (ἀνιούσα ἢ κατιούσα, μεγάλη ἢ μικρά) τῶν ἐξῆς διαστημάτων δευτέρας.

Β'. Ὡδικοί καὶ ἀκουστικοί.

α'. Τραγουδοῦνται ἐπανεπιλημμένως τὰ διαστήματα 2ας κατ' ἀνιούσαν καὶ κατιούσαν σειρᾶν, ὅπως εἰς τὸ γύμνασμα 19 (σελ. 22) μέχρι τελείας ἐκμάθησως ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς ἀκριβείας.

β'. Γίνεται συχνὴ ἐξάσκηση τῶν μαθητῶν πρὸς εὐρεσιν διαστημάτων 2ας ἀνιούσης ἢ κατιούσης διδομένου ἑνὸς φθόγγου. Ὁ διδάσκων, τραγουδεῖ ἢ παίζει εἰς τὸ ὄργανον ἕνα φθόγγον π. γ. μι καὶ προκαλεῖ νὰ εὕρουν καὶ τραγουδήσουν οἱ μαθηταὶ δευτέραν κατιούσαν (ρε) ἢ δευτέραν ἀνιούσαν (φα). Ἡ ἀσκήσις αὕτη, σπουδαιοτάτη διὰ τὴν μόρφωσιν μουσικῆς ἀκοῆς, γίνεται κατ' ἀρχὰς ἀργὰ καὶ ὁμαδικῶς, βαθμηδὸν ὅμως πρέπει νὰ φθάσῃ εἰς σημεῖον ὥστε ὄχι μόνον τὸ σύνολον τῆς τάξεως, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος μαθητῆς νὰ εὕρισκῃ ἀσφαλῶς καὶ ταχέως κάθε διάστημα 2ας.

γ'. Ἀσκήσεις ἀντιλήψεως διαστημάτων 2ας. Ὁ διδάσκων ζητεῖ νὰ εὕρουν οἱ μαθηταὶ τὰ ὀνόματα τῶν φθόγγων διαστήματος 2ας, τὸ ὅποιον ἔπαιξεν εἰς τὸ ὄργανον ἢ ἐτραγουδῆσε μετ' ὁ φωνῆν α, ὀρίζων τὸν πρῶτον φθόγγον.

δ'. Μελωδικὴ ὑπαγόρευσις. Περί ταύτης ἴδε Τευχ. Γ'. σελ. 694.

Ἐπανάληψις.

§ 27. Δύο στιγμαί, μία ἄνωθεν καὶ μία κάτωθεν τῆς τρίτης γραμμῆς τοῦ πενταγράμμου πρὸ τῆς τελικῆς διπλῆς διαστολῆς, ἦτοι τὸ σημεῖον λέγεται **ἐπανάληψις**. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μουσικοῦ ἔργου, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὴν ἐπανάληψιν, ἐπανερχόμεθα ἄνευ διακοπῆς εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐκτελοῦμεν διὰ δευτέραν φορὰν τὸ ἔργον μέχρι τέλους¹.

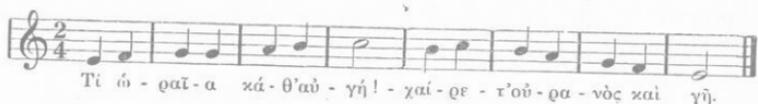
ΓΥΜΝΑΣΜΑ
25

Πῶς ἐκτελοῦμεν γύμνασμα μὲ ποίημα.

§ 28. Ὅταν τὰ γυμνάσματα, ὅπως τὰ δύο ἐπόμενα, ἔχουν καὶ ποίημα, λέγονται **ᾄσματα** ἢ **τραγούδια**.

Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν καλύτεραν ἐκτέλεσιν τοῦ ᾄσματος ἐργαζόμεθα ὡς ἑξῆς :

- κάνομεν μελωδικὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ,
- ἀπαγγέλλομεν τὸ κείμενον τοῦ ποιήματος ὀυθμικῶς μόνον, ἀντικαθίστωντες τὰ ὀνόματα τῶν φθογοσῆμων μετὰ τὰς εἰς αὐτὰ ἀντιστοιχοῦσας συλλαβὰς τοῦ ποιήματος καὶ
- κάνομεν μελωδικὴν ἀνάγνωσιν τραγουδοῦντες τὸ ποίημα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
26ΓΥΜΝΑΣΜΑ
27

¹ Περὶ ἐπαναλήψεως ἴδε ἐκτενῶς ἐν Τεύχ. Γ^ο σελ. 655.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 14^{ον}.Βοκαλισμός.¹

§ 29. Ἐμάθομεν, ὅτι εἰς τὴν μελέτην τῶν γυμνασμάτων γίνεται πρῶτον ὀυθμικὴ ἀνάγνωσις καὶ ἔπειτα μελωδική (solfège). Διὰ τὴν καλλιέργειαν ὅμως τῆς φωνῆς εἶνε ὠφέλιμον νὰ τραγουδοῦμεν μετὰ τὴν μελωδικὴν ἀνάγνωσιν γυμνάσματα μὲ ἐν οἰονδήποτε φωνῆεν, ὁπότε φυσικὰ δὲν θὰ μεταχειρίζομεθα τὰ ὀνόματα τῶν φθόγγων. Κατ' ἀρχὰς γίνεται χρῆσις τοῦ φωνήεντος α.

Τὸ νὰ τραγουδοῦμεν μὲ τὰ φωνήεντα λέγεται εἰς τὴν μουσικὴν **βοκαλιζέ**, ἡ δὲ πράξις αὕτη τοῦ ἕδειν διὰ φωνηέντων λέγεται **βοκαλισμός**. Οἱ ὅροι οὗτοι ἐλήφθησαν ἐκ τῶν Γαλλ. *vocaliser, vocalisation*.

Εἰς τὴν ἀσκήσιν αὕτην πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν :

α) ὅτι ὁ βοκαλισμός γίνεται μετὰ τὴν τελείαν ὀυθμικὴν καὶ μελωδικὴν ἀνάγνωσιν τοῦ γυμνασματος,

β) νὰ προσέχωμεν εἰς τὸ κατὰ τὴν προφορὰν τοῦ α κανονικὸν ἄνοιγμα τοῦ στόματος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶνε περίπου ὅσον τὸ πάχος τοῦ ἀντίχειρος,

γ) νὰ μεταβαίνομεν ἀπὸ τὸν ἕνα φθόγγον εἰς τὸν ἄλλον **συνεχῶς**,² ἀλλὰ **χωρὶς νὰ σύρωμεν τὴν φωνήν**.

Ἀργότερα ὁ βοκαλισμός γίνεται καὶ διὰ τῶν φωνηέντων ε, ι, ο, ου,³ προτιμωμένον τοῦ φωνήεντος ο. Ἐπίσης καὶ ἐνταῦθα λαμβάνεται φροντίς διὰ τὸ κανονικὸν ἄνοιγμα τοῦ στόματος εἰς ἕκαστον φωνῆεν συμφώνως πρὸς τοὺς στοιχειώδεις κανόνας τῆς μονωδίας.

Κατὰ τὸν βοκαλισμὸν οἱ μαθηταὶ τραγουδοῦν ὀυθμικῶς τὸ γύμνασμα, ἀλλὰ δὲν κάμνουν τὰς κινήσεις τοῦ μέτρου, αἱ ὁποῖαι ἐκτελοῦνται ὑπὸ τοῦ διευθυνόντος τὴν ὀυθμικὴν ὀμάδα.

§ 29α. Ἀσκήσεις.

Νὰ ἐκτελεσθοῦν διὰ βοκαλισμοῦ ἀργὰ καὶ ὄχι δυνατὰ

Α'. ἡ κλίμαξ δι' ἐναλλαγῆς τῶν φωνηέντων κατὰ τοὺς τρεῖς κάτωθι τρόπους :

1. Εἰς ἕκτασιν 8 φθόγγων⁴ διὰ τῶν φωνηέντων α, ε, ι, ο.

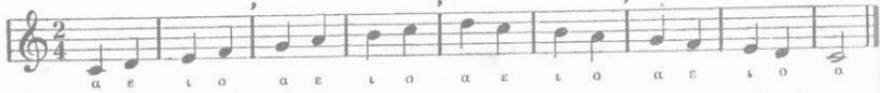
¹ Περισσότερα περὶ βοκαλισμοῦ ὡς καὶ σειρὰν σχετικῶν ἀσκήσεων ἴδε εἰς Τεῦχ. Γ', σελ. 675 § 268.

² *Συνεχῶς* σημαίνει νὰ μὴ διακόπτομεν τὴν φωνήν ἀπὸ φθόγγου εἰς φθόγγον, σημειώ-
νεται δὲ μὲ τὴν *σύνδεσιν προσωδίας*, περὶ ἧς ἴδε εἰς σελ. 29 § 33.

³ Ἡ δίφθογγος ου θεωρεῖται μουσικὸν φωνῆεν.

⁴ Ἐκτασις 8 φθόγγων = ὀγδόη (ἴδε σελ. 105 § 72).

2. Εἰς ἕκτασιν 9 φθόγγων¹ διὰ τῶν φωνηέντων α, ε, ι, ο.

3. Εἰς ἕκτασιν 10 φθόγγων² διὰ τῶν φωνηέντων α, ε, ι.

Αἱ ἄνω ἀσκήσεις βοκαλισμοῦ ἐκτελοῦνται εἰς ἕκαστον μάθημα. Ὁ διδάσκων ἐκλέγει ἐκ τούτων τὴν κατάλληλον ἀναλόγος τῆς φωνητικῆς ἐκτάσεως τῶν μαθητῶν.

Β'. αἱ δευτέραὶ ὡς ἑξῆς :

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
28

α	α	α	α	α	κλπ.
ε	ε	κλπ.			
ι	ι	κλπ.			
ο	ο	κλπ.			
ου	ου	κλπ.			

Γ'. τὰ γυμνάσματα 914 — 915 (Τετῆ. Γ'. σελ. 677).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 15^{ον}.

Παῦσις ἡμίσεος.

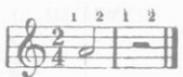
§ 30. Πολλὰκις μεταξὺ τῶν φθόγγων τοῦ μουσικοῦ ἔργου γίνονται διακοπαὶ μικραὶ ἢ μεγάλαι. Αἱ διακοπαὶ αὗται παριστάνονται μὲ σημεῖα, τὰ ὅποια λέγονται **παύσεις**.

Κάθε σχῆμα φθογοσῆμου ἔχει καὶ τὴν ἀντίστοιχον παῦσιν, ἣ ὅποια ἔχει ἀξίαν ἴσην μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ φθογοσῆμου τούτου.

Σημεῖον τῆς παύσεως τοῦ ἡμίσεος εἶνε τὸ δηλ. μία παῦλα ἐπὶ τῆς 3ης γραμμῆς. Διαρκεῖ δὲ ὅσον καὶ τὸ ἦμισον, ἦτοι δύο κινήσεις.

¹ Ἐκτασίς 9 φθόγγων = ἐνάτη (ἴδε σελ. 111 § 75).

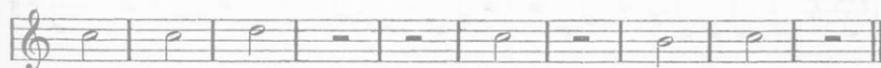
² Ἐκτασίς 10 φθόγγων = δεκάτη (ἴδε σελ. 111 § 75).

Γίνεται πρώτον ἄσκησις εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὀρθομικῆς μορφῆς
 μετὸ παράγγελμα «ἐκτελέσατε ἐν μέτρον ἡμίση καὶ ἐν μέτρον μετὰ παύσιν ἡμί-
 σεος εἰς $\frac{2}{4}$ ».

Ρυθμικὴ ἀνάγνωσις.

Σολφές.

Ἡ παῦσις ἡμίσεος ἐν ἀνάγκῃ γράφεται καὶ **ἐπι** τῶν ἄλλων γραμμῶν τοῦ πενταγράμμου, ἐπίσης δὲ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ **ἐπι** βοηθητ. γραμμῆς ὡς ἐξῆς: .

Εἰς τὰς παύσεις δὲν τίθενται σημεῖα ἀναπνοῆς, ἀλλὰ γίνεται αὕτη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν παύσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 16^{ον}.

Παῦσις τετάρτου.

§ 31. Σημεῖον τῆς παύσεως τετάρτου εἶνε τὸ ἢ τὸ ὁποῖον γράφεται μεταξὺ 2ης καὶ 4ης γραμμῆς τοῦ πενταγράμμου, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ εἰς οἰονδήποτε μέρος αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἄνωθεν ἢ κάτωθεν αὐτοῦ.

Πρῶτον γίνεται ἄσκησις εἰς τὰς ὀρθομικὰς μορφάς:

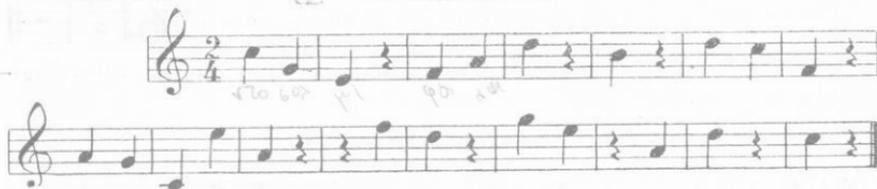
α. | Παράγγελμα: «ἐκτελέσατε τέταρτον καὶ παῦσιν τετάρτου εἰς $\frac{2}{4}$ »

β. | Παρ./λμα: ¹ «ἐκτελέσατε παῦσιν τετάρτου καὶ τέταρτον εἰς $\frac{2}{4}$ ».

¹ «Παρ.λμα» = ἡ λέξις «παράγγελμα» συγκεκομμένως.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 31

Ρυθμική ἀνάγνωσης.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 32

Ἡ παῦσις ἡμίσεος ἰσοδυναμεῖ μὲ δύο παύσεις τετάρτου, δηλ. $\text{—} = \text{—} \text{—} \text{—}$

§ 31α. Ἀσκῆσις.

Χωρίσατε εἰς $\frac{2}{4}$ μέτρα τὸ κάτωθι γύμνασμα. Ἔθεσα τοὺς μετρικούς τονισμούς καὶ ἐκτέλεσα αὐτὸ ῥυθμικῶς μόνον.

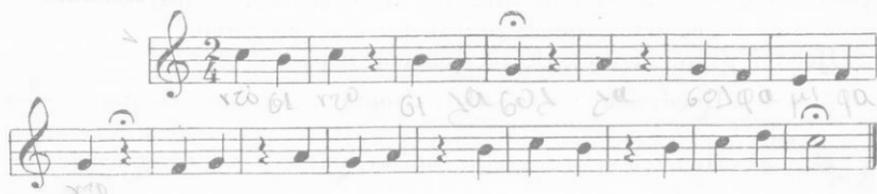
Κορόνα.¹

§ 32. Τὸ σημεῖον \frown ἄνωθεν ἢ \smile κάτωθεν φθογοσῆμου ἢ παύσεως λέγεται **κορόνα**¹ καὶ σημαίνει, ὅτι μπορούμε νὰ κρατήσωμε τὸν φθόγγον ἢ τὴν παῦσιν περισσότερον τῆς κανονικῆς ἀξίας κατὰ τὴν θέλησίν μας.²

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 33

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 34

¹ Ἡ λέξις ἔχει ληφθῆ ἕκ τῆς ἰταλικῆς corona.

² Ἴδε καὶ Σημ. σελ. 31.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 17^{ον}.Σύνδεσις προσφωδίας.¹

§ 33. Πολλάκις δύο ἢ περισσότερα φθογγόσημα, ἔχοντα ἴσην ἢ διάφορον ἀξίαν, ἀλλὰ **διάφορον θέσιν** ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου, εἶνε ἠνωμένα μετὰ μίαν καμπύλην γραμμὴν (ἄνωθεν ἢ) κάτωθεν αὐτῶν. Τὸ σημεῖον αὐτὸ λέγεται **σύνδεσις προσφωδίας** (Γαλλ. coulé ἢ liaison, Ἰταλ. legatura) καὶ σημαίνει, ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελέσωμεν τοὺς φθόγγους αὐτοὺς **πολὺ ἠνωμένους** (Γαλλ. lié Ἰταλ. legato), δηλ. νὰ μεταβῶμεν ἀπὸ τὸν ἕνα φθόγγον εἰς τὸν ἄλλον πολὺ συνεχῶς.

Οἱ διὰ βοκαλισμοῦ ἐκτελούμενοι φθόγγοι ἐνώνονται μετὰ σύνδεσιν προσφωδίας. Μετὰ τὴν σύνδεσιν προσφωδίας ἐνώνομεν ἐπίσης δύο ἢ περισσότερα φθογγόσημα, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν εἰς μίαν συλλαβὴν.

Σὲ ὑμνοῦμεν.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
35

Σὲ ὅ - μνοῦ - μεν. σὲ εὐ - λο - γοῦ - μεν, σοὶ εὐ -
 νω ρε κίρα κί κί ρε κί φα βίσα βίσα

χα - ρι - στοῦ - μεν. Κύ - ρι - ε, καὶ δε - ό - με - θά σου,

ό Θε - ός ἡ - μῶν.

(Μελωδικαὶ ἀσκήσεις Βυζαντ. μουσικῆς Κ. Παπαδημητρίου σελ. 29).

¹ Περί συνδέσεως προσφωδίας ἴδε καὶ σελ. 30 § 35, περὶ προσφωδίας δὲ ἐν γένει εἰς Τευχ. Γ' σελ. 634 § 233.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 18^{ον}.

Σύνδεσις διαρκείας.

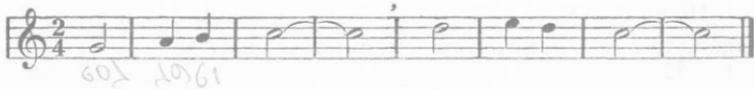
§ 34. *Σύνδεσις διαρκείας* (Γαλλ. liaison, Ἰταλ. legatura) εἶνε μία καμπύλη γραμμὴ \smile ἢ \frown ἡ ὁποία ἐνώνει δύο φθογγόσημα ἴσης ἢ διαφόρου ἀξίας, **τοῦ αὐτοῦ ὅμως ὕψους** (ὁμώνυμα ¹) καὶ προσθέτει εἰς τὸ πρῶτον φθογγόσημον τὴν ἀξίαν τοῦ δευτέρου.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
36

Τὰ διὰ συνδέσεως διαρκείας ἠνωμένα φθογγόσημα ἀποτελοῦν ἐν τοιοῦτο. Εἰς τὴν ἀρχὴν π.χ. τοῦ ἀνωτέρου γυμνάσματος κατὰ τὴν μελωδικὴν ἀνάγνωσιν δὲν θὰ ἀπαγγείλωμεν δύο ντο, ἀλλὰ ἐν, τὸ ὁποῖον διαρκεῖ ὅσον τὰ δύο ἠνωμένα φθογγόσημα, δηλ. τρεῖς κινήσεις.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
37

Ὅταν πρέπη νὰ ἐνωθοῦν διὰ συνδέσεως διαρκείας φθογγόσημα περισσό-
τερα τῶν δύο, τὸ σημεῖον τῆς συνδέσεως ἐπαναλαμβάνεται ὡς ἑξῆς:

¹ Ἐφαρμογὴν τούτου ἴδε εἰς τὸ κατωτέρω γύμνασμα 40 σελ. 31.

Τί διαφέρει ἡ σύνδεσις προσφθίας ἀπὸ τὴν σύνδεσιν διαρκείας.

§ 35. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα (§ 33 καὶ 34) αἱ συνδέσεις προσφθίας καὶ διαρκείας γράφονται μὲ τὸ ἴδιον σημεῖον \smile ἢ \frown καὶ ἐνώνουν φθογγόσημα ἴσης ἢ διαφόρου διαρκείας. Ἡ σύνδεσις ὅμως **προσφθίας** ἐνώνει φθογγόσημα **διαφόρου** θέσεως ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου καὶ ἐπομένως ἀφορᾷ τὴν μελωδικίαν, ἐνῶ ἡ σύνδεσις **διαρκείας** ἐνώνει φθογγόσημα τῆς **ιδίας** θέσεως ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου καὶ ἐπομένως ἀφορᾷ τὸν ὄρθμον.

Εἰς τὰ κατωτέρω γυμνάσματα ἔχομεν ἐπίσης σύνδεσιν διαρκείας.

¹ Ἴδε καὶ σελ. 143 § 94β.

Προσκήσεις δίφωνοι.¹

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 38

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 39

§ 35α. Εἰς τὰ δίφωνα γυμνάσματα

1) αἱ κάθετοι γραμμαὶ τῶν φθογοσῆμων τῆς μὲν πρώτης φωνῆς γράφονται πρὸς τὰ ἄνω, τῆς δὲ δευτέρας πρὸς τὰ κάτω (παρὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 10 § 9β).

2) ἡ κορόνα καὶ ἡ ἀναπνοὴ γράφονται μόνον εἰς τὴν 1ην φωνήν, ἰσχύουν δὲ καὶ διὰ τὴν 2αν φωνήν.

Δίφωνα γυμνάσματα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 40

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 41

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 42

Σημ. Ἡ ἄνωθεν τῆς διπλῆς διαστολῆς ἰσοκόρα σημαίνει, ὅτι μετὰ τῶν τμημάτων τοῦ γυμνάσματος πρέπει νὰ μεσολαβῆσῃ παύσις.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 41

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 42

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 43

¹ Ἡ ἔναρξις τῶν δίφωνων ἰσκήσεων δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἀργότερα εἰς τὸν κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ διδάσκοντος κατάλληλον χρόνον.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
42

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
43

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
44

Σημ. Τὰ ἀνωτέρω δίφωνα γυμνάσματα δὲν διδάσκονται ὅλα εἰς ἓν μάθημα, ἀλλὰ κατανέμονται καταλλήλως εἰς πολλὰ ἵτοιαῦτα ἀναλόγως τῆς μουσικῆς ἀντιλήψεως τῶν μαθητῶν καὶ ἐπαλαμβάνονται ἑκάστοτε.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
45

Ἔ - να ὄ - μορ - φο που - λι μέ γλυ - κό σκο - πό λα - λεῖ,
καὶ πε - τᾶ ὀ - λο χα - ρὰ μέ τ'ά - νά - λα - φρα φτε - ρὰ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
46

Ὁ - μορ - φα καὶ μέ καρ - διά τρα - γου - δοῦ - νε τὰ παι - διά.

Σημ. Εἰς τὰ δίφωνα γυμνάσματα ἐν ἀνάγκῃ τραγουδεῖται μόνον ἡ 1η φωνή.

Ρυθμική ἀνάγνωσις ἐν διφωνίᾳ.

§ 36. Ἐλέχθη ἐν σελ. 15 § 19, ὅτι ἡ ῥυθμικὴ ἀνάγνωσις τῶν γυμνασμάτων γίνεται ἀπαγγελλομένων τῶν φθογοσῆμων αὐτῶν εἰς ἓνα φθόγγον τοῦ ἰδίου ὕψους.

Μετὰ τὰς ἄνω ὅμως διφώνους ἀσκήσεις χάριν ποιικιλίας δύναται ἡ ῥυθμικὴ ἀνάγνωσις νὰ γίνεται ἐν διφωνίᾳ. Ὁ διδάσκων ἐκλέγει δύο φθόγγους ἀπέχοντας συνήθως κατὰ διάστημα 3ης,¹ π.χ. λα-φα, καὶ ἡ μὲν 1η φωνὴ ἀναγινώσκει ῥυθμικῶς, ἐκτελοῦσα ὅλα τὰ φθογοσῆμα τοῦ γυμνάσματος εἰς τὸ ὕψος τοῦ φθόγγου **λα**. ἐνῶ ἡ 2α φωνὴ ἀναγινώσκει συγχρόνως τὰ φθογοσῆμα εἰς τὸ ὕψος τοῦ **φα**. Ἡ ἐν διφωνίᾳ π.χ. ῥυθμ. ἀνάγνωσις τοῦ γυμνάσματος 34 (σελ. 28) θὰ ἐγίνετο, ὡς ἂν εἶχε τοῦτο γραφῆ μελωδικῶς ὡς ἑξῆς:

GYMNASMA 47

ντο σι λα σολ λα σολ λα σι ντο ρε μι ρε μι κλπ.

ντο σι λα σολ λα σολ λα σι ντο ρε μι ρε μι

Ἡ ἐν διφωνίᾳ ῥυθμ. ἀνάγνωσις ἀφ' ἐνὸς ἐλαττώνει κατὰ πολὺ τὸ ἐκ τῆς μονοτόνου ῥυθμ. ἀναγνώσεως δυσάρεστον συναίσθημα καὶ προξενεῖ εὐχαρίστησιν, ἐξ ἄλλου δ' ἐξοικειώνει τὴν ἀκοὴν εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς διφωνίας.

Περὶ τῆς ὀριμότητος τῆς τάξεως διὰ τὴν κατὰ διφωνίαν ῥυθμ. ἀνάγνωσιν κρίνει ὁ διδάσκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 19ον.

Μέτρον ἑλλιπές.

§ 37. Πολλάκις τὸ πρῶτον μέτρον τοῦ γυμνάσματος δὲν εἶνε πλήρες, ἀλλὰ λείπουν ἐν ἡ περισσότερα μέρη (χρόνοι) ἢ ὑποδιαρέσεις τούτων. Τὸ μέτρον τότε λέγεται **ἑλλιπές**.²

Εἰς τὸ κατωτέρω γύμνασμα 48 βλέπομεν, ὅτι εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἑλλιπές μέτρον λείπει ὁ πρῶτος χρόνος, καὶ ἐπομένως τὸ γύμνασμα ἀρχίζει ἀπὸ τὴν δευτέραν κίνησιν.

Ὅταν εἶνε ἑλλιπές τὸ πρῶτον μέτρον τοῦ γυμνάσματος, εἶνε συνήθως ἑλλιπές καὶ τὸ τελευταῖον μέτρον αὐτοῦ, εἰς τὸ ὅποιον ὑπάρχει μόνον τὸ μέρος, τὸ ὅποιον λείπει ἀπὸ τὸ πρῶτον μέτρον.

¹ Περὶ διαστήματος 3ης ἴδε εἰς σελ. 39 § 40.

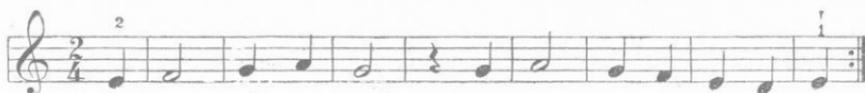
² Ὑπὸ πολλῶν θεωρητικῶν λέγεται καὶ *ἀνάκρουσις* (Γαλλ. *anacrouse*).

4. *Ἀργυροπούλου*, Μουσικὴ Ἀγωγή Τεύχος Α'. Ἐκδ. 2α, 1933.

Γίνεται πρώτον άσκησις εις την ρυθμικην μορφήν :

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 48

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 20^{ον}.

Μέτρον $\frac{4}{4}$

§ 38. Γνωρίζομεν (σελ. 9 § 9) ότι

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω ὑποδιαίρεσεως τοῦ ὁλοκληροῦ προέρχεται τὸ νέον μέτρον

τὸ ὁποῖον περιέχει **τέσσαρα μέρη** ἢ **χρόνους** (τετραμερές), ἕκαστος ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει ἀξίαν ἑνὸς **τετάρτου**, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται **μέτρον τετραμερές τετάρτων** ἢ ἀπλῶς **μέτρον τεσσάρων τετάρτων**. Σημειώνεται δὲ μὲ τὸ κλάσμα $\frac{4}{4}$, τοῦ ὁποίου ὁ ἀριθμητὴς φανερώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν μερῶν, ὁ δὲ παρονομαστὴς, ὅτι **κάθε μέρος (χρόνος) ἔχει ἀξίαν τετάρτου**. Συνήθως ὁμως ἀντὶ τοῦ $\frac{4}{4}$ γράφεται τὸ σημεῖον **C** ἢ **C** μεταξύ 2^{ας} καὶ 4^{ης} γραμμῆς τοῦ πενταγράμμου.¹

Ἐκ τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ μέτρου $\frac{4}{4}$ τὸ 1^{ον} καὶ 3^{ον} εἶνε ἰσχυρά, τὸ δὲ 2^{ον} καὶ 4^{ον} ἀσθενῆ. Ἐκ τῶν δύο ἰσχυρῶν μερῶν τὸ 1^{ον} εἶνε ἰσχυρότερον τοῦ 3^{ου} καὶ λέγεται **δις ἰσχυρόν**.

Ρυθμ. μορφή: | C $\frac{1}{\lambda\alpha}$ $\frac{2}{\lambda\alpha}$ $\frac{3}{\lambda\sigma}$ $\frac{4}{\lambda\sigma}$ ||

¹ Ἐνίοτε τὸ μέτρον $\frac{4}{4}$ σημειώνεται μόνον μὲ τὸν ἀριθμὸν 4 γραφόμενον μεταξύ 2^{ας} καὶ 4^{ης} γραμμῆς τοῦ πενταγράμμου.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
50

Ἐπειδὴ δύο τέταρτα κάμνουν ἐν ἡμισυ, τὸ μέτρον $\frac{4}{4}$ παρουσιάζεται καὶ μὲ τὴν ῥυθμικὴν μορφήν: | C $\overset{1}{\underset{\cdot}{\circ}}$ $\overset{2}{\underset{\cdot}{\circ}}$ $\overset{3}{\underset{\cdot}{\circ}}$ $\overset{4}{\underset{\cdot}{\circ}}$ || εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἡμισυ διαρκεῖ δύο κινήσεις. Παρ/λμα: «κάμετε ἡμίση εἰς μέτρον $\frac{4}{4}$ ».

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
51

Ἐπειδὴ δύο ἡμίση κάμνουν ἐν ὁλόκληρον, ἔχομεν καὶ τὴν ῥυθμικὴν μορφήν τοῦ $\frac{4}{4}$: | C $\overset{1}{\underset{\cdot}{\circ}}$ $\overset{2}{\underset{\cdot}{\circ}}$ $\overset{3}{\underset{\cdot}{\circ}}$ $\overset{4}{\underset{\cdot}{\circ}}$ || εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ὁλόκληρον διαρκεῖ τέσσαρας κινήσεις. Παρ/λμα: «κάμετε ὁλόκληρα εἰς μέτρον $\frac{4}{4}$ ».

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
52

Ρυθμικαὶ ἀσκήσεις μέτρον $\frac{4}{4}$

§ 38α. 1. Ἐκτελέσατε τὰς ἐξῆς ῥυθμικὰς μορφάς:

α. Ἐν μέτρον ὁλόκληρα, ἐν μέτρον ἡμίση καὶ

ἐν τέταρτα εἰς $\frac{4}{4}$, δηλ.

Ἐκάστη ἐκ τῶν ἀνωτέρω ῥυθμικῶν μορφῶν ἐπαναλαμβάνεται τοῦλάχιστον δὶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 21^{ον}.Χρωματισμοί¹.

§ 39. Τοὺς φθόγγους τραγουδοῦμεν ἄλλοτε δυνατώτερα καὶ ἄλλοτε ἀσθενέστερα, ὅποτε λέγομεν, ὅτι **χρωματίζομεν** τὸ μουσικὸν ἔργον. Εἰς τοῦτο ὀδηγούμεθα ἀπὸ λέξεις, γράμματα ἢ σημεῖα, τὰ ὁποῖα λέγονται **χρωματισμοί**. Οἱ συνηθέστεροι χρωματισμοὶ εἶνε :

πολὺ δυνατὰ	ἢ fortissimo ἢ ff
δυνατὰ	ἢ forte ἢ f
σχεδὸν δυνατὰ, μέτρια	ἢ mezzoforte ἢ mf
ἐλαφρὰ, σιγὰ	ἢ piano ἢ p
πολὺ ἐλαφρὰ, πολὺ σιγὰ	ἢ pianissimo ἢ pp

Crescendo (συγκεκομ. *cresc.*) ἢ σημαίνει, ὅτι πρέπει νὰ δυναμώομεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς φθόγγους μελωδίας, τὴν ὁποίαν ἠρχίσασμεν ἐλαφρὰ (βαθμιαία αὔξεις τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου).

Diminuendo (συγκεκομ. *dimin.* ἢ *dim.*) ἢ σημαίνει, ὅτι πρέπει νὰ ἐξασθενῶμεν βαθμιαίως τοὺς φθόγγους μελωδίας, τὴν ὁποίαν ἠρχίσασμεν δυνατὰ (βαθμιαία ἐλάττωσις τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου).

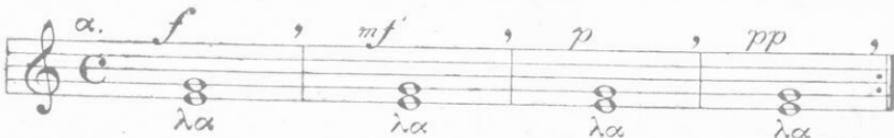
Ὅταν συναντήσωμεν τὸ σημεῖον ἄνωθεν ἢ κάτωθεν φθογοσήμεου τινός, ἐκτελοῦμεν ἀρχίζοντες p, προχωροῦμεν *crescendo* ἕως τὸ μέσον τοῦ φθόγγου, ἔπειτα δὲ *dimin.* καὶ τελειώνομεν p (κατ' ἀρχὰς βαθμιαία αὔξεις καὶ ἔπειτα βαθμιαία ἐλάττωσις τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου).

Φθογγόσημα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἄνωθεν ἢ κάτωθεν αὐτῶν τὸ σημεῖον > ἢ < ἐκτελοῦνται δυνατώτερα τῶν ἄλλων.

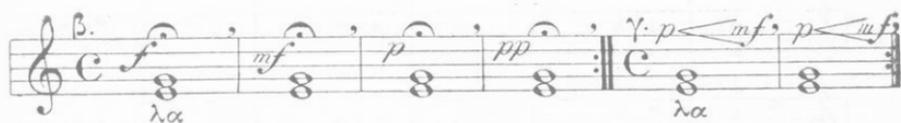
Ἀσκήσεις χρωματισμῶν.

Εἰς τὰς κάτωθι ἀσκήσεις τὰ φθογγόσημα καὶ τῶν δύο φωνῶν ἀπαγγέλλονται μὲ τὴν συλλαβὴν λα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 56

¹ Περισσότερα περὶ χρωματισμῶν ἴδε εἰς Τεῦχ. Γ'. σελ. 634.

Παρατηρήσεις.

α'. Αί ἄνω ἀσκήσεις ἐκτελοῦνται καὶ μὲ μίαν φωνήν. Μεγάλοι μαθηταὶ τραγουδοῦν αὐτάς εἰς ὑψηλοτέρους φθόγγους.¹

β'. Καταβάλλεται προστάθεια, ὅπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκτελεσθοῦν μὲ τὴν δυνατὴν ἀκρίβειαν οἱ εἰς ἐκάστην ἀσκήσιν σημειούμενοι χρωματισμοί.

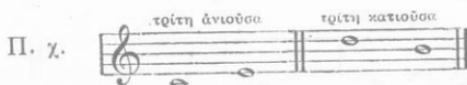
γ'. Αἱ ἀσκήσεις αὗται ἢ μερικαὶ ἐξ αὐτῶν ἐπαναλαμβάνονται εἰς κάθε μάθημα πρὸ τῆς ἐνάφξεως τῆς μελωδικῆς ἀναγνώσεως.

δ'. Αἱ ὑπὸ στοιχεῖον α καὶ β ἀσκήσεις ἐκτελοῦνται καὶ μὲ ἀντίθετον σειρὰν χρωματισμῶν, ἤτοι p, p, mf, f.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 22^{ον}.

Διάστημα τρίτης.

§ 40. **Διάστημα τρίτης** ἢ ἀπλῶς **τρίτη** λέγεται ἡ ἀπόστασις φθόγγου τινὸς τῆς κλίμακος, ὡς πρώτου λαμβανομένου, μέχρι τοῦ ἐπομένου τρίτου ὑψηλοτέρου (τρίτη ἀνιοῦσα) ἢ χαμηλοτέρου (τρίτη κατιοῦσα).

Γυμνάσματα διαστημάτων τρίτης.

¹ Ἀργότερα αἱ ἀσκήσεις αὗται γίνονται καὶ ἐν τριφωνίᾳ. (Ἴδε σελ. 137 § 92α).

Four staves of musical notation in treble clef, common time. The melody is composed of eighth and quarter notes, with some notes beamed together.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
58

Five staves of musical notation in treble clef, common time. The melody features quarter and eighth notes with rests, creating a rhythmic pattern.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
59

Three staves of musical notation in treble clef, 2/4 time signature. The melody includes accents (α, β) and slurs, with some notes beamed together.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 60

One staff of musical notation in treble clef, common time. The melody features quarter and eighth notes.

Μέτρον $\frac{4}{4}$ ἑλλιπές.

§ 40α. Τὰ περὶ ἑλλιποῦς μέτρον (σελ. 33 § 37) ἰσχύουν καὶ διὰ τὸ ἑλλιπές μέτρον $\frac{4}{4}$. Καὶ ἐνταῦθα, ὅταν εἶνε ἑλλιπές τὸ πρῶτον μέτρον τοῦ γυμνάσματος, εἶνε συνήθως ἑλλιπές καὶ τὸ τελευταῖον, τὰ δὲ δύο ταῦτα μέτρα συμπληρῶνουν ἄλληλα.

Εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ γυμνάσματος ἑλλιπές μέτρον $\frac{4}{4}$ δύνανται νὰ λείπουν

α) οἱ τρεῖς πρῶτοι χρόνοι (μέρη), ὅποτε τὸ ἔργον θὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὸν 4ον χρόνον, ἐπομένως ἀπὸ τὴν 4ην κίνησιν.

β) οἱ δύο πρῶτοι χρόνοι, ὅποτε τὸ ἔργον θὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὸν 3ον χρόνον, ἐπομένως ἀπὸ τὴν 3ην κίνησιν.

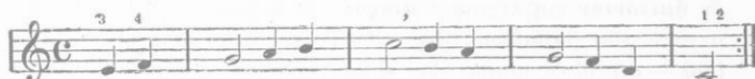
γ) ὁ πρῶτος χρόνος, ὅποτε τὸ ἔργον θὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὸν 2ον χρόνον, ἐπομένως ἀπὸ τὴν 2αν κίνησιν.

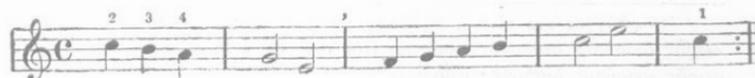
ΓΥΜΝΑΣΜΑ
61

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
62

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
63

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
64

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
65

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
66

§ 40β. Εἰς τὴν μείζονα κλίμακα υπάρχουν 7 τρίται. Ἐκ τούτων ἄλλα περιέχουν **δύο τόνους** καὶ λέγονται **μεγάλοι**, ἄλλα δὲ περιέχουν **ἕνα τόνον καὶ ἓν ἡμιτόνιον** καὶ λέγονται **μικραί**. Αἱ μεγάλοι τρίται εἶνε 3 καὶ εὐρίσκονται μεταξύ τῶν βαθμίδων 1ης — 3ης (ντο — μι), 4ης — 6ης (φα — λα), 5ης — 7ης (σολ — σι), αἱ δὲ μικραὶ εἶνε 4 καὶ εὐρίσκονται μεταξύ τῶν βαθμίδων 2ας — 4ης (ρε — φα), 3ης — 5ης (μι — σολ), 6ης — 1ης (λα — ντο¹), 7ης — 2ας (σι — ρε¹).

¹ Ὁ φθόγγος ντο εἶνε ἡ 8η βαθμὶς τῆς κλίμακος, ἀλλὰ καὶ ἡ 1η βαθμὶς τῆς δευτέρας σειρᾶς ἀνιούσης διαδοχῆς φθόγγων (ἴδε σελ. 6), ὁ δὲ φθόγγος ρε εἶνε 2α βαθμὶς τῆς 2ης σειρᾶς ἀνιούσης διαδοχῆς φθόγγων.

Αϊ τρίται.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 67

1 2 3 2 3 4 3 4 5
 2 τόνοι 1½ τόν. 1½ τόν.
 4 5 6 5 6 7 6 7 1(8) 7 8
 2 τ. 2 τ. 1½ τ. 1½ τ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
68

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
69

§ 40γ, 'Ασκήσεις.

Α'. Θεωρητικά.

α'. Ἐξετάσατε θεωρητικῶς τὰ διαστήματα τρίτης. Ἡ ἀπάντησις δίδεται κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 23 § 26α, Α', α'.

β'. Ὀνομάσατε τὸ εἶδος τῶν ἐξῆς διαστημάτων:

Β'. Ὡδικαὶ καὶ ἀκουστικά.

α'. Τραγουδοῦνται ἐπανειλημμένως τὰ διαστήματα 3ης κατὰ τὸ γύμνασμα 68 (σελ. 43) μέχρι τελείας ἐκμαθήσεως.

β'. Ἀσκήσεις εὐρέσεως διαστημάτων 3ης διδομένου ἑνὸς φθόγγου, κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 23 § 26α, Β', β'. διὰ τὰ διαστήματα 2ας. Εἰς τὰς τοιαύτας ἀσκήσεις ἐναλλάσσωμεν τὰ διαστήματα 2ας καὶ 3ης. Π.χ. δίδεται τὸ σολ καὶ ζητεῖται διάστημα ἄνιον τρίτης (σι). Ὅταν εὐρεθῇ τὸ σι, λαμβάνεται τοῦτο ὡς βᾶσις καὶ ζητεῖται π.χ. κατιὸν δευτέρας (λα), ἔπειτα λαμβάνεται τοῦτο ὡς βᾶσις καὶ ζητεῖται κατιὸν τρίτης (φα) κτλ. Ἐκάστοτε δηλ. λαμβάνεται ὡς βᾶσις ὁ εὐρισκόμενος φθόγγος.

γ'. Ἀσκήσεις ἀντιλήψεως διαστημάτων 3ης καὶ 2ας ἐναλλάξ, κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 23 § 26α, Β', γ'.

δ'. Μελωδικὴ ὑπαγόρευσις διαστημάτων 3ης καὶ 2ας ἐναλλάξ. Ἴδε τεῦχ. Γ' σελ. 696. Ὑποδείγματα: Γύμνασμα 941, ἀριθ. 1—31.

Γ'. Ἀσκήσεις φωνῆς.

Ἐκτελέσατε διὰ βοκαλισμοῦ:

α'. Τρίτας κατὰ τὸ γύμνασμα 68 (σελ. 43).

β'. Τὰ γυμνάσματα 916 καὶ 917 (Τεῦχ. Γ' σελ. 678).

Ἐκ νεότητός μου.

Μελωδία ἐκκλησιαστικὴ.

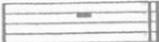
ΓΥΜΝΑΣΜΑ
70

(Μελωδικαὶ ἀσκήσεις Βυζαντι. μουσικῆς Κ. Παπαδημητρίου, σελ. 32).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 23^{ον}.

Παῦσις ὀλοκλήρου.

§ 41. Ἡ παῦσις ὀλοκλήρου εἶνε ἤτοι μία παῦλα ὑπὸ τὴν ἄν γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου καὶ διαρκεῖ τέσσαρας κινήσεις (ὅσον τὸ ὀλόκληρον). Ἐν ἀνάγκῃ ἡ παῦσις ὀλοκλήρου γράφεται καὶ ὑπὸ οἰανδήποτε γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου, ἐπίσης δὲ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπὸ βοθητικὴν γραμμὴν ὡς ἐξῆς: —

Ἡ παῦσις ὀλοκλήρου ἰσοδυναμεῖ μὲ δύο παύσεις ἡμίσεος. — = — —

§ 41a. Σημ. Διὰ τῆς παύσεως ὀλοκλήρου σημειώνεται καὶ ἡ παῦσις ἐνὸς μέτρου οἰοῦδη ποτε εἶδους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 24^{ον}.

Ρυθμικὴ ἀγωγή.

§ 42. Γνωρίζομεν, ὅτι τὸ τέταρτον διαρκεῖ μίαν κίνησιν, τὸ ἥμισυ δύο κλπ. Τὰς κινήσεις ὅμως αὐτὰς τοῦ μέτρου δυνάμεθα νὰ κάμωμεν ταχύτερα ἢ ἀργότερα.

Ἡ διάφορος ταχύτης, μὲ τὴν ὁποίαν κάμνομεν τὰς κινήσεις τοῦ μέτρου, λέγεται ῥυθμικὴ ἀγωγή (Γαλλ. mouvement).

Ἡ ῥυθμικὴ ἀγωγή ὀρίζεται μὲ λέξιν ἢ φράσιν, ἡ ὁποία γράφεται πλησίον τοῦ κλειδιοῦ καὶ ἀνωθεν τοῦ πενταγράμμου, π.χ. ἀργά, λίγο ἀργά, γοργά, μέτρια κλπ. Τοὺς ὅρους τῆς ῥυθμικῆς ἀγωγῆς θὰ μάθωμεν λεπτομερέστερον κατωτέρω.¹

§ 42a. Διὰ νὰ κανονίσωμεν τὴν ῥυθμικὴν ἀγωγήν ἐνὸς ἔργου, φανταζόμεθα, ὅτι προηγείται τοῦ πρώτου μέτρου αὐτοῦ ἐν μέτρον κενόν, τοῦ ὁποίου ἐκτελοῦμεν τὰς κινήσεις δίδοντας εἰς ταύτας τὴν ταχύτητα, τὴν ὁποίαν θέλωμεν. Ἡ ταχύτης αὕτη πρέπει νὰ τηρηθῇ ἀμετάβλητος μέχρι τοῦ τελευταίου μέτρου, ἐκτὸς ἐὰν δοθῇ ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλη ῥυθμικὴ ἀγωγή.

§ 42β. Ὄταν δὲν σημειώνεται ῥυθμικὴ ἀγωγή, τὸ γύμνασμα ἐκτελεῖται μέτρια.

¹ Συμπλήρωσιν τοῦ κεφαλαίου τούτου ἴδε εἰς Τεῦχ. Γ'. σελ. 638.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 25^{ον}.

Διάστημα τετάρτης.

§ 43. *Διάστημα τετάρτης* ἢ ἀπλῶς *τετάρτη* λέγεται ἡ ἀπόστασις φθόγγου τινὸς τῆς κλίμακος, ὡς πρώτου λαμβανομένου, μέχρι τοῦ ἐπομένου τετάρτου ὑψηλοτέρου (τετάρτη ἀνωῦσα) ἢ χαμηλοτέρου (τετάρτη κατωῦσα).

Γυμνάσματα ἰσοδιαστημάτων τετάρτης.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
71

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
72

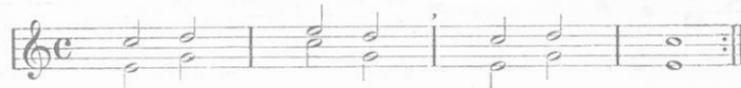
ΓΥΜΝΑΣΜΑ
73

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
74

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
75

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
76

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
77

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
78

§ 43a. Εἰς τῖνα μέτρα διφώνων γυμνασμάτων δυνατόν νά συνανησωμεν παῦσιν, ἐνφ τὸ μέτρον εἶνε συμπληρωμένον ἀπὸ φθογγόσημα (ὅπως εἰς τὸ 1ον καὶ 5ον μέτρον τοῦ γυμν.78). Ἡ παῦσις αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν μίαν φωνήν, τὰ δὲ φθογγόσημα εἰς τὴν ἄλλην.

§ 43β. Εἰς τὴν μείζονα κλίμακα ὑπάρχουν 7 τέταρτα. Ἐκ τούτων, ὅσα περιέχουν *δύο τόνους καὶ ἓν ἡμιτόνιον* λέγονται *καθαρά*, ὅσα δὲ περιέχουν *τρεις τόνους*, λέγονται *ἠῤῥημένα*. Αἱ καθαρά τέταρτα εἶνε 6 καὶ εὐρίσκονται μεταξύ τῶν βαθμίδων 1ης — 4ης (ντο — φα), 2ας — 5ης (ρε — σολ), 3ης — 6ης (μι — λα), 5ης — 1ης (σολ — ντο¹), 6ης — 2ας (λα — ρε¹), 7ης — 3ας (σι — μι¹), ἠῤῥημένη δὲ εἶνε 1, μεταξύ τῶν βαθμίδων 4ης — 7ης (φα — σι).

Αἱ τέταρτα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 79

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
80

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
81

¹ Ὁ φθόγγος ντο (8η βαθμ.) εἶνε καὶ 1η βαθμ. τῆς 2ας σειρᾶς ἀνιούσης διαδοχῆς φθόγγων, ὁ φθόγγος ρε 2α βαθμ. καὶ ὁ μι 3η βαθμ. τῆς ἰδίᾳς 2ας σειρᾶς ἀνιούσης διαδοχῆς φθόγγων. (Ἴδε σελ. 6).

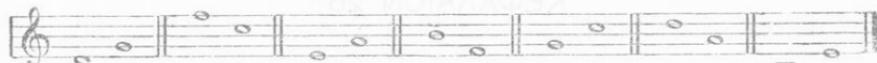

§ 43γ. 'Ασκήσεις.

Α'. Θεωρητικάί.

α'. Ἐξετάσατε θεωρητικῶς τὰ διαστήματα 4ης. Ἡ ἀπάντησις δίδεται κατὰ τὰ ἐν σελ. 23 § 26α, Α'. α'.

β'. Ὀνομάσατε τὸ εἶδος τῶν ἑξῆς διαστημάτων :

γ'. Σχηματίσατε ἀνιοῦσαν καὶ κατιοῦσαν 2αν, 3ην καὶ 4ην, λαμβάνοντες ὡς βάσιν τοὺς φθόγγους μι, ρε, ντο, φα, σολ, σι, λα (π. χ. λαμβανομένου τοῦ μι ὡς βάσεως, σχηματίζονται: δεύτεραι μι - φα, μι - ρε, τρίται μι - σολ, μι - ντο, τέταρται μι - λα, μι - σι).

Β'. Ὁδικοί καὶ ἀκουστικοί.

α'. Συχνῇ ἐκτέλεσις διαστημάτων 4ης μέχρι τελείας ἐκμαθήσεως κατὰ τὸ γύμνασμα 80 (σελ. 48).

β'. Ἀσκήσεις εὐρέσεως διαστημάτων 4ης, 2ας καὶ 3ης ἐναλλάξ. (Ἴδε σελ. 23 § 26α, Β'. β' καὶ σελ. 44 § 40γ, Β'. β').

γ'. Ἀσκήσεις ἀντιλήψεως διαστημάτων 4ης, 3ης καὶ 2ας ἐναλλάξ (§ 26α, Β'. γ' καὶ 40γ, Β'. γ').

δ'. Μελῳδικὴ ὑπαγόρευσις διαστημάτων 4ης, 3ης καὶ 2ας ἐναλλάξ. Ἴδε τευχ. Γ'. σελ. 697. Ὑποδείγματα: Γύμνασμα 941, ἀριθ. 32—45.

Γ'. Ἀσκήσεις φωνῆς.

Ἐκτελέσατε διὰ βοκαλισμοῦ :

α'. Τὸ γύμνασμα 80 (σελ. 48).

β'. Τὰ γυμνάσματα 918 καὶ 919 (Τευχ. Γ' σελ. 679).

Προσκήσεις τρίφωνοι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
82

Εἰς τὰς τριφώνους ἀσκήσεις τὰ μέλη τοῦ ᾠδικοῦ χοροῦ¹ διαιροῦνται εἰς

¹ Πολλὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα τραγουδοῦν μαζύ, ἀποτελοῦν τὸν λεγόμενον *ᾠδικὸν χορὸν* ἢ ἀπλῶς *χορὸν* ἢ *χορῳδίαν*.

τρεις ομάδας. Οί τραγουδοῦντες ἀβιάστως τοὺς ὑψηλοτέρους φθόγγους κατατάσσονται εἰς τὴν 1ην ομάδα (τὴν καλουμένην **1ην φωνήν**), οἱ τοὺς χαμηλοὺς εἰς τὴν 3ην ομάδα (**3ην φωνήν**), οἱ δὲ τραγουδοῦντες φθόγγους μετρίας φωνητικῆς ἐκτάσεως κατατάσσονται εἰς τὴν 2αν ομάδα (**2αν φωνήν**). Αἱ ομάδες αὗται καλοῦνται καὶ **μέρη** τοῦ χοροῦ. Ἐκ τῶν τριῶν φωνῶν πρέπει νὰ εἶνε δυνατότεροι ἡ 1η καὶ 3η.

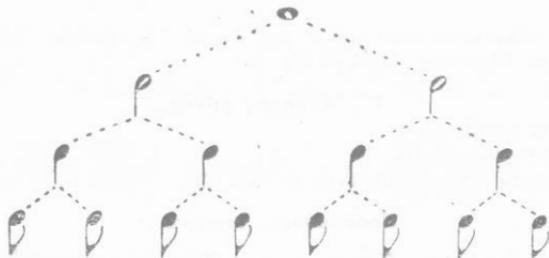
§ 43δ. **Σημ.** Εἰς τὰς τριφώνους ἀσκήσεις διὰ κάθε φωνήν, ἡ ὁποία παύει, τίθεται χωριστῇ παύσει. Οὕτω βλέπομεν, ὅτι εἰς τὸ 4ον μέτρον τοῦ γυμνάσματος 82 (σελ. 49) συναντῶμεν δύο παύσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν 1ην καὶ 2αν φωνήν, ἐνῶ ἡ 3η φωνὴ ἐκτελεῖ τὸν φθόγγον **ντο**. Ἀνάλογον συμβαίνει καὶ εἰς τὰ πολύφωνα γυμνάσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 26^{ον}.

Ὕγδοα.

§ 44. Ἐμάθομεν μέχρι τοῦδε τρία σχήματα φθογοσῆμων: τὸ **ὀλόκληρον**, τὸ **ἥμισυ** καὶ τὸ **τέταρτον**. Ἐπίσης γνωρίζομεν, ὅτι τὸ ὀλόκληρον ἰσοδυναμεῖ μὲ 2 ἥμισυ, τὸ δὲ ἥμισυ μὲ 2 τέταρτα.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλα σχήματα φθογοσῆμων. Δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν καὶ τὸ τέταρτον εἰς δύο ἴσα μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον σημειώνεται μὲ τὸ σχῆμα ἢ . Ἐκ τῆς τοιαύτης ὑποδιαίρεσεως προκύπτει

Βλέπομεν ὅθεν, ὅτι τὸ **τέταρτον** διαίρεται εἰς δύο φθογοσῆματα τοῦ νέου σχήματος, τὸ **ἥμισυ** εἰς τέσσαρα καὶ τὸ **ὀλόκληρον** εἰς ὀκτώ. Ἄρα τὸ νέον τοῦτο σχῆμα παριστάνει φθόγγον ἀξίας $\frac{1}{2}$ τοῦ τέταρτου, $\frac{1}{4}$ τοῦ ἥμισυος καὶ $\frac{1}{8}$ τοῦ ὀλοκλήρου. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶνε $\frac{1}{8}$ τοῦ **ὀλοκλήρου**, λέγεται **ὀγδοον**.

Σημ. Ἡ ἀγκύλη τοῦ ὀγδοοῦ γράφεται πάντοτε δεξιὰ τῆς καθέτου γραμμῆς καὶ πρὸς τὰ κάτω μὲν, ὅταν ἡ γραμμὴ εὐρίσκειται δεξιὰ τοῦ φθογοσῆμου, π. χ. πρὸς τὰ ἄνω δέ, ὅταν ἡ γραμμὴ γράφεται ἀριστερά, π. χ. (Ἴδε καὶ σελ. 10 § 9β).

Δύο ἢ περισσότερα ὄγδοα σημειώνονται καὶ ἠνωμένα ὡς ἐξῆς :

Σημ Εἰς τὸ ἄσμα ἀντὶ τῆς συνδέσεως προσφθιάς γίνεται συνήθως χρῆσις τῶν ἠνωμέ-
των ὄγδωον, ὅταν δύο ἢ περισσότερα ἐξ αὐτῶν ἀνήκουν εἰς τὴν ἴδιαν συλλαβὴν, ἐνῶ μὲ τὸ
σχῆμα σημειώνονται τὰ ὄγδοα ποὺ ἀνήκουν ἕκαστον εἰς μίαν συλλαβὴν. Εἰς τὴν ὄργα-
νικὴν μουσικὴν καὶ τὸ σολφέζ, προκειμένου περὶ ὄγδωον περισσοτέρων τοῦ ἐνός, γίνεται
χρῆσις τῶν ἠνωμένων φθογοσῆμων.

*Ὀγδοα εἰς $\frac{2}{4}$

§ 45. Εἰς ἓν μέτρον $\frac{2}{4}$ χωροῦν τέσσαρα ὄγδοα, τὰ ὁποῖα προέκυψαν ἐκ τῆς
εἰς δύο ἴσα μέρη διαιρέσεως ἐκάστου μέρους τοῦ μέτρου.

Ἡ εἰς δύο ἴσα μέρη διαίρεσις φθογοσῆμου λέγεται δυαδική.

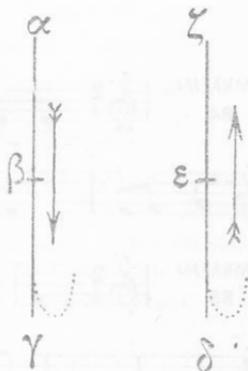
Εἰς τὴν δυαδικὴν διαίρεσιν καὶ ἀσθενοῦς ἀκόμη μέρους τοῦ μέτρου, τὸ
πρῶτον ἀπὸ τὰ δύο προκύπτοντα νέα μέρη ἐκτελεῖται μὲ περισσοτέραν δύνα-
μιν, λέγεται δὲ **κύριον**, τὸ δὲ ἄλλο λέγεται **δευτερεῦον**. Ἐπομένως εἰς τὸ
ἐξ ὄγδωον ἀποτελούμενον μέτρον $\frac{2}{4}$ τὸ πρῶτον καὶ τρί-
τον ὄγδωον εἶνε κύρια, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἰσχυρότερον τοῦ
τρίτου, διότι συμπίπτει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ
τοῦ πρώτου χρόνου, ὃ ὁποῖος εἶνε ἤδη ἰσχυρός. Τὰ ἄλλα
ὄγδοα εἶνε δευτερεύοντα.

Διὰ τὴν ῥυθμικὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὄγδωον ἔχομεν ἐπ' ὄψιν, ὅτι, ἀφοῦ τὸ
τέταρτον διαρκεῖ μίαν κίνησιν, τὸ ὄγδοον θὰ διαρ-
κῆ $\frac{1}{2}$ τῆς κινήσεως. Εἰς τὴν ῥυθμικὴν λοιπὸν
μορφήν ὄγδωον :

τὸ πρῶτον ὄγδοον (Α) τοῦ πρώτου χρόνου θὰ διαρ-
κῆ, ὅσον χρειάζεται τὸ χερί νὰ κατέλθῃ ἀπὸ τὸ
σημεῖον α εἰς τὸ β (ἴδε ἔναντι σχῆμα 4), ἐνῶ τὸ
δευτέρον ὄγδοον (Β) θὰ διαρκῆσῃ ἀπὸ τὸ β ἕως τὸ
γ. Ἐπίσης τὸ πρῶτον ὄγδοον (Γ) τοῦ δευτέρου χρό-
νου θὰ διαρκῆσῃ, ὅσον χρειάζεται τὸ χερί νὰ ἀνέλθῃ
ἀπὸ τὸ δ εἰς τὸ ε, τὸ δὲ ὄγδοον Δ ἀπὸ ε ἕως ζ.

Σχῆμα 4.

Διὰ τὴν εὐκολοτέραν ἀντίληψιν τῆς ἀξίας τῶν ὄγδωον ἡ ἐξάσκησις γίνεται
κατ' ἀρχάς, χωρίζομένων τῶν δύο κινήσεων εἰς τὰ σημεῖα β καὶ ε. Ἡ διαίρεσις
ὅμως αὕτη βαθμιδῶν πρέπει νὰ ἐξαλείφεται καὶ ἐν τέλει νὰ ἐκτελοῦνται τὰ
ὄγδοα εἰς δύο ἀκεραίας κινήσεις. Παρ/λμα· «κάμετε ὄγδοα εἰς μέτρον $\frac{2}{4}$ ».

Ἀκολουθεῖ ἔπειτα ἄσκησης εἰς τὴν ῥυθμικὴν μορφήν ἐνὸς-μέτρον τετάρτων καὶ ἐνὸς ὀγδόων ἐναλλάξ, ἦτοι :

Διὰ τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως ἀντιλαμβανόμεθα ἀκριβῶς τὴν ῥυθμικὴν διαφορὰν τετάρτων καὶ ὀγδόων. Παρ/λμα' «ἐκτελέσατε ἐν μέτρον τέταρτα καὶ ἐν ὀγδοα εἰς $\frac{2}{4}$ ».

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
83

§ 45α. Ἀσκήσεις.

α. Κάμετε ἐν μέτρον ἡμίση, ἐν τέταρτα καὶ ἐν ὀγδοα εἰς $\frac{2}{4}$, δηλ.

Γενικὰ γυμνάσματα ὀγδόων.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
84

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
85

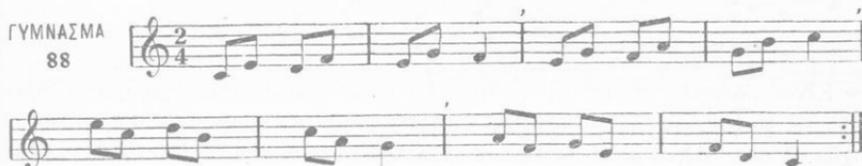
ΓΥΜΝΑΣΜΑ 86

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
87

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
88

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
89

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
90

Ἐλλιπὲς $\frac{2}{4}$ ἀρχίζον ἀπὸ ὄγδοον.

§ 46. Τὸ ἄνω ἔλλιπὲς ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 2ον ὄγδοον τοῦ 2ου χρόνου. Τὸ 1ον μέρος (δύο ὄγδοα) καὶ τὸ 1ον ὄγδοον τοῦ 2ου μέρους, τὰ ὁποῖα λείπουν, ὑπάρχουν εἰς τὸ τελευταῖον μέτρον. Διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ῥυθμικῆς αὐτῆς μορφῆς θὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τῆς 2ας κινήσεως, ἤτοι ἀπὸ τὸ σημεῖον ε (σχῆμ. 4 σελ. 51) καὶ ἐπομένως τὸ ὄγδοον τοῦ πρώτου ἔλλιπτου μέρους θὰ διαρκέσῃ ἀπὸ ε ἕως ζ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
91

Παύσις ὀγδόου.

§ 47. Ἡ παύσις ὀγδοῦν γράφεται μὲ τὸ σημεῖον γ καὶ διαρκεῖ, ὅσον τὸ ὀγδοῦν, δηλ. $\frac{1}{2}$ τῆς κινήσεως.

Ἄν εἰς τὴν ἐπομένῃν γνωστὴν ῥυθμικὴν μορφήν α ἀντικαταστήσωμεν τὸ 2ον ὀγδοῦν ἐκάστου μέρους μὲ παύσιν ὀγδοῦν, θὰ ἔχωμεν τὴν β.

a. | $\frac{2}{4}$

β. | $\frac{2}{4}$

Εἶναι φανερόν, ὅτι εἰς τὴν ῥυθμικὴν μορφήν β αἱ παύσεις ὀγδοῦν ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ ἐκάστης κινήσεως, ἡ μὲν παύσις Α ἀπὸ β ἕως γ (σχῆμ. 4 σελ. 51), ἡ δὲ Β ἀπὸ ε ἕως ζ. Καὶ ἐδῶ διὰ τὴν εὐκολωτέραν κατανοήσιν χωρίζομεν κατ' ἀρχῆς τὰς κινήσεις εἰς τὰ σημεῖα β καὶ ε, ἐν τέλει ὅμως κείμενον τὴν ῥυθμικὴν μορφήν μὲ ἀνεξαρτίας κινήσεις.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
92

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
93

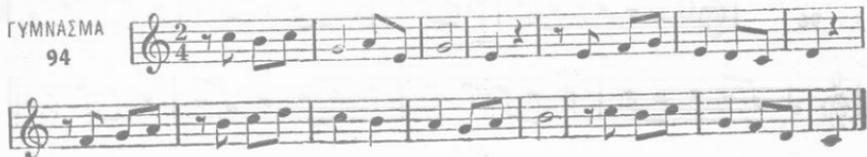

Ἡ παῦσις ὀγδόου δύναται νὰ παρουσιασθῆ καὶ εἰς ἄλλας ὑποδιαίρεσεις τοῦ μέτρου. Π. γ.

Εἰς τὴν ὀρθομικρὴν αὐτὴν μορφήν αἱ δύο παύσεις ὀγδοῦ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ πρῶτον ἡμῖς ἐκάστης κινήσεως, ἡ μὲν Α εἰς τὸ τμήμα α - β, ἡ δὲ Β εἰς τὸ δ - ε (σχῆμα 4 σελ. 51).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
94

Ὀγδοα εἰς $\frac{4}{4}$

§148. Εἰς τὸ μέτρον $\frac{4}{4}$ χωροῦν ὀκτὼ ὀγδοα, προερχόμενα ἐκ τῆς δυαδικῆς διαιρέσεως ἐκάστου τετάρτου. Τὸ πρῶτον ὀγδοον ἐκάστης δυαδικῆς διαιρέσεως εἶνε κύριον, δὲ τὸ ἄλλο δευτερεῖον.

Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ λεχθέντα περὶ τῆς ἐκτελέσεως ὀγδῶν εἰς $\frac{2}{4}$ καὶ ἐδῶ τὸ ὀγδοον διαρκεῖ $\frac{1}{2}$ κινήσεως. Ἐπίσης κατ' ἀρχὰς χωρίζεται ἐκάστη τῶν 4 κινήσεων εἰς δύο καὶ ἀπαγγέλλομεν κάθε ὀγδοον εἰς ἕκαστον ἡμῖς τῆς κινήσεως. Ἐπομένως τὸ 1ον ὀγδοον διαρκεῖ (σχῆμ. 3 σελ. 35) τμήμα α - β, τὸ 2ον β - γ, τὸ 3ον γ - δ, τὸ 4ον δ - ε κλπ. Βαθμηδὸν ἐξαλείφεται ἡ διαίρεσις τῶν κινήσεων καὶ τέλος κάμνομεν ὀγδοα εἰς $\frac{4}{4}$ μὲ ἀκεραίας κινήσεις.

Ρυθμ. μορφή: | C || Παρ/λιμα' «κάμετε ὀγδοα εἰς μέτρον $\frac{4}{4}$ ».

Κατόπιν ἐκτελοῦνται αἱ ἑξῆς δύο ὀρθομικρὰ μορφαί:

1. | C || Παρ/λιμα' «κάμετε ἐν μέτρον μὲ τέταρτα καὶ ἐν μὲ ὀγδοα εἰς $\frac{4}{4}$ ».

2. | C || Παρ/λιμα' «κάμετε ἐν μέτρον ὀλόκληρα, ἐν ἡμίση, ἐν τέταρτα καὶ ἐν ὀγδοα εἰς $\frac{4}{4}$ ».

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
95

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
96

Ἐπίσης, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ λεχθέντα διὰ τὸ ἑλλιπὲς μέτρον $\frac{2}{4}$ καὶ τὴν παῦσιν ὀγδόου (σελ. 53 § 46 καὶ σελ. 54 § 47), ἐκτελεῖται καὶ εἰς τὰ $\frac{4}{4}$ τὸ ἀπὸ ὀγδοῦν ἀρχίζον ἑλλιπὲς καὶ ἡ παῦσις ὀγδόου.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
97

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
98

Ἐλλιπὲς $\frac{4}{4}$ ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ δευτέρου ὀγδοῦν τοῦ 3ου μέρους.

Ρυθμ. μορφή: | C $\overset{3\text{ον μέρος}}{\underset{2\text{ον ὀγδ.}}{\text{♩ ♩ ♩}}} \{ \overset{1}{\text{♩}} \overset{2}{\text{♩}} \overset{3}{\text{♩}} \overset{4}{\text{♩}} \} | \overset{3\text{ον μέρος}}{\underset{1\text{ον ὀγδ.}}{\text{♩ ♩}}} ||$

Τὸ ἑλλιπὲς τῆς ἄνω ὀνθμ. μορφῆς ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 2ον ὀγδοῦν τοῦ τρίτου χρόνου, δηλ. (σχῆμ. 3 σελ. 35) ἀπὸ τὸ σημεῖον β τῆς 3ης κινήσεως. Τὰ ἐλλείποντα μέρη 1ον καὶ 2ον, ὡς καὶ τὸ πρῶτον ὀγδοῦν τοῦ 3ου μέρους, ὑπάρχουν εἰς τὸ τέλος. Τὸ δεύτερον ὀγδοῦν τοῦ 3ου μέρους τοῦ ἑλλιποῦς μέτρον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ δεύτερον ἡμῖον τῆς 3ης κινήσεως β-ζ. Ἐπομένως θὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸ σημεῖον β τῆς 3ης κινήσεως.

§ 48α. Ἀσκήσεις.

1. Ἐκτελέσατε τὰς ῥυθμ. μορφάς :

α. β. γ. δ.
ε. ζ. η. θ.
ι. κ. λ. μ. ν.

2. Συμπληρώσατε τὰ μέτρα τῶν δύο ἐπομένων γυμνασμάτων συμφώνως πρὸς τὰ σημειούμενα κάτωθι ἐκάστου μέτρου.

α.

Μὲ ἓν φθογγόσημον Μὲ τρία φθογγόσημα ἐκ τῶν ὁποίων δύο διὰ τὸν 2ον χρόνον Μὲ τρία φθογγόσημα ἓνα διὰ κάθε χρόνον Μὲ 4 φθογγόσημα ἐκ τῶν ὁποίων δύο διὰ τὸν 3ον χρόνον Μὲ ἓν φθογγόσημον

β.

Μὲ ἓν φθογγόσημον Μὲ δύο παύσεις Μὲ ἓν φθογγόσημον Μὲ μίαν παύσιν Μὲ μίαν παύσιν

3. Ἀντίληψις ῥυθμῶν. Ὑπαγόρευσις ὑπὸ τοῦ διδασκοντος ῥυθμικῶν μορφῶν μὲ ὄγδοα καὶ ἀναγνώρισις ἢ γραφὴ τούτων ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 37 § 38α, 2.

4. Ῥυθμικὴ ὑπαγόρευσις. Ἴδε τεύχ. Γ'. σελ. 691, ὑποδείγματα ῥυθμικῆς ὑπαγορεύσεως: Γύμνασμα 940, ἀριθ. 1 - 7.

Προσκήσεις τρίφωνοι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
99

α. β. γ. δ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 27^{ον}.Περὶ κανόνος.¹

Κανὼν δίφωνος.

§ 49. Ὑπάρχει εἶδος μουσικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον λέγεται *κανὼν* (Γαλλ. canon), ἐκτελεῖται δὲ ἢ μὲ ὄργανα ἢ μὲ φωνάς. Ὁ κανὼν, ἐκτελούμενος ἀπὸ φωνάς, γίνεται ὡς ἐξῆς :¹ Ἴδε καὶ Μουσικὴ Ἀγωγή—Συμπλήρωμα, σελ. 773.

Πρῶτον μαθάνουν τοῦτον τελείως ὅλοι οἱ μαθηταί. Ἐπειτα ὁ ᾠδίκος χορὸς διαιρεῖται εἰς δύο ἰσαριθμούς ομάδας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ 1η ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημεῖον Α. (Ἴδε π. χ. ἐπόμενον γύμν. 100). Ὄταν ἡ 1η ὁμάς φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον Β, αὐτὴ μὲν ἐξακολουθεῖ, ἀρχίζει ὅμως καὶ ἡ 2α ὁμάς ἀπὸ τὸ Α. Οὕτω σχηματίζεται διφωνία. Αἱ δύο φωναὶ ἐξακολουθοῦν, ὅταν δὲ ἐκάστη φθάσῃ εἰς τὸ τέλος, ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπαναλαμβάνεται ὁ κανὼν πολλάκις, ἕως ὅτου ὁ διευθύνων δώσῃ τὸ σημεῖον διακοπῆς, ὅποτε ἐκάστη ὁμάς, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ τέλος, παύει. Τὸ σημεῖον διακοπῆς δίδεται, ὅταν ἡ 1η ὁμάς εὐρίσκεται περίπου εἰς τὸ προτελευταῖον μέτρον.

Ὁ κανὼν τραγουδεῖται πρῶτον μὲ τὰ φθογγόσημα (σολφέζ) καὶ ἔπειτα μὲ τὸ ποίημα, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιοῦτο.

Ὁ ὡς ἀνωτέρω κανὼν, ἐπειδὴ σχηματίζει διφωνίαν, λέγεται **δίφωνος**.

Κανὼν δίφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
100

Κανὼν δίφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
101

Κανὼν δίφωνος.

Κελαϊδῆστε.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
102

Ke - λαϊ - δη - στε ε - δω, μι - χα - ρα - που - λά - κια,
τή χα - ρά σκορ - πί - στε, φί - λοι κα - λοί.

Σημ. Ἡ διὰ τοὺς κανόνας διαίρεσις τῶν μαθητῶν εἰς δύο ἢ περισσότερας ομάδας γίνεται ἀνεξαρτήτως τοῦ εἴδους τῆς φωνῆς των, δεδομένου, ὅτι ὅλοι τραγουδοῦν τὴν ἰδίαν μελωδίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 28^{ον}.

Στιγμή διαρκείας.

§ 50. Κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 30 § 34, διὰ τῆς συνδέσεως διαρκείας προστίθεται εἰς ἓν φθογγόσημον ἡ ἀξία ἄλλου. Τοιοῦτοτρόπως τὸ συνδεδεμένον μὲ τέταρτον ἡμισυ $\underline{\text{d}} \text{d}$ ἀποκτᾷ συνολικὴν ἀξίαν $\frac{3}{4}$. Εἰς τὸ παράδειγμα τοῦτο βλέπομεν, ὅτι εἰς τὸ πρῶτον φθογγόσημον προστίθεται τὸ ἡμισυ τῆς ἀξίας του. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, χάριν συντομίας γραφῆς, ἀντικαθιστῶμεν τὸ δευτέρον φθογγόσημον (d) καὶ τὴν σύνδεσιν μὲ μίαν στιγμὴν τιθεμένην δεξιὰ τοῦ πρώτου φθογγόσημον (d), ὁπότε ἔχομεν d .

Ἐπομένως: $\text{d} = \underline{\text{d}} \text{d} = \frac{3}{4}$

Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ομάδα τῶν δύο παύσεων $= \text{z}$ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ δευτέρα παύσις εἶναι τὸ ἡμισυ τῆς πρώτης, ἀντικαθιστῶμεν τὴν δευτέραν ταύτην διὰ στιγμῆς τιθεμένης δεξιὰ τῆς πρώτης, ὁπότε ἔχομεν $=$.

Ἐπομένως: $= = = \text{z} = \frac{3}{4}$

§ 50α. Ἡ στιγμὴ αὕτη λέγεται *στιγμὴ διαρκείας* καὶ *αὐξάνει φθογγόσημον ἢ παύσιν κατὰ τὸ ἡμισυ τῆς ἀξίας των*.

Ἡ διὰ τῆς στιγμῆς διαρκείας ἀντικατάστασις γίνεται μόνον, ὅταν τὰ συνδεόμενα φθογγόσημα ἢ αἱ παύσεις εὐρίσκωνται εἰς τὸ ἴδιον μέτρον, ὅχι δὲ εἰς δύο συνεχῆ μέτρα¹.

Ἐφθογγόσημον ἢ παύσιν μὲ στιγμὴν διαρκείας λέγεται *παρεστιγμένον*.

Σημ. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω αἱ ὀρθοίμοι μορφαὶ $\underline{\text{d}} \text{d}$ καὶ d ἔχουν τὴν ἰδίαν διάρκειαν, διαφέρουν ὅμως κατὰ τὴν γραφὴν.

§ 51. **Παρεστιγμένον ἡμισυ εἰς $\frac{4}{4}$**

α. | C $\overset{1}{\text{d}} \overset{2}{\text{d}} \overset{3}{\text{d}} \overset{4}{\text{d}} ||$

β. | C $\overset{1}{\text{d}} \overset{2}{\text{d}} \overset{3}{\text{d}} \overset{4}{\text{d}} ||$

γ. | C $\overset{1}{\text{d}} \overset{2}{\text{d}} \overset{3}{\text{d}} \overset{4}{\text{d}} ||$

¹ Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἐγένετο ἀντικατάστασις διὰ τῆς στιγμῆς καὶ ὁσάκις τὰ συνδεόμενα φθογγόσημα ἢ αἱ παύσεις ἀνήκον εἰς δύο συνεχῆ μέτρα. Ἡ στιγμὴ τότε εἰτίθετο εἰς τὸ δευτέρον μέτρον.

Π. γ. ἀντι | C $\underline{\text{d}} \text{d} | \text{d} \text{d} ||$ ἐγράφετο | C $\text{d} \text{d} | \cdot \text{d} \text{d} ||$

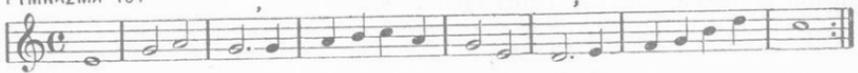
Βλέπομεν ἀνωτέρω, ὅτι εἰς μέτρον $\frac{4}{4}$ χωρεῖ ἕν ἡμισυ παρεσιγμένον, πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ μέτρον χρειάζεται ἕν τέταρτον ἢ παῦσις τετάρτον.

Ἐκτέλεισις τῆς ἄνω ὀρθμικῆς μορφῆς γ. Παρ/λμα' «ἐκτελέσατε παρεσιγμένα ἡμίση εἰς $\frac{4}{4}$ ». Τὸ παρεσιγμένον ἡμισυ ἐκτελεῖται κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας κινήσεις α-ζ (σχῆμ. 3 σελ. 35) καὶ τὸ τέταρτον κατὰ τὴν τελευταίαν ζ-α.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 103

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 104

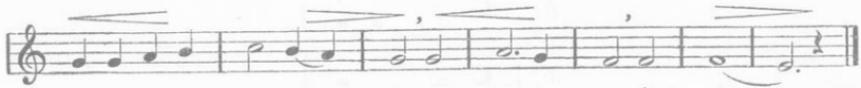
ΓΥΜΝΑΣΜΑ
105ΓΥΜΝΑΣΜΑ
106

"Αγιος" ὁ Θεός.

Θ. Πολυκράτης.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
107

"Α - γι - ος ὁ Θε - ός, ἄ - γι - ος, ἰ - σχυ - ρός,

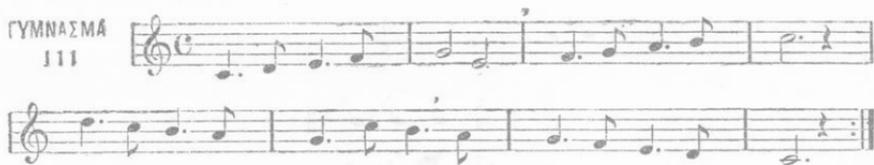
ἄ - γι - ος, ἄ - θά - να - τος, ἐ - λέ - η - σον ἡ - μᾶς.

Δύναται νὰ προηγητὰ τὸ τέταρτον καὶ νὰ ἔπεται τὸ παρεσιγμένον ἡμισυ, ὁπότε ἔχομεν τὴν ὀρθμικὴν μορφήν: | C $\overset{1}{\text{♩}}$ $\overset{2}{\text{♩}}$ $\overset{3}{\text{♩}}$ $\overset{4}{\text{♩}}$ || Τὸ τέταρτον τότε ἐκτελεῖται κατὰ τὴν 1ην κίνησιν α-γ, (σχῆμ. 3. σελ. 35), τὸ δὲ παρεσιγμένον ἡμισυ κατὰ τὰς ἄλλας τρεῖς γ-α.

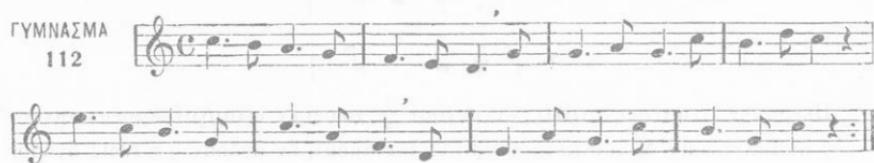
Βλέπομεν ἀνωτέρω, ὅτι εἰς μέτρον $\frac{4}{4}$ χωροῦν δύο παρεστιγμένα τέταρτα ἀκολουθούμενα ἕκαστον ἀπὸ ἐν ὄγδοον.

Ἐκτέλεσις τῆς ἄνω ῥυθμικῆς μορφῆς γ. Παρ/λιμα: «κείμετε παρεστιγμένα τέταρτα εἰς μέτρον $\frac{4}{4}$ ». Τὸ παρεστιγμένον τέταρτον Α διαρκεῖ (σχῆμ. 3 σελ. 55) $1\frac{1}{2}$ κίνησι (α - δ), τὸ ὄγδοον Β $\frac{1}{2}$ τῆς κινήσεως (δ - ε), τὸ παρεστιγμένον τέταρτον Γ $1\frac{1}{2}$ κίνησι (ε - η) καὶ τὸ ὄγδοον Δ $\frac{1}{2}$ τῆς κινήσεως (η-α).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
111

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
112

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
113

Δύναται νὰ προηγηῆται τὸ ὄγδοον καὶ νὰ ἔπεται τὸ παρεστιγμένον τέταρτον, ὅποτε ἔχομεν τὴν ῥυθμικὴν μορφήν $\frac{2}{4}$ || Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ ὄγδοον διαρκεῖ (σχῆμ. 4 σελ. 51) α - β, καὶ τὸ παρεστιγμένον τέταρτον (β - ζ).

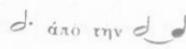
ΓΥΜΝΑΣΜΑ 114

§ 52α. Ἀσκήσεις.

α'. Ποίαν ιδιότητα ἔχει ἡ στιγμή διαρκείας;

β'. Κατὰ τί ὁμοιάζουν καὶ κατὰ τί διαφέρουν αἱ ῥυθμικαὶ μορφαί:

α) καὶ β)

γ'. Μὲ ποῖα φθογγόσημα ἢ παύσεις τῆς ἀμέσως μικροτέρας ἀξίας ἰσοδυναμεῖ ἕκαστον τῶν κάτωθι φθογγόσημων καὶ παύσεων:

δ'. Πῶς ἄλλως μπορεῖ νὰ γραφῆ ἑκάστη ἐκ τῶν ἐπομένων ὁμάδων φθογοσῶμων καὶ ταύσεων;

1 ^η .		4 ^η .	—	ξ
2 ^η .		5 ^η .	ξ	γ
3 ^η .		6 ^η .	—	—

ε'. Ἐκτελέσατε τὰς ῥυθμικὰς μορφάς :

α.

β.

γ.

δ.

ε.

ζ.

ζ'. Ἀντίληψις ῥυθμικῶν μορφῶν μὲ παρεστιγμένα ἡμίση καὶ τέταρτα εἰς $\frac{2}{4}$ καὶ $\frac{4}{4}$ (κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 37 § 38α, 2).

η'. Ρυθμικὴ ὑπαγόρευσις. Ἴδε τεύχ. Γ'. σελ. 691. Ὑποδείγματα : Γυμν. 940, ἀριθ. 9-15.

Λίγο ἀργά.

Δέσις.

Σικελικὴ μελωδία.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
115

Ὡ πα - νά - μο - με, ὦ πα - νά - χραν - τε,

γλυ-κειά Παρ - θέ - νε Μα - ρί - α. Μή - τερ ὀ -

αί - α. Μή - τερ ἀ - γί - α. δέ - ου καὶ ἰ - κέ - τευ - ε ὑ -

πέρ ἢ μῶν.

Σημ. Διὰ τὴν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄνω ἔξατος σημειουμένην ἐπανάληψιν ἐπαναλαμβάνομεν διὰ δευτέραν φοράν τὸ ἀπὸ τοῦ 9ου μέτρου μέχρι τέλους τμήμα. (Σχετικῶς ἴδε Τεύχ. Γ' σελ. 655 § 255).

Πρὸς τὴν Πατρίδα μου.

Μέτρον,

Μελωδία δημοδῆς — Συλλογὴ 1. Πρωτοῦ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
116

Μίτρα.

Μελωδία δημοδῆς — Συλλογὴ 1. Πρωτοῦ.

1. Γιά σε, Πα - τρι - δα πά - λι, ποῦ τό - σον ἄ - γα -
2. Κ' ἢ γῆ τοῦ πα - ρα - δει - σου μοῦ εἰ - νε ἔ - ρη -

1. πῶ, τὰ χεῖ - λη μου θά - ψά - λουν τρα - γού - δι με καη -
2. μιά, τῆ χά - ρι τῆ δι - κί σου δὲν ἔ - χει γῆ κα -

1. μό, τρα - γού - δι με καη - μό.
2. μιά, δὲν ἔ - χει γῆ κα - μιά.

Κ. Μαρκόπουλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 29^{ον}.

Ἀναπνευστικὰ γυμνάσματα.

§ 53. Αἱ κάτωθι ἀσκήσεις χρησιμεύουν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν φωνητικῶν χορδῶν καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν μυῶν.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
117

α -----
ε -----
ι -----
ο -----
ου -----

β. *p*

γ. *p*

δ. *p*

ε. *p*

Σημ. Τὰ ὑπὸ στοιχ. δ. καὶ ε ἀνωτέρω γυμνάσματα ἐκτελοῦνται καὶ κατὰ διαδοχὴν κατιούσαν, ὅπως καὶ τὸ προηγούμενον τούτων (γ), ἤτοι, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὸ ντο (βον διάμεσον) κατερχόμεθα (σι, λα, σολ, φα, μι, ρε, ντο).

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς.

§ 54. α'. Ὅλοι αἱ ἀνωτέρω ἀσκήσεις τραγουδοῦνται διὰ βοκαλισμοῦ, ἤτοι μὲ τὰ φωνήεντα, α (περισσότερον) καὶ ε, ι, ο, ου (ὀλιγότερον), λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀναφερομένων περὶ βοκαλισμοῦ εἰς τὴν § 29 (σελ. 25) καὶ § 268 (Τεῦχ. Γ', σελ. 675).

β'. Εἰς τὰς παύσεις λαμβάνεται βαθεῖα, ἀλλ' ὄχι ἀπότομος εἰσπνοή, ἢ ὁποία χρησιμοποιεῖται βαθμιαῶς, ὅπως κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τηρηθῆ ὁ αὐτὸς χρωματισμὸς (P) ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους (χωρὶς δηλ. νὰ γίνεται οὔτε *cresc.* οὔτε *dim.*).

A. Ἀργυροπούλου, Μουσικὴ Ἀγωγή Τεῦχος Α' Ἐκδ. 2α, 1933.

γ'. Ἡ ὀρθομικὴ ἀγωγή τῶν ἀσκήσεων τούτων εἶνε μετρία.

δ'. Αἱ ἀναπνευστικαὶ ἀσκήσεις ἐπαναλαμβάνονται εἰς ἕκαστον μῦθημα.

Κανὼν τρίφωνος.

§ 55. Εἶδομεν (σελ. 57 § 49) πῶς ἐκτελεῖται ὁ δίφωνος κανὼν. Ὑπάρχουσι καὶ κανόνες, οἱ ὅποιοι ἐκτελοῦνται ἀπὸ τρεῖς φωνάς καὶ διὰ τοῦτο λέγονται **τρίφωνοι**. Πρὸς ἐκτέλεσιν τούτων ὁ χορδὸς διαφεύεται εἰς τρεῖς ομάδας καὶ μανθάνεται ὁ κανὼν, ὅπως καὶ ὁ δίφωνος, ὅταν δὲ ἡ 1^η φωνὴ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον Γ, ἄποτε ἡ 2^α φωνὴ εὐρίσκεται εἰς τὸ Β, ἀρχίζει ἡ τρίτη ὁμάς ἀπὸ τὸ Α καὶ οὕτω σχηματίζεται τριφωνία. Ὁ κανὼν τελειώνει διὰ σημείου τοῦ διδάσκοντος, διδομένου, ὅταν ἡ 1^η φωνὴ εὐρίσκεται εἰς τὸ προτελευταῖον μέτρον.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
118

Σύντομος γραφὴ κανόνων.

§ 55α. Ὁρισμένου εἶδους κανόνες, καθὼς π. χ. ὁ ἐπόμενος

Κανὼν τρίφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
119

γράφονται, χάριν συντομίας, ὡς ἑξῆς:

Κανὼν τρίφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
119α

Δηλ. ὁ σύντομος κανὼν 119α περιλαμβάνει εἰς τὴν χαμηλοτέραν σειρὰν τὸ φθογγόσημα τοῦ 1ου μέτρου τοῦ κανόνος 119, εἰς τὴν δευτέραν τὰ φθογγόσημα τοῦ 2ου μέτρου καὶ εἰς τὴν τρίτην τὰ φθογγόσημα τοῦ 3ου. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ συντόμως γραφομένου κανόνος γίνεται κατὰ τὰ λεχθέντα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τριφώνου κανόνος (§ 55).

Γυμνάσματα διαστημάτων πέμπτης.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
122

Musical score for Gymnasia 122, consisting of eight staves of music in treble clef with a common time signature. The melody consists of eighth and quarter notes, with some rests.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
123

Musical score for Gymnasia 123, consisting of five staves of music in treble clef with a common time signature. The melody consists of eighth and quarter notes, with some rests.

§ 56α. Εἰς τὴν μείζονα κλίμακα ὑπάρχουν 7 πέμπται. Ἐκ τούτων, ὅσαι περιέχουν **τρεις τόνους καὶ ἓν ἡμιτόνιον**, λέγονται **καθαραί**, ὅσαι δὲ περιέχουν **δύο τόνους καὶ δύο ἡμιτόνια**, λέγονται **ἡλατωμένα**. Αἱ καθαραὶ πέμπται εἶναι 6 καὶ εὐρίσκονται μεταξύ τῶν βαθμίδων 1ης—5ης (ντο-σολ), 2ας—6ης (ρε-λα), 3ης—7ης (μι-σι), 4ης—1ης (φα-ντο), 5ης—2ας (σολ-ρε), 6ης—3ης (λα-μι), ἡλατωμένη δὲ εἶνε 1, μεταξύ τῶν βαθμίδων 7ης-4ης (σι-φα').

Αἱ πέμπται.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 124

καθ. καθ. καθ. ἡλατ.

1 2 3 4 5 2 3 4 5 6 3 4 5 6 7

3½ τ. 3½ τ. 3½ τ. 2½ τ.

καθ. καθ. καθ. ἡλατ.

4 5 6 7 1(8) 5 6 7 1 2 6 7 1 2 3 7 1 2 3 4

3½ τ. 3½ τ. 3½ τ. 2½ τ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
125

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
126

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
127

¹ Ὁ φθόγγος φα εἶνε 4η βαθμὶς τῆς 2ας σειρᾶς ἀνιούσης διαδοχῆς φθόγγων, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνήκουν καὶ οἱ ἐν τῇ ὑποσημείωσει τῆς σελ. 48 ἀναφερόμενοι φθόγγοι.

§ 56β. 'Ασκήσεις.

Α'. Θεωρητικάι.

α'. Ἐξετάσατε θεωρητικῶς τὰ διαστήματα 5ης. Ἡ ἀπάντησις δίδεται κατὰ τὰ ἐν σελ. 23 § 26α, Α', α'.

β'. Ὀνομάσατε τὸ εἶδος τῶν ἐξῆς διαστημάτων:

γ'. Γράψατε ἀνιούσας καὶ κατιούσας πέμπτας μὲ βᾶσιν τοὺς φθόγγους μι, σολ, φα, σι, ρε, λα.

Β'. Ὁδικοί καὶ ἀκουστικοί.

α'. Συχνῆ ἐκτέλεσις διαστημάτων 5ης μέχρι τελείας ἐκμαθήσεως κατὰ τὸ γύμν. 125 (σελ. 69).

β'. Ἀσκήσεις εὐρέσεως διαστημάτων 2ας, 3ης, 4ης καὶ 5ης ἐναλλάξ.

γ'. Ἀσκήσεις ἀντιλήψεως διαστημάτων 2ας, 3ης, 4ης καὶ 5ης ἐναλλάξ.

δ'. Μελωδικὴ ὑπαγόρευσις διαστημάτων 2ας, 3ης, 4ης καὶ 5ης ἐναλλάξ. Ἴδε τευχ. Γ, σελ. 697. Ὑποδείγματα: Γύμνασμα 941, ἀριθ. 46-52.

Γ'. Ἀσκήσεις φωνῆς.

Ἐκτελέσατε διὰ βοκαλισμοῦ:

α'. Τὸ γύμνασμα 125 (σελ. 69).

β'. Τὰ γυμνάσματα 920 (μόνον εἰς τὴν κλίμακα Ντο) καὶ 921 (Τευχ. Γ' σελ. 680).

Μνήσθητι ἡμῶν.

Μελωδία ἐκκλησιαστικὴ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
128

Μνή-σθη τι ἡ - μῶν Χρι - στέ Σω - τήρ τοῦ κό - σμου, ὧσ - περ

τοῦ λη - στοῦ ἐ - μνή-σθης ἐ - πί ξύ - λου καὶ κα - τα -

ξι - ω - σον πάν - τας μό - νε οἰ - κτιῶ - μιν τῆς

οὐ - ρα - νί - ου βα - σι - λεί - ας σου.

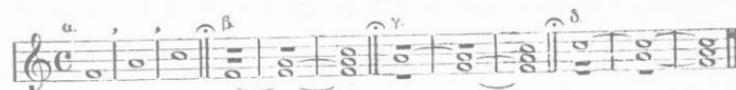
(Μελωδικοί ἀσκήσεις Βυζαντ. μουσικῆς Κ. Παπαδημητρίου σελ. 36).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
129

Προκαθήσεις τρίφωνοι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
130

Κανόνες με σύντομον γραφήν.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 131

Τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν ἴδε ἐν σελ. 66 § 55 — 55α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 31ον.

Μέτρον $\frac{3}{4}$

§ 57. Γνωρίζομεν (σελ. 59 § 50 καὶ 50α) ὅτι

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω ὑποδιαίρεσεως τοῦ παρεσιγμένου ἡμίσεος γίνεται τὸ νέον μέτρον

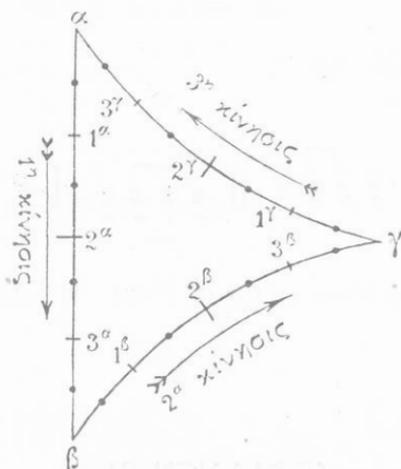

Τοῦτο περιέχει τρία μέρη (τριμερὲς) ἢ χρόνους, ἕκαστος ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει ἀξίαν ἑνὸς τετάρτου. Διὰ τοῦτο λέγεται μέτρον **τριμερὲς τετάρτων**. Σημειώνεται μὲ τὸ κλάσμα $\frac{3}{4}$ τοῦ ὁποίου ὁ ἀριθμητὴς φανερόναι τῶν ἀριθμῶν τῶν

μερῶν, ὁ δὲ παρονομαστής τὴν ἀξίαν ἐκάστου μέρους. Ἐκ τῶν τριῶν μερῶν τὸ πρῶτον εἶναι ἰσχυρόν, τὰ δὲ ἄλλα ἀσθενῆ.

Ρυθμ. μορφή: $\left| \frac{3}{4} \right. \overset{\text{ισχ.}}{\underset{1}{\bullet}} \overset{\text{ασθ.}}{\underset{2}{\bullet}} \overset{\text{ασθ.}}{\underset{3}{\bullet}} \parallel$

Ἐκτελοῦμεν τὴν ἀξίαν τοῦ μέτρου τούτου εἰς τρεῖς κινήσεις, μίαν δι' ἕναστον μέρος (ἐπόμενον σχῆμα 5). Ἡ πρώτη κίνηση γίνεται πρὸς τὰ κάτω (α - β), ἡ δευτέρα δεξιὰ πλαγίως πρὸς τὰ ἄνω (β - γ), ἡ δὲ τρίτη ἀριστερὰ πλαγίως πρὸς τὰ ἄνω (γ - α).

Σχῆμα 5.

Καὶ εἰς τὸ μέτρον $\frac{3}{4}$ αἱ κινήσεις γίνονται κατὰ τὰ ὀριζόμενα εἰς τὰ μέτρα $\frac{2}{4}$ (σελ. 13 § 17) καὶ $\frac{4}{4}$ (σελ. 34 - 35 § 38). Μετὰ τὴν κανονικὴν ἐκτέλεσιν τῶν κινήσεων ἀκολουθεῖ ἄσκησις εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνωτέρω ὀρθομικρῆς μορφῆς $\frac{3}{4}$. Τὸ πρῶτον μέρος (χρόνος) διαρκεῖ (σχῆμ. 5 σελ. 72), ὅσον ἡ 1η κίνησης (α - β), τὸ δεύτερον μέρος, ὅσον ἡ 2α κίνησης (β - γ), τὸ δὲ τρίτον, ὅσον ἡ 3η (γ - α). Ἡ ἀναπνοὴ γίνεται ἀνὰ δύο μέτρα, ἐκτελεῖται δὲ καὶ ὁ μετρικὸς τοπισμός.

Αἱ παύσεις ἐκτελοῦνται κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ μέτρα $\frac{2}{4}$ καὶ $\frac{4}{4}$.

Σημ. Παῖσις ἐνὸς μέτρου $\frac{3}{4}$ σημειώνεται διὰ παύσεως *δλοκλήρου*. (Ἴδε σελ. 45 § 41β).

Ἐνόηοντες ἢ διαιροῦντες τὰ μέρη τοῦ $\frac{3}{4}$ ἔχομεν διαφόρους ὄνθμ. μορφὰς αὐτοῦ.

α'. Ἡμισυ καὶ τέταρτον, ἦτοι $\frac{3}{4}$ $\overset{1}{\text{♩}}$ $\overset{2}{\text{♩}}$ $\overset{3}{\text{♩}}$ || (Τὸ ἦμισυ διαρκεῖ δύο κινήσεις, τὸ *τέταρτον* μίαν).

β'. Παραστιγμένον ἦμισυ, ἦτοι $\frac{3}{4}$ $\overset{1}{\text{♩}}$ $\overset{2}{\text{♩}}$ $\overset{3}{\text{♩}}$ || (Διαρκεῖ τρεῖς κινήσεις).

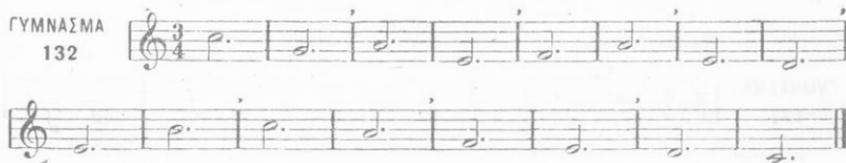
γ'. Ὀγδοα, ἦτοι $\frac{3}{4}$ $\overset{1}{\text{♩}}$ $\overset{2}{\text{♩}}$ $\overset{3}{\text{♩}}$ $\overset{4}{\text{♩}}$ $\overset{5}{\text{♩}}$ $\overset{6}{\text{♩}}$ $\overset{7}{\text{♩}}$ $\overset{8}{\text{♩}}$ || Ἐκαστον ὀγδοον διαρκεῖ

(σχῆμ. 5 σελ. 72) $\frac{1}{2}$ τῆς κινήσεως. Τὸ πρῶτον ὀγδοον (σχῆμ. 5) ἀπὸ α - 2α, τὸ δεύτερον 2α - β, τὸ τρίτον β - 2β κλπ.

Μετὰ τὴν διὰ τῶν ἀναλόγων παραγγελμάτων ἐξάσκησιν εἰς ἐκάστην τῶν ἄνω ὄνθμ. μορφῶν ἐκτελεῖται ἡ ἑξῆς :

$\frac{3}{4}$ $\overset{1}{\text{♩}}$ | $\overset{2}{\text{♩}}$ $\overset{3}{\text{♩}}$ | $\overset{4}{\text{♩}}$ $\overset{5}{\text{♩}}$ $\overset{6}{\text{♩}}$ $\overset{7}{\text{♩}}$ $\overset{8}{\text{♩}}$ || Παρ/γμα' «κάμετε ἐν μέτρων με ἡμίση παραστιγμένα, ἐν με τέταρτα καὶ ἐν με ὀγδοα εἰς $\frac{3}{4}$ ».

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
132

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
133

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
134

Musical score for Gymnasia 134, consisting of three staves of music in 3/4 time. The melody is written in treble clef and features a sequence of eighth and quarter notes.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
135

Musical score for Gymnasia 135, consisting of two staves of music in 3/4 time. The melody is written in treble clef and includes some rests.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
136

Musical score for Gymnasia 136, consisting of three staves of music in 3/4 time. The melody is written in treble clef and includes dynamic markings *mf* and *mf*.

Κανών δίφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
137

Musical score for Gymnasia 137, consisting of two staves of music in 3/4 time. The melody is written in treble clef and includes section markers A and B.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
138

Musical score for Gymnasia 138, consisting of two staves of music in 3/4 time. The melody is written in treble clef and features a sequence of eighth and quarter notes.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
139

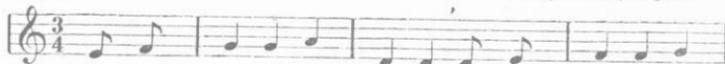

Χιόνι.

Μέτρια.

Γερμανική μελωδία.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
140

1. Έ - ξω. δῆ - τε, χιο - νί - ζει' τί χα - ρά μας, παι -
2. Τὸ - χιο - νάν - θρω - πο φτιά - στε κεί στήν πέ - τρα ψη -

1. διά' Ὁ - λή πλά - ση φαν - τὰ - ζει σά λευ - κή ζω - γρα - φιά.
2. λά' ρί - χτε σφαι - ρες χιο - νά - τες με παι - γνί - δια τρελ - λά

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

Ἡ καμπάνα.

Κανὼν τρίφωνος.

K. Schulz.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
141

Γιὰ εἶν ἕκ - κλη - σιάη καμ - πά - να,

ἢ καμ - πά - να, τί ὡ - ραί - α πού ση - μαι - νει,

πού ση - μαι - νει ἄντιν, νταν, νειν, νταν, νειν, νταν*

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

§ 58.

Παρεστιγμένον τέταρτον εἰς $\frac{3}{4}$

Α'.

Ἐνωτέρω βλέπομεν, ὅτι ἐκ τῆς ὄνυμ. μορφῆς α, διὰ συνδέσεως τοῦ πρώτου τετάρτου μετὰ τὸ πρῶτον ὄγδοον τοῦ δευτέρου μέρους, προέκυψεν ἡ ὄνυμ. μορφή β καὶ ἐκ ταύτης ἡ γ (σελ. 59 § 50 καὶ 50α), δηλ. εἰς $\frac{3}{4}$ παρεστιγμένον τὸ πρῶτον τέταρτον, τὸ ὁποῖον διαρκεῖ $1\frac{1}{2}$ κίνησι α - 2β (σχῆμ. 5 σελ. 72). Παρα/γμα «ἐκτελέσατε παρεστιγμένον τὸ πρῶτον τέταρτον εἰς $\frac{3}{4}$ ».

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
142

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
143

Β'.

Ἀνωτέρω ἐκ τῆς ῥυθμ. μορφῆς α, διὰ συνδέσεως τοῦ δευτέρου τετάρτου μετὰ τὸν πρῶτον ὄγδοον τοῦ τρίτου μέρους, προέκυψεν ἡ ῥυθμ. μορφή β καὶ ἐκ ταύτης ἡ γ, δηλ. εἰς $\frac{3}{4}$ *παρεστιγμένον τὸ δεύτερον τέταρτον*, τὸ ὁποῖον διαρκεῖ $1\frac{1}{2}$ κίνησι β·2ν (σχῆμ. 5 § σελ. 72). Ἐκτέλεσις τῆς μορφῆς ταύτης δι' ἀναλόγου παραγγέλματος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
144

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
145

§ 59.

Ἐλλιπὲς μέτρον $\frac{3}{4}$ Α'. Ἐλλιπὲς $\frac{3}{4}$ ἀρχόμενον ἀπὸ ὀγδόου.

3ον μέρος

2ον ὀγδ. 1ον ὀγδ.

Τὸ ὄγδοον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ἀρχίζει τὸ ἄνω ἔλλιπὲς, εἶνε δεῦτερον ὄγδοον τοῦ 3ου μέρους. Ἐπομένως θὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 3ης κινήσεως, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ σημεῖον 2ν (σχῆμ. 5 σελ. 72).

Β'. Ἐλλιπὲς $\frac{3}{4}$ ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ 2ου ὀγδόου τοῦ 2ου μέρους.

2ον μέρος

2ον ὀγδ. 1ον ὀγδ.

Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 2ας κινήσεως, δηλ. (σχῆμ. 5 σελ. 72) ἀπὸ τὸ σημεῖον 2β.

Ἐκτέλεσις τῶν δύο ἄνω ἔλλιπῶν δι' ἀναλόγων παραγγεμάτων.

§ 59α. Ασκήσεις.

1. Ἐκτελέσατε τὰς ῥυθμικὰς μορφάς :

α. β. γ. δ. ε.

ζ. η. θ. ι. κ.

λ. μ. ν. ξ.

ο. π. ρ.

2. Συμπληρώσατε τὰ ἐπόμενα μέτρα συμφώνως πρὸς τὰ σημειούμενα κάτωθι ἐκάστου μέτρου.

α.

Μὲ ἓνα φθογγόσημον Μὲ δύο φθογγόσημα Μὲ τρία φθογγόσημα Μὲ ἓνα φθογγόσημον Μὲ τρία φθογγόσημα
ἐκ τῶν ὁποίων δύο καὶ μίαν παύσιν καὶ μίαν παύσιν καὶ μίαν παύσιν

β.

Μὲ μίαν παύσιν καὶ ἓν φθογγόσημον Μὲ μίαν παύσιν Μὲ τρεῖς παύσεις Μὲ δύο φθογγόσημα Μὲ μίαν παύσιν καὶ ἓν φθογγόσημον
ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ὄγδον

3. Ἀντίληψις ῥυθμῶν. Ἀναγνώρισις ῥυθμικῶν μορφῶν $\frac{3}{4}$ κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 37 § 38α, 2.

4. Ρυθμικὴ ὑπαγόρευσις. Ἴδε τευχ. Γ' σελ. 691. Ὑποδείγματα: Γύμνασμα 940 ἀριθ. 8, 11, 12, 16, 17, 18.

Κανὼν δίφωνος.

Σηκωθῆτε παιδιά.

J. Wachsmann.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
146

Α

Ση - κω - θῆ - τε, παι - διά, λα - λει - πε - τει -

Β

νός· ὁ ἦ - λιος σὲ λί - γο προ - βάλ - λει λαμ - πρὸς.

Μετὰφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

§ 59β. Πολλάκις εἰς τὸ ἴδιον μουσικὸν ἔργον, ὅπως εἰς τὸ κατωτέρω ᾄσμα, ἐναλλάσσονται διάφορα εἶδη μέτρων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔκαστον μέτρον ἐκτελεῖται κατὰ τὰς οἰκείας κινήσεις.

Ψαλμοὶς καὶ ὕμνοις.

Μελῳδία ἐκκλησιαστικῆ.

Μεταγραφή **Κ. Παπαδημητρίου.**

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
147

mf

Ψαλ - μοὶς καὶ ὕ - μνοὶς δο - ξο - λο -

γῶν - μεν Χρι - στέ τὴν ἐκ νε - κρῶν σου ἀ - νά - στα - σιν,

δι' ἧς ἡ - μᾶς ἠ - λευ - θέ - ρω - σας τῆς τυ - ραν - νί - ας τοῦ

Ἄ - δου, καὶ ὡς Θε - ὸς ἐ - δω - ρή - σω ζω - ἦν αἰ -

ὠ - νι - ον καὶ τὸ μέ - γα ἔ - λε - ος.

Ἐκ τοῦ Ἐναστασιαταρίου Ἐκδ. Δ. Ἰωάννου Κων/πολεις 1914.

Προσκήσεις τρίφωνοι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
148

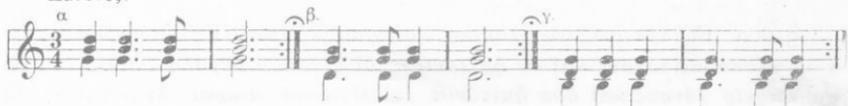
α β γ δ

ε.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 149

Κανόνες.

α β γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 32^{ον}.

Διάστημα ἕκτης.

§ 60. *Διάστημα ἕκτης* ἢ ἀπλῶς *ἕκτη* λέγεται ἡ ἀπόστασις φθόγγου πινὸς τῆς κλίμακος, ὡς πρώτου λαμβανομένου, μέχρι τοῦ ἐπομένου ἕκτου ὑψηλοτέρου (ἕκτη ἀνιούσα) ἢ χαμηλοτέρου (ἕκτη κατιούσα).

Γυμνάσματα διαστημάτων ἕκτης.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
150

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
151

§ 60α. Εἰς τὴν μείζονα κλίμακα ὑπάρχουν 7 ἕκται. Ἐξ αὐτῶν ἄλλαι περιέχουν *τέσσαρας τόνους καὶ ἓν ἡμιτόνιον* καὶ λέγονται *μεγάλαι*, ἄλλαι δὲ περιέχουν *τρεῖς τόνους καὶ δύο ἡμιτόνια* καὶ λέγονται *μικραί*. Αἱ μεγάλαι ἕκται

είναι 4 και εύρισκονται μεταξύ τῶν βαθμίδων 1ης - 6ης (ντο - λα), 2ας - 7ης (ρε-σι), 4ης - 2ας (φα - ρε) 5ης - 3ης (σολ - μι), αἱ δὲ μικραὶ εἶναι 3 και εύρισκονται μεταξύ τῶν βαθμίδων 3ης - 1ης (μι - ντο), 6ης - 4ης (λα - φα), 7ης - 5ης (σι - σολ').

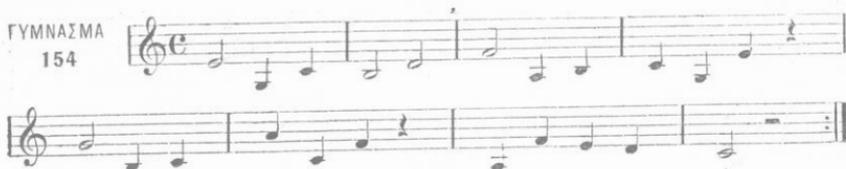
Αἶ ἕκται.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 52

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
153

¹ Τὸ σολ εἶνε 5η¹ βαθμὶς τῆς 2ας σειρᾶς ἀνιούσης διαδοχῆς φθόγγων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνίχουν καὶ οἱ ἐν ταῖς ὑποσημ. τῶν σελ. 48 καὶ 69 ἀναφερόμενοι φθόγγοι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
154

Κύριε Βασιλεῦ.

Ἐκκλησιαστικὴ μελωδία.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
155

Κύ - ρι - ε Βα - σι - λεῦ ἐ - που - ρά - νι - ε Θε - ε
Πά - τερ Παν - το - κρά - τος. Κύ - ρι - ε Υἱ - ἐ - μο - νο - γε - νές
Ἰ - η - σου Χρι - στέ και Ἄ - γι - ον Πνεῦ - μα.
(Μελωδικαὶ ἀσκήσεις Βυζαντ. μουσικῆς Κ. Παπαδημητρίου σελ. 37).

§ 60β. Ἀσκήσεις.

Α'. Θεωρητικά.

α'. Ἐξετάσατε θεωρητικῶς τὰ διαστήματα βης. Ἡ ἀπάντησις δίδεται κατὰ τὰ ἐν σελ. 23, § 26α, Α', α'.

β'. Ὀνομάσατε τὸ εἶδος τῶν ἐξῆς διαστημάτων :

γ'. Γράψατε διαστήματα βης ἀνιόντα καὶ κατιόντα μὲ βάζον τοὺς φθόγγους μι, σι, σολ, ρε.

Β'. Ὡδικαὶ καὶ ἀκουστικά.

α'. Συχνὴ ἐκτέλεσις διαστημάτων βης μέχρι τελείας ἐκμαθήσεως κατὰ τὸ γύμν. 154.

β'. Ἀσκήσεις εὐρέσεως διαστημάτων βης καὶ τῶν προηγουμένων ἐναλλάξ.

γ'. Ἀσκήσεις ἀντιλήψεως διαστημάτων βης καὶ τῶν προηγουμένων ἐναλλάξ.

δ'. Μελωδικὴ ὑπαγόρευσις. Ἴδε τευχ. Γ', σελ. 697. Ὑποδείγματα: Γύμνασμα 941, ἀριθ.

53-56.

Γ'. Ἀσκήσεις φωνῆς.

Ἐκτελέσατε διὰ βοκαλισμοῦ :

α'. Τὸ γύμνασμα 153 (σελ. 81).

β'. Τὰ γυμνάσματα 922 (μόνον εἰς τὴν κλίμακα Ντω) καὶ 923 (τευχ. Γ' σελ. 681).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
156

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
157

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
158

Ἡ χαρὰ στὸ δάσος.

Μέτρια.

M. Hauptmann.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
159

1. Στὸ πευ - κό - φυ - το δά - σος ψη - λά στὴν πλα - γιά, μέσ' στὸν
2. Τὰ που - λά - κια λα - λοῦ - νε μὲ μά - γο σκο - πό, καί γε -

1. Ὑ - σκιο κεῖ κά - τω πλα - γιά - ζω γλυ - κά. Καὶ νε - ρά - κι κον -
2. ρά - κια πε - τοῦ - νε στ' ἀν - τί - κρυ βου - νό. Δά - σος ὀ - μορ - φο!

1. τὰ μου κυ - λιέ - ται μ' ἄ - φρό, ἄ - γε - ρά - κι φυ - σά - ει, ὄρο -
2. πάν - τα χα - ρὰ πε - ριο - σή, μιά πνο - ἦ εὐ - τυ - χί - ας μᾶς

1. σά- τοῦ- λα - φρό, ἄ- γε - ρά- κι φυ - σά - ει, ἄρο - σά- το ἔ - λα - φρό.
 2. δι- νεις ἔ - σύ, μὰ πνο - ἡ εὐ- τυ - χί - ας μᾶς δι- νεις ἔ - σύ.

Μετάρρμσις Α. Ἀργυροπούλου.

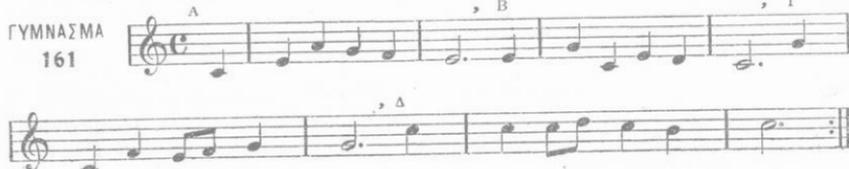
Κανὼν τρίφωνος.

Κανὼν τετράφωνος.

§ 61. Εἰς τὸν τετράφωνον κανόνα ὁ χορὸς διαίρεται εἰς 4 ὀμάδας. Ἐκ τούτων αἱ 1η, 2α καὶ 3η ἀρχίζουσι κατὰ τὰ γνωστὰ (σελ. 66 § 55), ἡ δὲ 4η ὀμάς ἀρχίζει, ὅταν ἡ 1η φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον Δ. (Ἴδε ἐπόμενον γύμν. 161). Οὕτω σχηματίζεται τετραφωνία. Τὸ σημεῖον τοῦ τέλους δίδεται, ὅταν ἡ 1η ὀμάς εὐρίσκειται εἰς τὸ προτελευταῖον μέτρον.

Κανὼν τετράφωνος.

Κανόνες τρίφωνοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 33^{ον}.

Δέκατα ἕκτα.

§ 62. Ἐμάθομεν ἕως τώρα τὰ ἐξῆς τέσσαρα σχήματα φθογοσῆμων

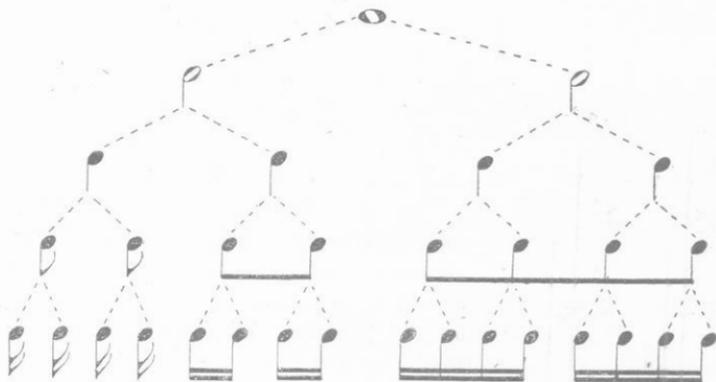

καὶ ὅτι ἕκαστον ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ ἀμέσως μεγαλυτέρου του, διπλασίον δὲ τοῦ ἀμέσως μικροτέρου.

Δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν καὶ τὸ *ὄγδοον* εἰς δύο ἴσα μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον σημειώνεται μὲ τὸ σχῆμα ♪ ἢ ♩ Ὅταν ταῦτα εἶναι περισσότερα τοῦ ἑνός, γράφονται καὶ ἠνωμένα, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ὄγδοα, ὡς ἐξῆς :

Μὲ τὴν νέαν αὐτὴν ὑποδιαίρεσιν ἔχομεν

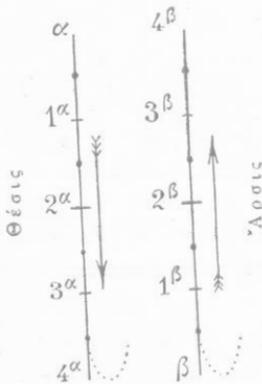
Βλέπομεν, ὅθεν, ὅτι τὸ *ὄγδοον* διαιρεῖται εἰς δύο φθογοσῆματα τοῦ νέου σχήματος, τὸ *τέταρτον* εἰς τέσσαρα, τὸ *ἥμισυ* εἰς ὀκτώ καὶ τὸ *ὀλοκλήρον* εἰς δεκαεξί. Ἄρα τὸ νέον τοῦτου σχῆμα παριστάνει φθόγγον ἀξίας $\frac{1}{2}$ τοῦ ὄγδοου, $\frac{1}{4}$ τοῦ τετάρτου, $\frac{1}{8}$ τοῦ ἡμίσεος καὶ $\frac{1}{16}$ τοῦ ὀλοκλήρου. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι $\frac{1}{16}$ τοῦ ὀλοκλήρου, λέγεται *δέκατον ἕκτον*.

Δέκατα ἕκτα εἰς $\frac{2}{4}$

§ 63. Εἰς μέτρον $\frac{2}{4}$ χωροῦν ὄκτω δέκατα ἕκτα. Ἰσχύει καὶ ἐδῶ ὁ περὶ μετρικῶν τονισμῶν κανὼν, κατὰ τὸν ὁποῖον τονίζεται πάντοτε τὸ πρῶτον μέρος ἐκάστης δυαδικῆς διαιρέσεως (σελ. 51 § 45).

Προκειμένου περὶ τῆς ὀρθοῦς ἀναγνώσεως τῶν δεκάτων ἕκτων σκεπτόμεθα, ὅτι, ἀφοῦ τὸ ὄγδοον διαρκεῖ $\frac{1}{2}$ τῆς κινήσεως, τὸ δέκατον ἕκτον, ὡς ἡμισυ τοῦ ὄγδοου, θὰ διαρκῇ τὸ ἡμισυ αὐτῆς, δηλ. $\frac{1}{4}$ τῆς κινήσεως. Παρ/γμα: «ἐκτελέσατε δέκατα ἕκτα εἰς $\frac{2}{4}$ ».

Σχῆμα 6.

Τὸ δέκατον ἕκτον Α θὰ διαρκέσῃ (ἐναντι σχῆμ. 6) ἀπὸ α ἕως 1α, τὸ Β ἀπὸ 1α - 2α, τὸ Γ 2α - 3α, τὸ Δ 3α - 4α, τὸ Ε β - 1β κλπ.

Διὰ τὴν εὐκολωτέραν ἀντίληψιν τῆς διαρκείας τῶν δεκάτων ἕκτων χωρίζομεν κατ' ἀρχάς ἐκάστην κίνησιν εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη (α - 1α, 1α - 2α, 2α - 3α, 3α - 4α, σχῆμ. 6), ὁπότε αἱ δύο ὑποδιωρημένα κινήσεις θὰ γίνωνται πολὺ ἀργά. Βαθμιδὸν ὅμως ἐπιταχύνομεν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τεσσάρων τμημάτων, ἐξαλείφοντες κατὰ μικρὸν τὰς ὑποδιαρέσεις, οὕτως ὥστε ἐν τέλει γίνονται τὰ δέκατα ἕκτα εἰς τὰς κανονικὰς δύο ἀκεραίας κινήσεις.

Παρ/γμα: «ἐκτελέσατε ἐν μέτρον ὄγδοα καὶ ἐν δέκατα ἕκτα εἰς $\frac{2}{4}$, δηλ.

Διὰ τῆς ῥυθμικῆς ταύτης μορφῆς κατανοοῦμεν ἀκριβῶς τὴν ῥυθμικὴν διαφορὰν μεταξὺ ὀγδόων καὶ δεκάτων ἕκτων.

Ἐκτελέσατε τὰς ῥυθμικὰς μορφάς :

α. Ἐν μέτρον ἡμίση, ἔν τέταρτα, ἔν ὀγδοα καὶ ἔν δέκατα ἕκτα εἰς $\frac{2}{4}$, δηλ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 163

Τὸ ρωλόγι.

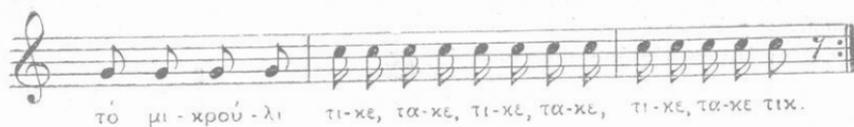
Κανὼν τρίφωνος.

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
164

Τὸ ρω - λό - γι κά - νει: τικ-τακ, τικ-τακ' τὸ μι - κρὸ ρω -

λό - γι: τικ - τακ, τικ - τακ, τικ - τακ, τικ - τακ. καὶ τῆς τσέ - πης

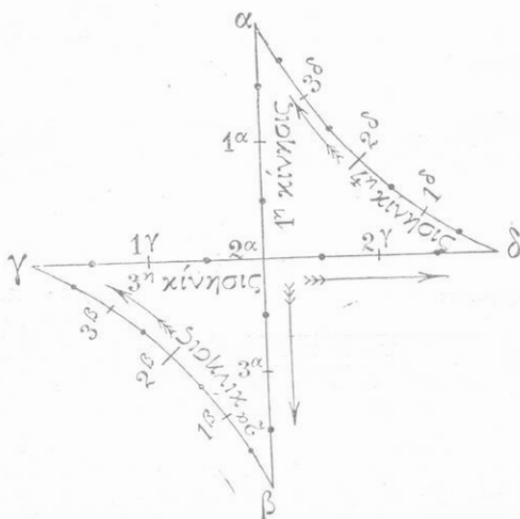
Σημ. Ἡ γραφή τῶν δεκάτων ἕκτον γίνεται κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ λεχθέντα περὶ ὀγδόων ἐν ταῖς σημ. τῶν σελ. 50 καὶ 51.

Δέκατα ἕκτα εἰς $\frac{4}{4}$

§ 64. Εἰς μέτρον $\frac{4}{4}$ χωροῦν δεκαῆξ δέκατα ἕκτα.

Παρ/γμα· «ἐκτελέσατε δέκατα ἕκτα εἰς $\frac{4}{4}$ ». Τὸ δέκατον ἕκτον Α διαρκεῖ (ἐπόμενον σχῆμ. 7) ἀπὸ α ἕως 1^α, τὸ Β 1^α-2^α, τὸ Γ 2^α-3^α, τὸ Δ 2^α-β, τὸ Ε β-1^β κλπ.

Σχῆμα 7.

Καὶ ἐδῶ χωρίζεται κατ' ἀρχὰς ἐκάστη κίνησις εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη (εἰς τὸ ἀνωτέρω σχῆμα: ἢ 1η κίνησις εἰς τὰ μέρη α - 1α, 1α - 2α, 2α - 3α, 3α - β, ἢ 2α κίνησις εἰς τὰ β - 1β, 1β, - 2β, 2β - 3β, 3β - γ κλπ.), βαθμυδὸν δὲ ἐξαλείφονται αἱ ὑποδιαρέσεις καὶ γίνονται αἱ κινήσεις ἀκέραιαι.

Ἐκτελέσατε τὰς ὄυθμικὰς μορφάς:

α. Ἐν μέτρῳ ὄγδοα καὶ ἔν δέκατα ἕκτα εἰς $\frac{4}{4}$, δηλ.

β. Ἐν μέτρῳ ὀλόκληρα, ἔν ἡμίση, ἔν τέταρτα, ἔν ὄγδοα, καὶ ἔν δέκατα ἕκτα εἰς $\frac{4}{4}$, ἦτοι:

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
165

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 166

Ἡ ρυθμική μορφή

§ 66. Ἐάν ἐκ τῶν τεσσάρων δεκάτων ἕκτων, εἰς τὰ ὅποια διαιρεῖται ἕκαστον **τέταρτον**, ἐνώσωμεν τὰ δύο πρῶτα μὲ σύνδεσιν διαρκείας, θὰ ἔχωμεν :

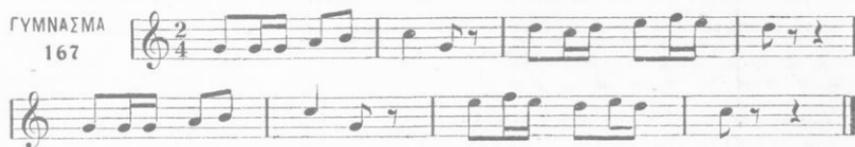
 = , δηλ. **ἐν ὄγδοον καὶ δύο δέκατα ἕκτα**. Ἡ ῥυθμική

αὕτη μορφή γράφεται καὶ ὡς ἐξῆς: Εἶνε εὐνόητον, ὅτι εἰς ταύτην τὸ ὄγδοον διαρκεῖ, ὅσον τὸ πρῶτον ἡμῶν ἐκάστης κινήσεως, τὰ δὲ δύο δέκατα ἕκτα, ὅσον τὸ ἄλλο ἡμῶν.

Ἐκτελέσατε τὰς ῥυθμικὰς μορφάς :

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
167

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 168

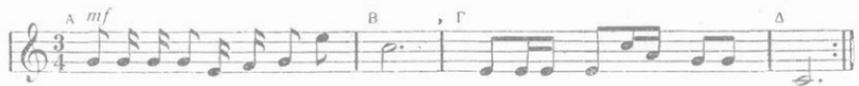

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 169

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 170

Κανὼν τετράφωνος.

Ἡ ρυθμικὴ μορφή

§ 67. Ἐὰν ἐκ τῶν τεσσάρων δεκάτων ἕκτων, εἰς τὰ ὁποῖα διαιρεῖται ἕκαστον **τέταρτον**, ἐνώσωμεν τὰ δύο τελευταῖα μὲ σύνδεσιν διαρκείας, θὰ ἔχωμεν,

, δηλ. **δύο δέκατα ἕκτα καὶ ὄγδοον**. Τὰ δύο δέκατα ἕκτα ἐκτελοῦνται κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς κινήσεως, τὸ δὲ ὄγδοον κατὰ τὸ ἄλλο ἥμισυ.

Ἐκτελέσατε τὰς ῥυθμικὰς μορφάς :

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
171

§ 67α. Ἀσκήσις.

Ἐπειδὴ ἡ ῥυθμικὴ μορφή εὐκόλως συγγέεται μετὰ τὴν , γίνεται σύγκρισις τῶν δύο τούτων μορφῶν καὶ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ ἀκούσματος αὐτῶν. Συντελεστικὴ εἰς τὸν σκοπὸν τούτον εἶναι καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἑνὸς μέτρου τῆς μιᾶς μορφῆς καὶ ἑνὸς τῆς ἄλλης ἢ καὶ ἀναμειχ, ὡς ἑξῆς:

Παρεστιγμένον ὄγδοον.

§ 68. Ἐὰν εἰς τὴν ῥυθμικὴν μορφήν ἐνώσωμεν διὰ συνδέσεως διακειάς τὸ ὄγδοον μετὰ τὸ πρῶτον δέκατον ἕκτον, θὰ ἔχωμεν Ἐπειδὴ εἰς τὴν ῥυθμικὴν αὐτὴν μορφήν προστίθεται διὰ τῆς συνδέσεως εἰς τὸ ὄγδοον τὸ

ἤμισυ τῆς ἀξίας του, ἀντικαθιστῶμεν τὴν σύνδεσιν καὶ τὸ δέκατον ἕκτον διὰ τῆς στιγμῆς διαρκείας (σελ. 59), ὅποτε ἔχομεν δηλ. *παρεστιγμένον ὄγδοον* ἀκολουθούμενον ἀπὸ *δέκατον ἕκτον*. Τὸ *παρεστιγμένον ὄγδοον* διαρκεῖ $\frac{3}{4}$ τῆς κινήσεως, τὸ δὲ *δέκατον ἕκτον* διαρκεῖ τὸ ὑπόλοιπον $\frac{1}{4}$ αὐτῆς.

A'. Παρεστιγμένον ὄγδοον εἰς $\frac{2}{4}$

Εἰς μέτρον $\frac{2}{4}$ χωροῦν δύο παρεστιγμένα ὄγδοα, ἀκολουθούμενα ἕκαστον ἀπὸ ἓν δέκατον ἕκτον.

Τὸ φθογγόσημον Α διαρκεῖ (σχῆμ. 6 σελ. 86) α-3α, τὸ Β 3α-4α, τὸ Γ β-3β, καὶ τὸ Δ 3β-4β.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
172

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
173

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 174

Κανὼν τρίφωνος.

B'. Παρεστιγμένον ὄγδοον εἰς $\frac{4}{4}$

Εἰς μέτρον $\frac{4}{4}$ χωροῦν τέσσαρα παρεστιγμένα ὄγδοα, ἀκολουθούμενα ἕκαστον ἀπὸ ἓν δέκατον ἕκτον.

Τὸ φθογγόσημον Α διαρκεῖ α·β' (σχῆμ. 7 σελ. 88), τὸ Β β'α-β, τὸ Γ β-ββ, τὸ Δ ββ-γ, τὸ Ε γ-2γ κλπ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 175

W. A. Mozart.

Κανὼν τετραφώνος.
Ἄγωγή ἐμβατηρίου

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
176

Γ'. Παρεστιγμένον ὄγδοον εἰς $\frac{3}{4}$

· Εἰς μέτρον $\frac{3}{4}$ χωροῦν τρία παρεστιγμένα ὄγδοα, ἀκολουθούμενα ἕκαστον ἀπὸ ἓν δέκατον ἕκτον.

Τὸ φθογγόσημον Α διαρκεῖ (σχῆμ. 5 σελ. 72) α·β'α, τὸ Β β'α-β, τὸ Γ β-ββ κλπ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
177

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 178
Κανὼν τριφώνος.

§ 68α. Δυνατόν νά προηγηθῆ τὸ δέκατον ἕκτον καὶ νά ἔπεται τὸ παρειαυ-
 μένον ὄγδοον, ὅποτε ἔχομεν τὴν ῥυθμικὴν μορφήν: | $\frac{2}{4}$ ||

Τὸ φθογγόσημον Α διαρκεῖ (σχῆμ. 6 σελ. 86) α - 1α, τὸ Β 1α - 4α, τὸ Γ β - 1β,
 καὶ τὸ Δ 1β - 4β. Ἡ ῥυθμικὴ αὕτη μορφή ἐκτελεῖται κατ' ἀνάλογον τρόπον
 καὶ εἰς τὰ μέτρα $\frac{4}{4}$ καὶ $\frac{3}{4}$

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 179

Εἶν' ἡ Πατρίδα μας.

T. Frelih.

'Αγωγή ἔμβατηρίου.

1. Ποιὰ εἶν' ἔ - κεί - ν' ἡ χώ - ρα, π' ὃ ἦ - λιος τῆ φι -
 θι - ζει κά - θε ὦ - ρα, κ' εἶν' ὦ - μορ - φη πο -
 2. Ποιὰ εἶν' ἔ - κεί - ν' ἡ χώ - ρα ποῦ εἶν' ὁ Παρ - θε -
 ἔ - χει κά - θε ὦ - ρα γα - λία - ζιον - οὔ - ρα -

1. λει, κι' ἄν -
 2. νών, ποῦ - λύ: } 1-2. Εἶν' ἡ Πα - τρί - δα μας 'Ελ -
 - νόν, - νόν, -

- 1-2. λά - δα, ἡ Πα - τρί - δα μας 'Ελ - λά - δα.

Εἰς τὸ 1ον μέτρον τοῦ ἄνω γυμνάσματος συναντῶμεν τὸ σημεῖον Εἰς τὸ δὸν
 μέτρον, ἔχομεν ἐπανάληψιν καὶ ἄνωθεν τοῦ μέτρου τὸν ἀριθμὸν 1, εἰς δὲ τὸ βον. μέτρον
 τὸν ἀριθμὸν 2. Περὶ ὅλων τούτων ἴδε εἰς τεῦχ. Γ' σελ. 655 § 255.

Παῦσις δεκάτου ἕκτου.

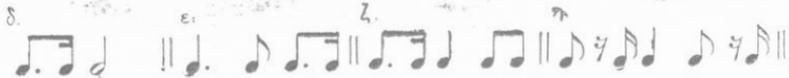
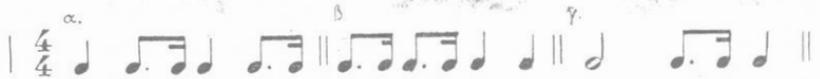
§ 69. Ἡ παῦσις δεκάτου ἕκτου γράφεται μετ' ὃ σημεῖον διαρκεῖ δὲ ὅσον
 καὶ τὸ δηλ. $\frac{1}{4}$ τῆς κινήσεως.

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

§ 70α. Ἀσκήσεις.

1. Ἐκτελέσατε τὰς ῥυθμικὰς μορφάς:

Τὰ δύο δέκατα ἕκτα, τὰ ὅποια συναντῶμεν ἀνωτέρω εἰς τὰς ῥυθμικὰς μορφάς: θ εἰς $\frac{2}{4}$, θ καὶ ι εἰς $\frac{1}{4}$, ι καὶ κ εἰς $\frac{3}{4}$, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰς ἔναντι ἐκάστης τούτων κατωτέρω σημειουμένης κινήσεις:

θ $\left(\frac{2}{4}\right) = 2\beta - 1\beta$ (σχῆμ. 6 σελ. 86), θ $\left(\frac{1}{4}\right) = 2\delta - \alpha$ (σχῆμ. 7 σελ. 88), ι $\left(\frac{1}{4}\right) = 2\beta - \gamma$ (σχῆμ. 7 σελ. 88), ι $\left(\frac{3}{4}\right) = 2\beta - \gamma$ (σχῆμ. 5 σελ. 72), κ $\left(\frac{3}{4}\right) = 2\gamma - \alpha$ (σχῆμ. 5 σελ. 72).

2. α) Συμπληρώσατε τὰ ἐπόμενα μέτρα συμφώνως πρὸς τὰ σημειούμενα κάτωθι ἐκάστου μέτρου.

Μὲ μίαν παύσιν Μὲ μίαν παύσιν Μὲ μίαν παύσιν καὶ ἓν φθογγόσημον Μὲ ἓνα φθογγόσημον (ντο) λαριστιμένον καὶ μίαν παύσιν Μὲ δύο φθογγόσημα (μι) καὶ μίαν παύσιν

Μὲ μίαν παύσιν καὶ ἓν φθογγόσημον (ντο)

β) Συμπληρώσατε τὰ κάτωθι μέτρα μὲ φθογγόσημα (σοὺ) τοποθετούμενες αὐτὰ ἄνωθεν τῶν ἀστερισκῶν.

γ) Συμπληρώσατε τὰ κάτωθι μέτρα μὲ παύσεις (ἄνωθεν τῶν ἀστερισκῶν)

δ. Ἀντικαταστήσατε εἰς τὰ κάτωθι μέτρα ἐκάστην παύσιν μὲ δύο φθογγόσημα (ντο).

3. Ἀντίληψις ῥυθμῶν. Ἀναγνώρισις ῥυθμικῶν μορφῶν μὲ δέκατα ἕκτα (σελ. 37 § 38α, 2).

4. Ῥυθμικὴ ὑπαγόρευσις. Ἴδε τεῦχος Γ' σελ. 692. Ὑποδείγματα: Γύμνασμα 940, ἀριθ. 19--30.

Προσκήσεις τρίφωνοι καὶ τετράφωνοι.

Κανόνες τρίφωνοι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 182

Κανόνες τρίφωνοι.

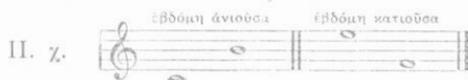
ΓΥΜΝΑΣΜΑ 183

¹ Τὸ ἓνα ντο ἀνήκει εἰς τὴν 2αν φωνὴν καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὴν 3ην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 34^{ον}.

Διάστημα έβδομης.

§ 71. *Διάστημα έβδομης* ή απλώς *έβδομη* λέγεται ή απόστασις φθόγγου τινός τής κλίμακος, ώς πρώτου λαμβανομένου, μέχρι του έπομένου έβδομου ύψηλοτέρου (έβδομη άνωσα) ή χαμηλοτέρου (έβδομη κατιούσα).

Γυμνάσματα διαστημάτων έβδομης.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
184

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
185

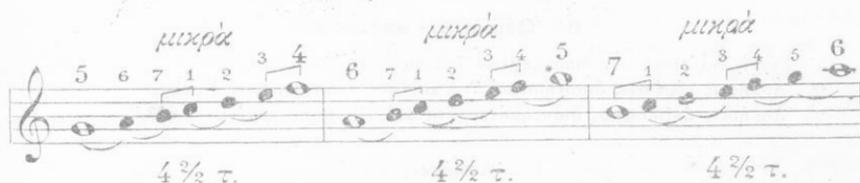
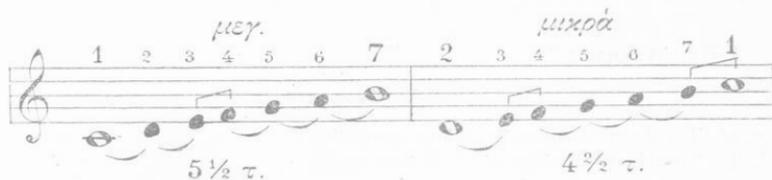
ΓΥΜΝΑΣΜΑ
186

§ 71α. Εἰς τὴν μείζονα κλίμακα ὑπάρχουν 7 ἔβδομαι. Ἐξ αὐτῶν, ὅσαι περιέχουν πέντε τόνους καὶ ἓν ἡμιτόνιον λέγονται *μεγάλοι*, ὅσαι δὲ περιέχουν τέσσαρας τόνους καὶ δύο ἡμιτόνια, λέγονται *μικροί*. Αἱ μεγάλοι ἔβδομαι εἶνε 2 καὶ εὐρίσκονται μεταξύ τῶν βαθμίδων 1ης - 7ης (ντο - σι), 4ης - 3ης (φα - μι), αἱ δὲ μικροί εἶνε 5 καὶ εὐρίσκονται μεταξύ τῶν βαθμίδων 2ας - 1ης (ρε - ντο), 3ης - 2ας (μι - ρε), 5ης - 4ης (σολ - φα), 6ης - 5ης (λα - σολ), 7ης - 6ης (σι - λα').

Αἱ ἔβδομαι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 187

¹ Τὸ λα εἶνε 6η βαθμὶς τῆς 2ας σειράς ἀνιούσης διαδοχῆς φθόγγων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν καὶ οἱ ἐν τοῖς ὑποσημ. τῶν σελ. 48, 69 καὶ 81 ἀναφερόμενοι φθόγγοι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
188

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
189

Σημ. Εἰς τὸ 5ον, 7ον καὶ 8ον μέτρον τοῦ γυμνάσματος τούτου ἡ 1η φωνὴ εὐθίσεται χαμηλότερα τῆς 2ας. Σχετικῶς ἴδε καὶ σελ. 31, § 35α, 1.

§ 71β. Ἀσκήσεις.

Α'. Θεωρητικάι.

- α'. Ἐξετάσατε θεωρητικῶς τὰ διαστήματα 7ης.
β'. Ὀνομάσατε τὸ εἶδος τῶν ἑξῆς διαστημάτων:

- γ'. Γράψατε διαστήματα 7ης ἀνιόντα καὶ κατιόντα μὲ βάσιν τοὺς φθόγγους ρε, μι, φα, σι.

Β'. Ὠδικαὶ καὶ ἀκουστικάι.

- α'. Συχνὴ ἐκτέλεσις τῶν διαστημάτων 7ης κατὰ τὸ γύμνασμα 188.
β'. Ἀσκήσεις εὐθέσεως διαστημάτων 7ης καὶ τῶν προηγουμένων ἐναλλάξ.
γ'. Ἀσκήσεις ἀντιλήψεως διαστημάτων 7ης καὶ τῶν προηγουμένων ἐναλλάξ.

Γ'. Ἀσκήσεις φωνῆς.

- Ἐκτελέσατε διὰ βοκαλισμοῦ:
α'. Τὸ γύμνασμα 188.
β'. Τὰ γυμνάσματα 924 (μόνον εἰς τὴν γλίμακα Ντο) καὶ 925 (Τεῖχ, Γ' σελ. 682).

1. μέ - να, μέ δρο - σιά και μέν - ω - διά ρά - νε τέ μου την καρ -
 2. σᾶ - τε με τη θεί - α σας πνο - ή, που μου - ρώ - νει τη ζω -
 3. θέ - ρια ἄρ - με - νί - στε χα - μη - λά, γὰ νά παι - ξε - τε τρελ -

1. διά, τοῦ βο - ρηᾶ παι - διά τρελ - λά, μελ - τε - μά - κιαεὺ - λο - γη -
 2. ή, τοῦ βο - ρηᾶ παι - διά τρελ - λά, και χα - ρά παν - τοῦ σκορ -
 3. λά, τοῦ βο - ρηᾶ παι - διά τρελ - λά, σάν μυ - ριά - δες πε - ρι -

1. μέ - να, μελ - τε - μά - κιαεὺ - λο - γη - μέ - να, τοῦ βο -
 2. πᾶ - τε, και χα - ρά παν - τοῦ σκορ - πᾶ - τε ἄπ' τὸ
 3. στέ - ρια, σάν μυ - ριά - δες πε - ρι - στέ - ρια ἄπ' τὰ

1. ρηᾶ παι - διά τρελ - λά.
 2. βρά - δυός τὸ πρω - ῖ.
 3. νέ - φη τᾶ - πα - λά.

Γ. Στατήγης.

Προσκήσεις τρίφωνοι και τετράφωνοι.

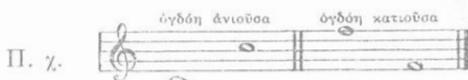
ΓΥΜΝΑΣΜΑ
192

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 35^{ον}.

Διάστημα ὀγδῶς.

§ 72. *Διάστημα ὀγδῶς* ἢ ἀπλῶς *ὀγδῶ* λέγεται ἡ ἀπόστασις φθόγγου τινὸς τῆς κλίμακος, ὡς πρῶτον λαμβανομένου, μέχρι τοῦ ἐπομένου ὀγδοῦ ὑψηλοτέρου (ὀγδῶ ἀνιοῦσα) ἢ χαμηλοτέρου (ὀγδῶ κατιοῦσα).

Γυμνάσματα διαστημάτων ὀγδῶς.

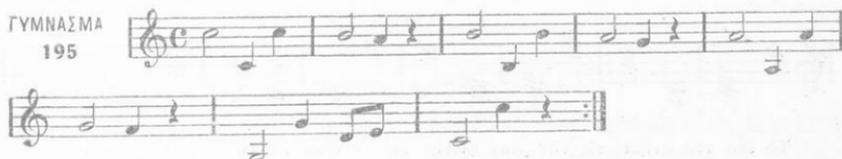
ΓΥΜΝΑΣΜΑ
193

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
194

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
195

§ 72α. Εἰς τὴν μεξονα κλίμακα ὑπάρχουν 8 ὄγδοι, ἐκάστη τῶν ὁποίων περιέχει πέντε τόνους καὶ δύο ἡμιτόνια. Αἱ ὄγδοι αὗται λέγονται καθααί.

Αἱ ὄγδοι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 196

καθ. καθ.

1 2 3 4 5 6 7 1 2 3 4 5 6 7 1 2

5½ τ. 5½ τ.

καθ. καθ.

3 4 5 6 7 1 2 3 4 5 6 7 1 2 3 4

5½ τ. 5½ τ.

καθ. καθ. καθ.

5 6 7 1 2 3 4 5 6 7 1 2 3 4 5 6 7 1 2 3 4 5 6 7

5½ τ. 5½ τ. 5½ τ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
197

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
198

¹ Τὸ ἕνα ντο ἀνήκει εἰς τὴν μίαν φωνὴν καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὴν ἄλλην.

Κανὼν δίφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
199

Δόξα Σοι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
200

Δό - ξα Σοι τῷ δει - ξαν - τι τό φῶς,
 δό - ξα ἐν ὀ - ρθί - στοις Θε - ᾠ καὶ ἐ - πί
 γῆς εἰ - ρή - νη ἐν ἀν - θρώ - ποις εὐ - δο - κι - α.

(Μελωδικοί ἀσκήσεις Βυζαντ. μουσικῆς Κ. Παπαδημητρίου σελ. 40).

§ 72β. Ἀσκήσεις.

Α'. Θεωρητικά.

Ἐξετάσατε θεωρητικῶς τὰ διαστήματα 8ης.

Β'. Ὡδικὰ καὶ ἀκουστικά.

α'. Συχνὴ ἐπιτέλεσις τῶν διαστημάτων ὀγδόης κατὰ τὸ γύμνασμα 197 (σελ. 106).

β'. Ἀσκήσεις εὐρέσεως διαστημάτων 8ης καὶ τῶν προηγουμένων ἐναλλάξ.

γ'. Ἀσκήσεις ἀντιλήψεως πάντων τῶν διδαχθέντων διαστημάτων.

δ'. Μελωδικὴ ὑπαγόρευσις. Ἴδε τευχ. Γ' σελ. 697. Ὑποδείγματα: Γύμν. 941 ἀριθ. 57 - 60.

Γ'. Ἀσκήσεις φωνῆς.

Ἐκτελέσατε διὰ βοκαλισμοῦ:

α'. Τὸ γύμνασμα 197 (σελ. 106).

β'. Τὰ γυμνάσματα 926, 927 (μόνον εἰς τὴν κλίμακα Ντο) καὶ 927α (τευχ. Γ' σελ. 682).

Νανούρισμα.

J. Brahms.

Μέτροι.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
201

1. Φύ - σ'ά - γέ - ριά - πα - λό, τὸ παι - δι κοί - μη -
2. Κα - λή νύ - χτα μι - κρό, κα - λή νύ - χτα παι -
3. Κα - λή νύ - χτα ξα - νά, ὕ - πνον ἦ - συ - χο

1. σέ μου, ὕ - πνο δὸς τ'έ - λα - φρό, ἀ - γε - ρά - κι κα -
2. δί μου, ἄγ - γε - λού - δι λευ - κὸ σέ φυ - λάει στὸ πλευ -
3. κά - νε. ἦ μα - μά σου σι - μά, σέ φι - λεῖ κί'α - γρου -

1. λό.
 2. ρό.
 3. πνᾶ.
- 1-3. Πλά - σμ'ά - γνό, τρυ - φε - ρό, νά - νι, νά - νι γλυ -

- 1-3. κά, νά - νι, νά - νι μι - κρό, κά - με νά - νι γλυ - κά

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 36^{ον}.

Γενικαὶ παρατηρήσεις.

Α'. Ἐπὶ τῆς μείζονος κλίμακος.

§ 73. Ἐλέχθη (σελ. 19 § 23) ὅτι *μείζων κλίμαξ εἶνε ἡ ἀνιοῦσα διαδοχὴ ὀκτῶ συνεχῶν φθόγγων κατὰ δύο τόνους, ἡμιτόνιον, τρεῖς τόνους, ἡμιτόνιον, ἢ ἡ ἀντίστροφος αὐτῆς κατιοῦσα καθ' ἡμιτόνιον, τρεῖς τόνους, ἡμιτόνιον, δύο τόνους.*

Ἐπάρχουν πολλαὶ μείζονες κλίμακες. Ἐκάστη τούτων λαμβάνει τὸ ἰδιαίτερον ὄνομά της ἐκ τοῦ φθόγγου, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἀρχίζει.

Αἱ βαθμίδες: 1η, 5η καὶ 4η λέγονται *κύριαι*, ἰδιαιτέρως δὲ ὀνομάζονται: ἡ 1η: *βάσις*, διότι εἶναι βασικὸς φθόγγος τῆς κλίμακος, λέγεται δὲ καὶ *τονική* (Γαλλ. tonique),

ἡ 5η: *δεσπόζουσα* (Γαλλ. dominante), διότι εἶνε μετὰ τὴν τονικὴν ἢ σημαντικωτέρα βαθμὶς τῆς κλίμακος (τὸ ἄκουσμα αὐτῆς δεσπάζει τῶν ἀκουσμάτων τῶν ἄλλων βαθμίδων¹),

ἡ 4η: *ὑποδεσπόζουσα* (Γαλλ. sous dominante), ὡς εὐρισκομένη μίαν βαθμίδα χαμηλότερα ἀπὸ τὴν δεσπόζουσαν.

² Ἐκ τῶν λοιπῶν βαθμίδων λέγονται:

ἡ 2α: *ἐπιτονική* (Γαλλ. sus tonique), ὡς εὐρισκομένη μίαν βαθμίδα ψηλότερα ἀπὸ τὴν τονικὴν,

ἡ 3η: *μέση* (Γαλλ. médiate), ὡς εὐρισκομένη μεταξὺ τῶν βαθμίδων τονικῆς καὶ δεσποζούσης,

ἡ 6η: *ἐπιδεσπόζουσα* (Γαλλ. sus dominante), ὡς εὐρισκομένη μίαν βαθμίδα ψηλότερα ἀπὸ τὴν δεσπόζουσαν,

ἡ 7η: *προσαγωγὴ* (Γαλλ. note sensible), διότι τὸ ἄκουσμα ταύτης προσάγει εἰς τὴν τονικὴν, ἐπιζητεῖ δηλ. ἡ ἀκοὴ μετὰ τὸν προσαγωγέα ἢ ἀκοῦσῃ τὴν τονικὴν.

Β'. Ἐπὶ τῶν διαστημάτων τῆς μείζονος κλίμακος.³

§ 74. α'. Διάστημα λέγεται, ὡς εἶδομεν (σελ. 21 § 25), ἡ ἀπόστασις φθόγγου πινὸς μέχρις ἐνὸς ἄλλου ὑψηλοτέρου ἢ χαμηλοτέρου. Ἐπομένως *διάστημα* λέγεται *ἢ κατ' ὀξύτητα σχέσις μεταξὺ δύο φθόγγων.*

β'. Ἐμάθομεν μέχρι τούδε τὰ ἕξῃς διαστήματα: 1ης, 2ας, 3ης, 4ης, 5ης, 6ης, 7ης, 8ης. Θεωρητικῶς ὅμως ὑπάρχει καὶ ἄλλο διάστημα: "Ὅταν ὁ αὐτὸς φθόγ-

¹ Τὸν λόγον τούτου ἴδε εἰς Τετχ. Β'. σελ. 498 ὑποσημ. 2.

² Ἴδε καὶ «Μουσικὴ Ἀγωγή—Συμπλήρωμα» σελ. 737 § 300α.

³ Πίνακα ὄλων τῶν διαστημάτων μείζ. κλίμ. ἴδε εἰς σελ. 113.

γος παράγεται ἀπὸ δύο ἢ περισσοτέρας φωνᾶς ἢ ὄργανα, σχηματίζει (θεωρητικῶς) **διάστημα πρώτης**, τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ **πρώτη** ἢ **ταυτοφωνία** (Γαλλ. unisson).

Πραγματικῶς ὅμως ἡ πρώτη δὲν εἶνε διάστημα, ἐφ' ὅσον δὲν χωρίζει τοὺς φθόγγους καμμία φωνητικὴ ἀπόστασις.

γ'. Τὰ εἶδη τῶν διαστημάτων τῆς μείζονος κλίμακος, κατὰ τὰ λεχθέντα, εἶνε πέντε.

Ἑλλαιτωμένα. Πέμπτη ($2 \frac{2}{2}$ τ.).

Μικρά. Δεύτεραι ($1 \frac{1}{2}$ τ.), τρίται ($1 \frac{1}{2}$ τ.), ἕκται ($3 \frac{2}{2}$ τ.), ἑβδομα ($4 \frac{2}{2}$ τ.).

Μεγάλα. Δεύτεραι (1 τ.), τρίται (2 τ.), ἕκται $4 \frac{1}{2}$ τ.), ἑβδομα ($5 \frac{1}{2}$ τ.).

Καθαρά. Τέταρται ($2 \frac{1}{2}$ τ.), πέμπται ($3 \frac{1}{2}$ τ.), ὄγδοι ($5 \frac{2}{2}$ τ.), πρώται (0 τ.).

Ἡξήμενα. Τετάρτη (3 τ.).

δ'. Εἰς τὴν μείζονα κλίμακα μεταξὺ τῆς τονικῆς καὶ ἐκάστης τῶν λοιπῶν βαθμίδων, κατ' ἀνιούσαν σειρὰν λαμβανομένων, σχηματίζονται τὰ διαστήματα 2ας μεγάλης, 3ης μεγάλης, 4ης καθαρᾶς, 5ης καθαρᾶς, 6ης μεγάλης, 7ης μεγάλης, 8ης καθαρᾶς:

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 202

ε'. Τὸ διάστημα 2ας λέγεται καὶ **διάστημα διὰ δύο** (βαθμίδων), τὸ διάστημα τρίτης καὶ **διάστημα διὰ τριῶν** κλπ. τὸ δὲ διάστημα ὄγδοῦς **διάστημα διὰ πασῶν** (δηλ. διὰ πασῶν τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος).

Σημ. Διαπασῶν λέγεται καὶ ἡ κλίμαξ καὶ ὁ τονοδότης (ἴδε τευχ. Γ'. σελ. 671 § 261).

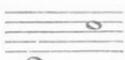
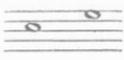
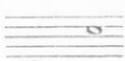
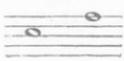
Διαστήματα ἀπλᾶ καὶ σύνθετα.

§ 75. Ἡ ὄγδοῦς καὶ τὰ μικρότερα ταύτης διαστήματα λέγονται **ἀπλᾶ**.

Ἔχομεν ὅμως καὶ διαστήματα, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν τὴν ἕκτασιν τῆς ὄγ-

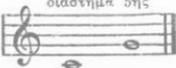
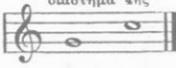
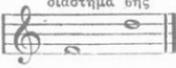
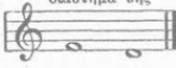
δός, δηλ. αποτελοῦνται ἀπὸ μίαν ὀγδόην καὶ ἐπὶ πλέον ἐν ἄλλο ἀπλοῦν διάστημα. Ταῦτα λέγονται **σύνθετα**.

Ἐκαστον σύνθετον διάστημα λαμβάνει τὸ ὄνομά του ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φθόγγων, τοὺς ὁποίους περιλαμβάνει. Π. χ.

Τὸ διάστημα ἐνάτης		εἶνε σύνθετον ἀπὸ τὴν ὀγδόην		καὶ τὴν δευτέραν	
Τὸ διάστημα δεκάτης		εἶνε σύνθετον ἀπὸ τὴν ὀγδόην		καὶ τὴν τρίτην	
Τὸ διάστημα ἐνδεκάτης		εἶνε σύνθετον ἀπὸ τὴν ὀγδόην		καὶ τὴν τετάρτην	

Ἀναστροφή τῶν διαστημάτων.

§ 76. Ἐὰν μεταθέσωμεν τὸν χαμηλότερον φθόγγον ἐνὸς διαστήματος μίαν ὀγδόην ὑψηλότερα, ἢ τὸν ὑψηλότερον μίαν ὀγδόην χαμηλότερα, γίνεται **ἀναστροφή** τοῦ διαστήματος. Π. χ.

	ἀναστροφόμενον (διὰ μεταθέσεως τοῦ χαμηλότερου φθόγγου) γίνεται :	
	ἀναστροφόμενον (διὰ μεταθέσεως τοῦ ὑψηλότερου φθόγγου) γίνεται :	

Πάντα τὰ ἀπλᾶ διαστήματα δύνανται νὰ ἀναστροφῶν.

Διὰ τῆς ἀναστροφῆς ἢ 1η γίνεται 8η	
» » » ἢ 2α » 7η	
» » » ἢ 3η » 6η	
» » » ἢ 4η » 5η	
» » » ἢ 5η » 4η	
» » » ἢ 6η » 3η	
» » » ἢ 7η » 2α	
» » » ἢ 8η » 1η	

Διὰ τῆς ἀναστροφῆς μεταβάλλεται ὄχι μόνον τὸ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος τοῦ διαστήματος. Δηλ.

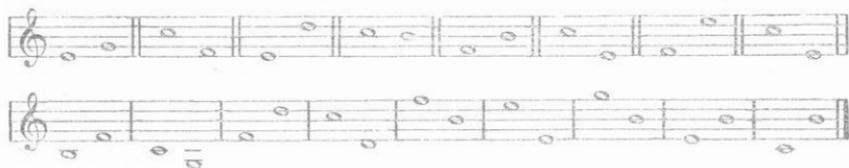
τὰ μεγάλα	διαστήματα	μεταβάλλονται	εἰς	μικρὰ,
» μικρὰ	»	»	»	» μεγάλα,
» ἠϋξημένα	»	»	»	» ἡλαττωμένα,
» ἡλαττωμένα	»	»	»	» ἠϋξημένα.

Μόνον τὰ καθαρὰ διαστήματα ἀναστρεφόμενα μένουσιν καθαρὰ.

§ 76α. Ἀσκήσεις.

Α'. Θεωρητικά.

Ὀνομάσατε τὸ εἶδος ἐκάστου ἐκ τῶν κάτωθι διαστημάτων.

β'. Λαμβάνοντες ὡς βάσιν ἕκαστον ἐκ τῶν ἐπτά φθόγγων τῆς μείζονος κλίμακος, σχηματίσατε ὅλα τὰ εἶδη τῶν διαστημάτων ἀνιόντα καὶ κατιόντα (π.χ. μετὰ βάσιν τὸν φθόγγον λα σχηματίζονται: βαι λα - σι, σι - λα. βαι λα - ντο, λα - φα. فاي λα - ρε, λα - μι κλπ.).

Β'. Ὡδικοί καὶ ἀκουστικοί.

- α'. Συχνὴ ἐκτέλεσις ὅλων τῶν διαστημάτων.
 β'. Ἐξάσκησις εἰς τὴν βαθμυδὸν ταχύτεραν εὐρεσιν παντὸς διαστήματος.
 γ'. Ἀσκήσεις ἀντιλήψεως παντὸς διαστήματος.
 δ'. Μελωδικὴ ὑπαγόρευσις, Ἴδε τευχ. Γ' σελ. 698. Ὑποδείγματα: Γόμν. 942, ἀριθ. 1-15 καὶ Γόμν. 943, ἀριθ. 1-8.

Γ'. Ἀσκήσεις φωνῆς.

Βοκαλισμὸς τῶν γυμνασμάτων 928-939 (τευχ. Γ' σελ. 683) μόνον εἰς τὴν κλίμακα Ντο.

Π Ι Ν Α Ξ

διαστημάτων μείζονος κλίμακος Ντο.

ΔΕΥΤΕΡΑΙ	2 μικρά μεταξύ των βαθμίδων		περιέχει δ'έκαστη 7 τ.
	5 μεγάλα " " "		" " " 1 τ.
ΤΡΙΤΑΙ	4 μικρά μεταξύ των βαθμίδων		περιέχει δ'έκαστη 14 τ.
	3 μεγάλα " " "		" " " 2 τ.
ΤΕΤΑΡΤΑΙ	6 καθαρά μεταξύ των βαθμίδων		περιέχει δ'έκαστη 2 1/2 τ.
	1 ηύξημένη " " "		" " " 3 τ.
ΠΕΜΠΤΑΙ	6 καθαρά μεταξύ των βαθμίδων		περιέχει δ'έκαστη 3 1/2 τ.
	1 ήλαττωμένη " " "		" " " 2 1/2 τ.
ΕΚΤΑΙ	3 μικρά μεταξύ των βαθμίδων		περιέχει δ'έκαστη 3 3/4 τ.
	4 μεγάλα " " "		" " " 4 1/2 τ.
ΕΒΔΟΜΑΙ	5 μικρά μεταξύ των βαθμίδων		περιέχει δ'έκαστη 4 1/2 τ.
	2 μεγάλα " " "		" " " 5 1/2 τ.
ΟΓΔΟΑΙ	7 καθαρά μεταξύ των βαθμίδων		περιέχει δ'έκαστη 5 1/2 τ.

$$\begin{array}{r} 8 \\ 7 \\ \hline 56 \\ 56 \\ \hline 113 \end{array}$$

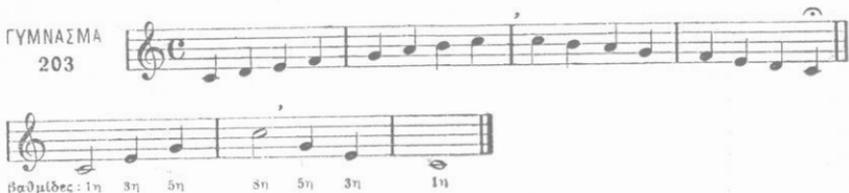
$$\begin{array}{r} R \\ 6 \\ \hline 64 \\ 64 \\ \hline 128 \end{array}$$

Πῶς τραγουδοῦμεν ᾄσμα ἀνήκον εἰς τὴν μείζονα κλίμακα τοῦ Ντο.

§ 77. Διὰ τὴν ἀναγνώσασθαι ᾄσμα ἀνήκον εἰς τὴν μείζονα κλίμακα τοῦ Ντο α'. Κάμνομεν ῥυθμικὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ.

β'. Τραγουδοῦμεν τὴν κλίμακα καὶ κατοπιν τὰς βαθμίδας 1ην, 3ην, 5ην καὶ 8ην, ὅπως εἰς τὸ ἀκόλουθον γύμνασμα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
203

Προκειμένου περὶ μαθητῶν, δυναμένων νὰ ἐκτελέσουν καὶ ὑψηλοτέρους φθόγγους, προσθέτομεν εἰς τὴν κλίμακα καὶ τοὺς δύο ὑψηλοτέρους φθόγγους ρε, μι, ὅπως εἰς τὸ ἀκόλουθον γύμνασμα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
203α

γ'. Τραγουδοῦμεν ἀργὰ καὶ χωρὶς ῥυθμὸν τὰ διαστήματα, τὰ σχηματιζόμενα μεταξὺ τῶν φθόγγων τοῦ ᾄσματος, καὶ οὕτως εὐρίσκομεν τὴν μελωδίαν αὐτοῦ.

δ'. Ἐργαζόμεθα κατοπιν συμφώνως πρὸς τὰ ἐν σελ. 24 § 28.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 37^{ον}.

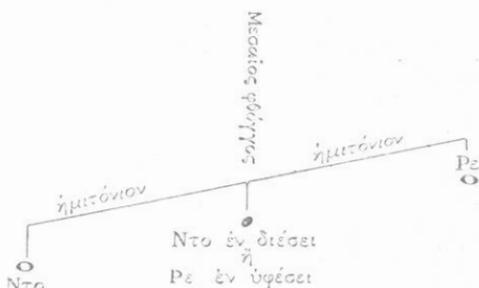
**Μεσαῖοι φθόγγοι. Σημεῖα ἀλλοιώσεως. Ἐναρμόνιοι φθόγγοι.
Διατονικὰ καὶ χρωματικὰ ἡμιτόνια.**

§ 78. Γνωρίζομεν, ὅτι ἡ μείζων κλίμαξ ἔχει πέντε τόνους καὶ δύο ἡμιτόνια.

Μεταξὺ τῶν φθόγγων ἐκάστου τῶν τόνων τῆς κλίμακος, π. χ. ντο - ρε, ὑπάρχει φθόγγος τις, ἡ ὁποία λέγεται **μεσαῖος** φθόγγος τοῦ τόνου. ("Ἴδε κατωτέρω σχῆμα). Ὁ μεσαῖος φθόγγος χωρίζει τὸν τόνον εἰς δύο ἡμιτόνια, εἶνε

δὲ οὗτος καθ' ἡμιτόνιον ὑψηλότερος τοῦ χαμηλοτέρου φθόγγου τοῦ τόνου (ντο) καὶ καθ' ἡμιτόνιον ἐπίσης χαμηλότερος τοῦ ὑψηλοτέρου φθόγγου τοῦ τόνου (ρε). Δυναμίεθα οἰονδηποτε φθόγγον τῆς κλίμακος νὰ ὑψώσωμεν ἢ χαμηλώσωμεν καθ' ἡμιτόνιον.

§ 78α. Ἡ ὑψωσις τοῦ φθόγγου καθ' ἡμιτόνιον λέγεται **διέσεις**, ὁ δὲ καθ' ἡμιτόνιον ὑψωμένος φθόγγος λέγομεν, ὅτι εὑρίσκειται **ἐν διέσει**. Σημεῖον τῆς καθ' ἡμιτόνιον ὑψώσεως ταύτης τοῦ φθόγγου εἶνε τὸ # τὸ ὁποῖον λέγεται ἐπίσης **διέσις** (Γαλλ. dièse).

§ 78β. Τὸ χαμηλῶμα τοῦ φθόγγου καθ' ἡμιτόνιον λέγεται **ὑφέσις**, ὁ δὲ καθ' ἡμιτόνιον χαμηλωμένος φθόγγος λέγομεν, ὅτι εὑρίσκειται **ἐν ὑφέσει**. Σημεῖον τοῦ καθ' ἡμιτόνιον χαμηλώματος τούτου εἶνε τὸ ἥ τὸ ὁποῖον λέγεται ἐπίσης **ὑφέσις** (Γαλλ. bemol).

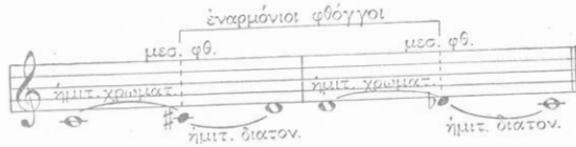
§ 78γ. Ὁ μεσαῖος φθόγγος δὲν ἔχει ἴδιον ὄνομα, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦ καθ' ἡμιτόνιον χαμηλοτέρου του, προστιθεμένων τῶν λέξεων «**ἐν διέσει**» ἢ «**διέσις**», ἄλλοτε δὲ λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦ καθ' ἡμιτόνιον ὑψηλοτέρου του, προστιθεμένων τῶν λέξεων «**ἐν ὑφέσει**» ἢ **ὑφέσις**. Π. χ. ὁ μεσαῖος φθόγγος τοῦ τόνου ντο - ρε ὀνομάζεται ντο ἐν διέσει (ντο διέσις) ἢ ρε ἐν ὑφέσει (ρε ὑφέσις).

Τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα μεταφέρομεν εἰς τὸ πεντάγραμμον, ὡς κατωτέρω, ἀντικαθιστῶντες τὰς λέξεις **ἐν διέσει** καὶ **ἐν ὑφέσει** μὲ τὰ σημεῖα # καὶ ἥ τὰ ὁποῖα γράφονται πρὸ τῶν οἰκείων φθογοσῆμων. Παρατηροῦμεν δέ, ὅτι τὰ φθογοσῆμα ντο # καὶ ρε ἥ διαφέρουν μὲν κατὰ τὸ ὄνομα, ἔχουν ὁμως τὸ αὐτὸ ὕψος καὶ ἐπομένως παριστάνουν τὸν ἴδιον φθόγγον.

§ 79. **Φθόγγοι ἔχοντες τὸ αὐτὸ ὕψος, ἀλλὰ διάφορον ὄνομα**, λέγονται **ἐναρμόνιοι**, τὰ δὲ παριστάνοντα τούτους φθογοσῆμα λέγονται **ἐναρμόνια**. (Ἴδε κατωτέρω παράδειγμα). Ἐπομένως οἱ φθόγγοι ντο # καὶ ρε ἥ εἶναι ἐναρμόνιοι.

§ 80. Παρατηροῦμεν ἐπίσης, ὅτι ἕκαστος ἐκ τῶν δύο ἐναρμονίων φθόγγων ντο # καὶ ρε ἥ διαρεῖ τὸν τόνον ντο - ρε εἰς δύο ἡμιτόνια, ὁ μὲν ντο # εἰς τὰ ἡμιτόνια ντο - ντο # καὶ ντο # - ρε, ὁ δὲ ρε ἥ εἰς τὰ ρε - ρε ἥ καὶ ρε ἥ - ντο. Ἐκ τῶν ἡμιτονίων τούτων τὰ μὲν ντο - ντο # καὶ ρε - ρε ἥ σχηματίζονται μεταξὺ φθόγγων ἔχοντων τὸ ἴδιον ὄνομα (ὁμωνύμων) καὶ λέγονται **χρωματικά**, τὰ δὲ ντο # - ρε καὶ ρε ἥ - ντο σχηματίζονται μεταξύ φθόγγων ἔχοντων διάφο-

ρον ὄνομα (ἑτεροφώνων) καὶ λέγονται **διατονικά**. Ἄρα ὁ μεσαῖος φθόγγος διαίρεται τὸν τόνον εἰς δύο ἡμιτόνια, διατονικὸν καὶ χρωματικὸν¹.

§ 81. Ὅπως ὁ τόνος ρο - ρε, οὕτω καὶ οἱ ἄλλοι τέσσαρες τόνοι τῆς κλίμακος διαίρουσιν διὰ μεσαίου φθόγγου εἰς δύο ἡμιτόνια: χρωματικὸν καὶ διατονικόν.

Ὁ μεσαῖος φθόγγος τοῦ τόνου ρε - μι εἶνε ρε ἔν διέσει ἢ μι ἔν ὑφέσει.

Ὁ μεσαῖος φθόγγος τοῦ τόνου φα - σολ εἶνε φα ἔν διέσει ἢ σολ ἔν ὑφέσει.

Ὁ μεσαῖος φθόγγος τοῦ τόνου σολ - λα εἶνε σολ ἔν διέσει ἢ λα ἔν ὑφέσει.

Ὁ μεσαῖος φθόγγος τοῦ τόνου λα - σι εἶνε λα ἔν διέσει ἢ σι ἔν ὑφέσει.

§ 82. Ὅταν θέλωμεν νὰ καταργήσωμεν τὴν διὰ τῆς διέσεως ἢ ὑφέσεως ἐπιλθοῦσαν μεταβολὴν εἰς τὸ ὕψος τῶν φθόγγων, μεταχειρίζομεθα τὸ σημεῖον ♭ τὸ ὅποῖον λέγεται **ἀναίρεσις**. Ἡ ἀναίρεσις χαμηλώνει καθ' ἡμιτόνιον φθόγγον εὐρισκόμενον ἔν διέσει ἢ ὑψώνει καθ' ἡμιτόνιον τὸν εὐρισκόμενον ἔν ὑφέσει.

§ 83. Τὰ τρία σημεῖα, **διέσις** (♯), **ὑφείσις** (♭), **ἀναίρεσις** (η), ἔπειδὴ ἀλλοιώνουν τὸ ὕψος τῶν φθόγγων, λέγονται **σημεῖα ἀλλοιώσεως**. Ἡ διέσις ὑψώνει τὸν φθόγγον καθ' ἡμιτόνιον, ἡ ὑφείσις χαμηλώνει αὐτὸν καθ' ἡμιτόνιον, ἡ δὲ ἀναίρεσις καταργεῖ προϋπάρχουσαν διέσιν ἢ ὑφέσιν.

Τὰ σημεῖα ἀλλοιώσεως, τὰ ὑψώνοντα τοὺς φθόγγους (διέσις, ἀναίρεσις ὑφέσεως), λέγονται **ἀνιόντα σημεῖα ἀλλοιώσεως**, τὰ δὲ χαμηλώνοντα αὐτοὺς (ὑφείσις καὶ ἀναίρεσις διέσεως), λέγονται **κατιόντα σημεῖα ἀλλοιώσεως**. Διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι ὁ μεσαῖος φθόγγος λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦ καθ' ἡμιτόνιον χαμηλοτέρου του φθόγγου μετ' **ανιούσης ἀλλοιώσεως** ἢ τὸ ὄνομα τοῦ καθ' ἡμιτόνιον ὑψηλοτέρου του μετὰ **κατιούσης ἀλλοιώσεως**.

¹ Ἴδε καὶ σελ. 117, Σημ. 3.

Τὰ σημεῖα ἀλλοιώσεως γράφονται *πρὸ* τῶν ἀλλοιουμένων φθόγγων, ὅποτε λέγονται *τυχαῖα σημεῖα ἀλλοιώσεως*. Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ὅτι τὰ σημεῖα ἀλλοιώσεως γράφονται καὶ πλησίον τοῦ κλειδιοῦ μετὰ τοῦτο, ὅποτε ἔχουν διάφορον ἐνέργειαν καὶ ἰδιαιτέρον ὄνομα. (Ἴδε σελ. 144 § 96).

§ 84. Τυχαῖον σημεῖον ἀλλοιώσεως μεταβάλλει ὄχι μόνον τὸν φθόγγον, πρὸ τοῦ ὁποίου εἶνε γραμμένον, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ἐπομένους ὁμωνύμους πρὸς αὐτὸν φθόγγους, τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὸ ἴδιον μέτρον καὶ εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου, καίτοι δὲν γράφεται πρὸ αὐτῶν· δὲν ἰσχύει ὅμως τοῦτο πέραν τοῦ μέτρον, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται. Ἐν τούτοις, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, τίθενται αἱ λεγόμενα *ἀλλοιώσεις προνοίας* πρὸ τῶν φθογοσήμεων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀλλοιωθῆ εἰς προηγουμένα μέτρα, δὲν εἶνε δὲ πλέον ἠλλοιωμένα. Π. γ.

Εἰς τὸ 1ον μέτρον τοῦ ἀνωτέρω παραδείγματος Α ἔχομεν σολ #, ἡ δίεσις δὲ αὐτὴ κατὰ τὰ λεχθέντα ἰσχύει μόνον διὰ τὸ μέτρον τοῦτο. Ἡ ἀναίρεσις ἐπομένως, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τὸ σολ τοῦ 2ου μέτρον, εἶνε περιττή. Ἐτέθη ὅμως, διότι ἐνδεχόμενον νὰ κἀμὴ λάθος ὁ ἐκτελεστής λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν φθόγγων καὶ νὰ ἐκλάβῃ καὶ τὸ 2ον σολ ὡς εὐρισκόμενον ἐν δίεσι. Ἐπίσης περιττὴ εἶνε εἰς τὸ παράδειγμα Β ἡ ἀναίρεσις τοῦ φα εἰς τὸ 3ον μέτρον, ἐτέθη ὅμως διὰ τὸν ἴδιον λόγον προνοίας. Ἐνίοτε αἱ ἀλλοιώσεις προνοίας τίθενται ἐντὸς παρενθέσεως.

§ 84α. Ὅταν φθόγγος τις ἐνώνεται διὰ συνδέσεως διαρχειᾶς μὲ ἄλλον εὐρισκόμενον εἰς τὸ ἐπόμενον μέτρον, τὸ τυχαῖον σημεῖον ἀλλοιώσεως τοῦ πρώτου ἰσχύει καὶ διὰ τὸν δευτέρον, χωρὶς νὰ γράφεται πρὸ αὐτοῦ. Π. γ.

(Εἰς τὸ παράδειγμα τοῦτο τὸ σι τοῦ δευτέρου μέτρον εὐρίσκεται ἐν ὑφέσει).

Σημ. Εἰς τὴν ῥυθμικὴν καὶ μελωδικὴν ἀνάγνωσιν τὰ σημεῖα ἀλλοιώσεως δὲν ἀπαγγέλλονται. Προκειμένου π. γ. νὰ ἐκτελέσωμεν ῥυθμικῶς ἢ μελωδικῶς τὸ κατωτέρω γύμμαμα, θὰ ἀπαγγείλωμεν ἢ θὰ τραγουδήσωμεν: σολ, λα, λα (καὶ ὄχι λα δίεσι), σι, λα (καὶ ὄχι λα δίεσι), σι, λα κλπ.

Τυχαῖα σημεῖα ἀλλοιώσεως.

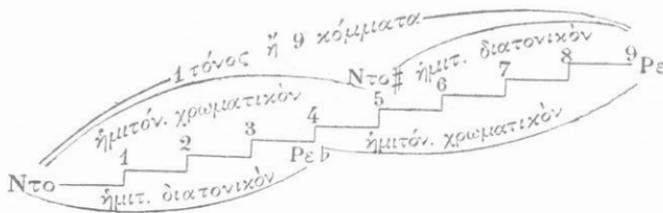
Τυχαῖα σημεῖα ἀλλοιώσεως.

Ρυθμικὴ ἀνάγνωσις.

Σημ. 1. Κατά την ονομασίαν τοῦ ἠλλοιωμένου φθογοσῆμου προηγείται τὸ ὄνομα τοῦ φθογοσῆμου καὶ ἔπεται τὸ ὄνομα τοῦ σημείου ἀλλοιώσεως, ἂν καί, ὅπως εἶδομεν, τὸ σημεῖον τοῦτο τίθεται πρὸ τοῦ φθογοσῆμου. Π. χ. εἰς τὸ πρῶτον μέτρον τοῦ ἀνω παραδείγματος θὰ ὀνομάζωμεν: σολ, λα, λα *δίεσις* καὶ ὄχι δίεσις λα.

Σημ. 2. Ἡ διαίρεσις τοῦ τόνου εἰς δύο ἴσα μέρη (ἡμιτόνια) ὅπως παρουσιάζεται π.χ. εἰς τὰ μουσικὰ ὄργανα Πιάνο, Ὕργανον (orgue) καὶ Ἄρπιν (περὶ ὧν ἴδε εἰς τευχ. Γ. σελ. 670 § 260) λέγεται *συγκερασμένη διαίρεσις*. Πραγματικῶς ὁμος ὁ τόνος διαιρεῖται εἰς 9 ἴσα μέρη ὀνομαζόμενα *κόμματα*. Καὶ τὸ μὲν χρωματικὸν ἡμιτόνιον (π.χ. ντο - ντο #) περιέχει 5 κόμματα, τὸ δὲ διατονικὸν (ντο # - ρε) περιέχει 4 κόμματα (ἴδε κατωτέρω σχῆμα). Ἄρα τὸ χρωματικὸν ἡμιτόνιον εἶνε μεγαλύτερον κατὰ κόμμα τοῦ διατονικοῦ.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω σχῆμα βλέπομεν, ὅτι οἱ ἑναρμόνιοι φθόγγοι ρε \flat καὶ ντο # δὲν εἶνε ἐντελῶς οἱ αὐτοὶ κατὰ τὸ ὕψος, ἀλλὰ διαφέρουν κατὰ κόμμα. Ἐπομένως εἰς ἓνα τόνον (π.χ. ντο - ρε) ὁ μεσαῖος φθόγγος αὐτοῦ μετ' ἀνιούσης ἀλλοιώσεως (ντο #) συμπίπτει μεταξὺ τῶν κομμάτων 5ου καὶ 6ου καὶ εἶνε πλησιέστερος πρὸς τὸν ὑψηλότερον φθόγγον τοῦ τόνου (δηλ. εἶνε πλησιέστερος πρὸς τὸν ρε), σχηματίζων μετὰ τοῦ ὑψηλοτέρου μὲν φθόγγου (ρε) τοῦ τόνου διατονικὸν ἡμιτόνιον (ντο # - ρε), τὸ ὁποῖον περιέχει τὰ 4 τελευταῖα κόμματα, μετὰ τοῦ χαμηλοτέρου δὲ φθόγγου (ντο) τοῦ τόνου χρωματικὸν ἡμιτόνιον (ντο - ντο #), τὸ ὁποῖον περιέχει τὰ 5 πρῶτα κόμματα.

Ἐπίσης ὁ μεσαῖος φθόγγος τοῦ αὐτοῦ τόνου μὲ κατιοῦσαν ἀλλοίωσιν (ρε \flat), συμπίπτει μεταξὺ τῶν κομμάτων 4ου καὶ 5ου καὶ εἶνε πλησιέστερος πρὸς τὸν χαμηλότερον φθόγγον (ντο) τοῦ τόνου, σχηματίζων μετὰ τούτου μὲν διατονικὸν ἡμιτόνιον (ντο - ρε \flat), περιέχον τὰ 4 πρῶτα κόμματα τοῦ τόνου, μετὰ τοῦ ὑψηλοτέρου δὲ φθόγγου (ρε) τοῦ τόνου χρωματικὸν ἡμιτόνιον (ρε \flat - ρε), περιέχον τὰ ἄλλα 5 κόμματα.

Ἡ διαίρεσις τοῦ τόνου εἰς κόμματα γίνεται αἰσθητῆ εἰς τὴν μουσικὴν ἐκτέλεσιν διὰ τῆς φωνῆς, τῶν ἐγγόρδων ὀργάνων καὶ τῶν πνευστῶν.

§ 84β. Ἀσκήσεις.

α'. Ποῖα εἶνε τὰ σημεῖα ἀλλοιώσεως καὶ ποῖαν ιδιότητα ἔχει ἕκαστον;

β'. Τί εἶνε ἑναρμόνιοι φθόγγοι; Γράψατε ἰδιαιτέρως ὅλους τοὺς γνωστοὺς ἑναρμόνιους φθόγγους.

γ'. Πότε λέγονται τὰ ἡμιτόνια διατονικά καὶ πότε χρωματικά; Γράψατε ἰδιαιτέρως ὅλα τὰ χρωματικά καὶ ὅλα τὰ διατονικά ἡμιτόνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 38^{ον}.

Χρωματική κλίμαξ.

§ 8δ. Ἐὰν μεταξὺ τῶν πέντε τόνων τῆς μείζονος κλίμακος Ντο παρεμβά-
λωμεν τοὺς πέντε μεσαίους αὐτῶν φθόγγους, σχηματίζομεν διαδοχὴν 13 φθόγ-
γων καθ' ἡμιτόνια χρωματικά καὶ διατονικά, ἡ ὁποία λέγεται **χρωματικὴ κλίμαξ**.

Εἰς τὴν ἀνιούσαν χρωματικὴν κλίμακα γίνεται χοῆσις τῶν μεσαίων φθόγ-
γων μετ' **ἀνιούσης** ἀλλοιώσεως, π.χ.

ντο - ντο \sharp - ρε - ρε \sharp - μι - φα - φα \sharp - σολ - σολ \sharp - λα - λα \sharp - σι - ντο

εἰς δὲ τὴν κατιούσαν γίνεται χοῆσις τῶν μεσαίων φθόγγων μετὰ **κατιού-
σης** ἀλλοιώσεως, π.χ.

ντο - σι - σι \flat - λα - λα \flat - σολ - σολ \flat - φα - μι - μι \flat - ρε - ρε \flat - ντο

Ἐπομένως **χρωματικὴ κλίμαξ εἶναι ἡ ἀνιούσα ἢ κατιούσα διαδοχὴ 13
φθόγγων καθ' ἡμιτόνια χρωματικά καὶ διατονικά**.

§ 8δα. Οἱ 13 φθόγγοι τῆς χρωματικῆς κλίμακος σχηματίζουν 7 ἡμιτόνια
διατονικά καὶ 5 χρωματικά. Ἐκ τούτων τὰ μὲν δύο διατονικά (μι - φα, σι - ντο)
εἶναι τὰ ἡμιτόνια τῆς μείζονος κλίμακος, τὰ δὲ ἄλλα 5 διατονικά καὶ 5 χρωμα-
τικά προέρχονται ἐκ τῆς διαφρέσεως τῶν πέντε τόνων.

Ἐκάστη χρωματικὴ κλίμαξ λαμβάνει τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀπὸ τὸν φθόγγον,
ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀρχίζει. Οὕτως ἡ ἀνωτέρω ἀπὸ τοῦ ντο ἀρχίζουσα χρωματικὴ
κλίμαξ λέγεται χρωματικὴ κλίμαξ τοῦ Ντο.

Σημ. Δι' ἁρμονικῶς λόγους εἰς μὲν τὴν ἀνιούσαν χρωματικὴν κλίμακα ἀντὶ τῆς 6ης
βαθμίδος μετ' ἀνιούσης ἀλλοιώσεως γίνεται χοῆσις τῆς 7ης βαθμίδος μετὰ κατιούσης ἀλ-
λοιώσεως (σι \flat), εἰς δὲ τὴν κατιούσαν ἀντὶ τῆς 5ης βαθμίδος μετὰ κατιούσης ἀλλοιώσεως
γίνεται χοῆσις τῆς 4ης βαθμίδος μετ' ἀνιούσης ἀλλοιώσεως (φα \sharp), καθὼς εἰς τὸ ἐπόμε-
νον γύμνασμα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 204

Χρωματικὴ κλίμαξ τοῦ Ντο.

ἀνιούσα
5 χρωματικά ἡμιτόνια

κατιούσα
5 χρωματικά ἡμιτόνια

7 διατονικά ἡμιτόνια

7 διατονικά ἡμιτόνια

§ 8δβ. Διαδοχὴ φθόγγων κατὰ τόνους ἢ κατὰ τόνους καὶ ἡμιτόνια διατο-
νικά λέγεται **διατονικὴ**, διαδοχὴ δὲ καθ' ἡμιτόνια διατονικά καὶ χρωματικά
λέγεται **χρωματικὴ**.

§ 8δγ. Ἡ μείζων κλίμαξ, ὡς ἔχουσα διατονικὴν διαδοχὴν, λέγεται **μείζων
διατονικὴ κλίμαξ**. Συνήθως ὁμως παραλείπεται ἡ λέξις **διατονικὴ** καὶ λέγεται
ἀπλῶς μείζων κλίμαξ.

§ 85δ. Τοὺς πέντε μεσαίους φθόγγους, διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν ὁποίων μεταβάλλομεν τὴν διατονικὴν κλίμακα εἰς χρωματικὴν, ὀνομάζομεν **χρωματικούς** φθόγγους, τοὺς δὲ λοιποὺς τῆς διατονικῆς κλίμακος **διατονικούς**.

§ 85ε. Τινὲς ἐκ τῶν χρωματικῶν φθόγγων χρησιμεύουν πρὸς μετάβασιν εἰς ἄλλας κλίμακας· ἡ μετάβασις αὕτη λέγεται **μετατροπία**, περὶ ἧς ἴδε εἰς τεῦχ. Γ'. σελ. 623 § 227.

Σημ. Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἀπὸ ἑκάστου ἐκ τῶν 13 χρωματικῶν φθόγγων, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν χρωματικὴν κλίμακα, δύναται νὰ σχηματισθῇ ἄλλη τοιαύτη.

Γυμνάσματα χρωματικῶν φθόγγων.

§ 86. Κατ' ἀρχὰς τραγουδεῖται ἡ χρωματικὴ κλίμαξ (γυμν. 204 σελ. 119) **χωρὶς ὕψθμόν, πάντοτε μὲ συνοδείαν ὀργάνου**. Ἀκολουθοῦν κατόπιν αἱ ἀσκήσεις χρωματικῶν φθόγγων τοῦ ἐπομένου γυμν. 205. Αὗται γίνονται **χωρὶς ὕψθμόν** καὶ εἶνε συνήθως **ἀτομικαί**, ἕκαστος δηλ. μαθητῆς τραγουδεῖ τὰς ἀσκήσεις ταύτας μόνος. Κατὰ τὴν κρίσιν ὅμως τοῦ διδάσκοντος αἱ ἀσκήσεις αὗται γίνονται καὶ ἐν χορῷ¹.

¹ Ἀσκήσεις χρωματικῶν φθόγγων καὶ μετατροπιῶν².

ΓΥΜΝΑΣΜΙΑ
205

The musical notation consists of eight staves of music in treble clef. The first staff is labeled with a small 'α' above it. The second staff is labeled with a small 'β' above it. The third staff is labeled with a small 'γ' above it. The fourth staff is labeled with a small 'δ' above it. The fifth staff is labeled with a small 'ε' above it. The sixth staff is labeled with a small 'ζ' above it. The seventh staff is labeled with a small 'η' above it. The eighth staff is labeled with a small 'θ' above it. The music consists of a series of notes, some with accidentals (sharps, flats, naturals), and rests, illustrating chromatic exercises.

¹ Ἐν χορῷ = ἕφ' ὄλων τῶν μαθητῶν συγχρόνως (ἴδε καὶ ἔπσοσημ. σελ. 49).

² Ἴδε ἀνωτέρω § 85ε (σελ. 119).

Ἀσκήσεις χρωματικῶν φθόγγων μετὰ ἔνθου.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
206

The musical score consists of ten staves of music in treble clef with a common time signature (C). The exercises are marked with Greek letters α through η. The first staff (α) begins with a breath mark (hat) over the first measure. The second staff (β) has a breath mark over the first measure. The third staff (γ) has a breath mark over the first measure. The fourth staff (δ) has a breath mark over the first measure. The fifth staff (ε) has a breath mark over the first measure. The sixth staff (ζ) has a breath mark over the first measure. The seventh staff (η) has a breath mark over the first measure. The eighth staff has a breath mark over the first measure. The ninth staff has a breath mark over the first measure. The tenth staff has a breath mark over the first measure. The music is composed of eighth and quarter notes, with some rests and dynamic markings like 'p' and 'f'.

Μελωδικαὶ ἀσκήσεις.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
207

Κανὼν τριφώνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
208

Κανὼν τετράφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
209

§ 86α. Ἀσκήσεις.

Α'. Θεωρητικά.

Τι λέγεται χρωματική κλίμαξ; Ποία διαδοχή λέγεται διατονική και ποία χρωματική; Διατι ή μεζων κλίμαξ λέγεται διατονική; Ποιοι λέγονται διατονικοί φθόγγοι και ποιοι χρωματικοί;

Β'. Ὡδικοί και ἀκουστικοί.

1. Συνή εκτέλεσις τῆς χρωματικῆς κλίμακος.
2. Ἀσκήσεις ευρέσεως χρωματικῶν φθόγγων ὡς ἐξῆς: Τραγουδεῖται (ἢ παίζεται εἰς τὸ ὄργανον) ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος ὁ φθόγγος ὁ σημειούμενος με \circ και ζητεῖται ὁ σημειούμενος με \bullet Π. χ.

Ό τζιτζικας.

Μέτρια.

Γ. Λαμπελέρ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
210

1. Ποῦεῖ-σαι τὰ - χαε̇ - δῶ ζον - τὰ μου, τζί - τζι -
 2. Τί χα - ροῦ - με - νος ποῦ θά - σαι! τζί - τζι -
 3. Τρα - γου - δεῖς τὸ με - ση - μέ - ρι, τζί - τζι -
 4. Τρα - γου - δεῖς πο - λὺ ζον - τὰ μου, τζί - τζι -

1. κά μου, τζί - τζι - κά μου, ποῦεῖ-σαι τὰ - χα σκα - ζω -
 2. κά μου, τζί - τζι - κά μου, Μέσ' στήν - πρά - σι - νη μου -
 3. κά μου, τζί - τζι - κά μου, τρα - γου - δεῖς τὸ κα - ζω -
 4. κά μου, τζί - τζι - κά μου. Στὸν χορ - μό, στὸν κλά - δο

1. μέ - νος, καὶ λα - λεῖς εὐ - τυ - χι - σμέ - νος: |
 2. ριά μου τρα - γου - δεῖς κι'ά - πο - κοι - μᾶ - σαι | 1-4. Τζι - τζι -
 3. καὶ - ρι ποῦ στὸν κῆ - πο σ'ε̇ - χει φέ - ρει
 4. νά - σαι; Δὲ σὲ πιά - νω, μὴ φο - βᾶ - σαι.

- 1-4. τζι τζι τζι τζι τζί - τζη - κα τρα - γου - δι - σιή μου τζι τζι

- 1-4. τζι τζι τζι τζι τζί - τζη - κα τρα - γου - δι - σιή.

Z. Παπαντωνίου.

(Ἐκ τῆς συλλογῆς «Τὰ χελιδόνια» Z. Παπαντωνίου—Γ. Λαμπελέρ).

Ό Μᾶς.

Μέτρια.

N. Κόκκινος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
211

1. Μᾶς ἦρ - θ'ὸ Μά - ης με̇ δρο - σιές, μᾶς ἦρ - θε με̇ λου -
 2. Χει - μῶ - να δὲ φο - βό - μα - στε, μη - δὲ βο - ριά καὶ

1. λού - δια, με κρί - να, με τριαν - τά - φυλ - λα με πρόσ - χα - ρα τρα -
2. χιό - νια κα - λῶς τα πά - λι τά που - λιά, κα - λῶς τὰ χε - λι -

1. γού - δια. } 1-2. Τὸ Μά - η ἄς γιορ - τά - σω - με, παι - διά ἄ - γα - πη
2. δό - νια. }

- 1-2. μέ - να Ἐμ - πρὸς, οτε - φά - νιαῶς πλέ - ξω - με με

- 1-2. ἄν - θη μυ - ρω - μέ - να. Με ἄν - θη μυ - ρω - μέ - να.

Εἰς τὸ ἄνωτέρω ἄσμα μετὰ τὸ 17ον μέτρον, ὅπου ἡ ἐπαγάληψις, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ 10ου μέτρον καὶ ἐξακολουθοῦμεν μέχρι τοῦ 15ου συμπεριλαμβανομένου. Μετὰ δὲ τὸ 15ον μέτρον προχωροῦμεν εἰς τὸ 18ον, ὅπου τὸ σημεῖον | 2 παραλείποντες τὰ ἐν τῷ μεταξὺ δύο μέτρα ὑπὸ τὸ σημεῖον | 1 Σχετικῶς ἴδε ἐν τεύχ. Γ' σελ. 665 § 255 - 255α.

Ἡ ἑληά.

Μέτρα.

Α. Ἀργυροπούλος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
212

1. Εἰ - μαι τοῦ ἡ - λιουῆ θυ - γα - τέ - ρα ἡ πιὸ ἀπ' ὀ - λες δια - λε -
2. Ὁ - που κι' ἄν λά - χω κα - τοι - κί - α δὲν μ' ἄ - πο - λεί - πουν οἱ καρ -
3. Ἐ - κεί στὸν ἔ - σκιο μ' ἄ - πό κά - τω ἦλ - θ' ὁ Χρι - στὸς ν' ἄ - να - παυ -

1. χτή' ή τό - σηςά - γά - πη του πα - τέ - ρα τό - σο στόν κό - σμο με κρα -
2. ποι, ώς τὰ βα - θειά μου γη - ρα - τει - α δε βρι - σκω στη δου - λειά ντρο -
3. θῆ, κί - α - κού - στη - κ' ή γλυ - κειά λα - λιά του λι - γο προ του νά σταυ - ρω -

1. τει, π' ό - σο νά γύ - ρω νε - κρω - μέ - νη αυ - τόν τό μά - τι μου ζη -
2. πή. Μ' ε - χειό Θε - ός ευ - λο - γη - μέ - νη κ' ει - μαι γε - μά - τη προ - κο -
3. θῆ. Τό δά - κρυ του δρο - σιά - ά - για - σμέ - νη ε - χει στη ρί - ζα μου χυ -

1. τει.
2. πή. 1-3. Ει - μ' ή ε - ληά ή τι - μη - μέ - νη, ή τι - μη - μέ - νη ή ε - ληά.
3. θῆ.

K. Παλαμῶς.

'Ημέρα γιορτινή.

'Αρχά.

F. Mendelssohn.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
213

1. 'Η - μέ - ρα γιορ - τι - νή, ή - μέ - ρα γιορ - τι - νή. Στόν κάμ - πο
2. 'Ε - κεί στην έκ - κλη - σιά, ε - κεί στην έκ - κλη - σιά με βλέ - πειό

1. φθά - νον - τας προ - τί καμ - πά - νας νοιώ - θω τή βο - ή βα - θειά
2. Πλά - στης μου σκυ - φτό τή θεί - α χά - ρη νά ζη - τώ μ' ευ - λα

1. — νά συγ-κι- νῆ, βα - θειά νά συγ-κι- νῆ.

2. — βι - κή καρ-διά, μ'εὐ - λα - βι - κή καρ διά. 3. Ὡ μν-στι-

3. κή πνο - ή, ὦ μν - σι - κή πνο - ή πού στήν ψυ - χή μου σὺ δρο -

3. σιά σκορ-πῶς οὐ - ρά - νια, θε - ἰ - ζιά! Ὡ - ραεῖ-νε ἰ - ε -

3. ρή, ὦ - ραεῖ νε ἰ - ε - ρή.

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

Ὁραίο λουλουδάκι.

Μέτρια.

R. Schumann.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
214

Σε κή - πο με - σα μπῆ-κα μιάν ὀ - μορ - φην αὐ -
λίσ - σια. πε - τα - λου - δες, πολ - λά χρι - σά φτε -
σὺ τοὺς ἀ - παν - τοῦ - σες σέ κά - θε τους φι -

γή ἐ - λάμ - παν τὰ λου - λου - δια, εὐ - ὠ - δια - ζεν ἡ γῆ. Σάν
ρά τρι - γύ - ρω σου λου - λου - δι πε - τοῦ - σαν με χα - ρά Τὸν
λί, μέ χά - ρη τοὺς μι - λου - σες γυρ - νῶν - τας δῶ και κεί. Ἄ!

ἔ - στυ-ψα λου - λού-δι νά κό - ψω πλου-μι - στό, χα - ρού - με - νο παι -
 ῆ - μνο τῆς αὐ - γούλας ἀ - διά - κο - πα κι' αὐ - τά μα - ζι σου τρα-γου -
 ὀ - ζι, δὲν σέ κό - θω λου - λού-δι δρο-σε - ρό με - λίσ - σαι, πε - τα -

1 καὶ 2
 γνί - δι ζοι - τῶ με θαν - μα - σμό. Με -
 δοῦ-σαν κ' ἐ - χό - ρευ-αν τρελ - λά. Και

3 ἀγότερα
 λού-δες, μὴ πά - ψτε τὸ χο -

ρὸ. Κ' ἐ - κεί - να μοῦ τό - νι - σαν μ' ὁ - λὸ - χα - ρη ψυ - χῆ τρα -

γού-δι εὐ - γνω-μο - σύ-νης σέ γλώσ - σα μυ-σι - κή, μυ - σι - κή

Μετάρφρασις 'Α. Ἀργυροπούλου.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω ᾄσμα μετὰ τὸ 17ον μέτρον, ὅπου ἡ ἐπανάληψις, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ 2ον μέτρον καὶ ἐπαναλαμβάνομεν δις τὸ μεταξύ τῶν μέτρων τούτων μέρος τοῦ ᾄσματος. Κατὰ τὴν 2αν ἐπανάληψιν ἐξακολουθοῦμεν μέχρι τοῦ 14ου μέτρον συμπεριλαμβανομένου, μετὰ τοῦτο δὲ μεταβαίνομεν εἰς τὸ 18ον μέτρον, ὅπου τὸ σημεῖον $\frac{3}{3}$ παραλείποντες τὰ ἐν τῷ μεταξύ τρία μέτρα ὑπὸ τὸ σημεῖον $\frac{1}{1}$ καὶ 2. Σχετικῶς ἴδε εἰς τευχ. Γ'. σελ. 655, § 255 - 255α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 39^{ον}.

Κλειδί τοῦ Φα.

§ 87. Γνωρίζομεν, ὅτι τὸ κλειδί τοῦ σολ ὀνομάζει σολ τὸ φθογγόσημον, τὸ ὁποῖον γράφεται εἰς τὴν 2αν γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου καὶ ὅτι κατόπιν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀνιούσης καὶ κατιούσης διαδοχῆς φθόγγων, ὀνομάζονται καὶ τὰ ἄλλα φθογγόσημα.

Ἐπάρχουν καὶ ἄλλα κλειδιά. Ἐν ἐξ αὐτῶν εἶνε τὸ **κλειδί τοῦ Φα**. Τοῦτο γράφεται εἰς τὴν 4ην γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου¹ καὶ ὀνομάζει φα τὸ φθογγόσημον τῆς 4ης γραμμῆς τοῦ πενταγράμμου.

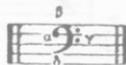
Κλειδί τοῦ Φα

Ἄφου μὲ τὸ κλειδί τοῦ Φα ὀνομάσαμεν φα τὸ φθογγόσημον, τὸ ὁποῖον γράφεται εἰς τὴν 4ην γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνιούσαν καὶ κατιούσαν διαδοχὴν φθόγγων, δίδομεν εἰς τὰ λοιπὰ φθογγόσημα τὰ ἐξῆς ὀνόματα:

... Σολ Λα Σι Ντο Ρε Μι Φα Σολ

Φα Μι Ρε Ντο Σι Λα Σολ Φα Μι Ρε Ντο Σι Λα

Τρόπος γραφῆς: Τὸ κλειδί τοῦ Φα ἀρχίζει ἀπὸ τὴν 4ην γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου (ἴδε ἔναντι σχῆμα, σημεῖον α), προχωρεῖ ἄνω καὶ δεξιὰ εἰς καμπύλην καὶ ἐγγίζει τὴν 5ην γραμμὴν (β), στρέφεται κατόπιν δεξιὰ καὶ κάτω (γ), προχωρεῖ δὲ ἀριστερὰ καὶ τελειώνει εἰς τὴν 2αν γραμμὴν (δ). Εἰς τὸ σημεῖον (γ) γράφονται συνήθως ἐκατέρωθεν τῆς 4ης γραμμῆς δύο σιγμαί.

Εἰς τὸ κλειδί τοῦ Φα γράφομεν διὰ βαθύφωνον² (ἴταλ. basso), ἐξ οὗ καὶ **κλειδί τοῦ μπάσου** (ἴταλ. *chiave di basso*) ὀνομάζεται συνήθως.

Τοιοῦτοτρόπως, προκειμένου νὰ γράψωμεν διὰ βαθύφωνον, ἀντὶ νὰ κάμωμεν χρῆσιν τοῦ κλειδιοῦ τοῦ σολ, ὅτε θὰ ἀπητοῦντο πολλαὶ βοηθητικαὶ γραμμαὶ κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου, μεταχειριζόμεθα τὸ κλειδί τοῦ φα, τοῦ ὁποίου οἱ ἐντὸς τοῦ πενταγράμμου γραφόμενοι φθόγγοι εἶνε οἱ αὐτοὶ μὲ ἐκείνους, οἵτινες γράφονται εἰς τὸ κλειδί τοῦ σολ κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου.

Τὴν σχέσιν τῶν κλειδιῶν, τοῦ σολ καὶ τοῦ φα, ἐννοοῦμεν εἰς τὰ δύο κατωτέρω συνημμένα πεντάγραμμα (Α καὶ Β), ὅπου καὶ εἰς τὰ δύο κλειδιά εἶνε

¹ Λέγοντες, ὅτι τὸ κλειδί τοῦ Φα γράφεται εἰς τὴν 4ην γραμμὴν τοῦ πενταγράμμου, δὲν ἐννοοῦμεν τὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον καταλαμβάνει, ἀλλὰ τὸ σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀρχίζει (ἴδε καὶ ὑποσημ. σελ. 7).

² ἴδε τεῦχος Γ' σελ. 673 § 264.

κοινός ό φθόγγος ντο, εύρισκόμενος επί τής έπίσης κοινής βοηθητικής γραμμής (α), ήτις διά μέν τò κλειδι τοῦ σολ εἶνε 1η βοηθητική κάτω τοῦ πενταγράμμου, διά δέ τò κλειδι τοῦ φα 1η βοηθητική γραμμί άνω τοῦ πενταγράμμου.

Α
α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

Β
γ ρ ε μι φα σολ λα αι Ντο ρε μι φα σολ λα αι ντο

§ 87α. Άσκήσεις.

Όνομάσατε τὰ φθογγόσημα τών κατωτέρω άσκήσεων :

1 α. β. γ. δ. 2 α. β. γ. δ. ε. ζ. 5 α.

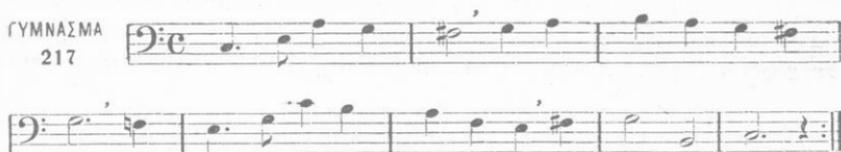
ΓΥΜΝΑΣΜΑ
215

Ντο Μι Σολ Μι Ρε Σολ Ντο Μι Σολ Λα Σολ Φα Μι Ρε
Φα Σολ Φα Μι Ντο Ρε Ντο Ρε Μι Φα Σολ Φα Μι Ντο Ρε Ντο Σι Ντο

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
216

Μι Σολ Ντο Ντο Μι Σολ Ρε
Μι Φα Ντο Σι

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
217

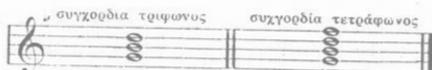

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 40^{ον}.

Συγχορδίαι.

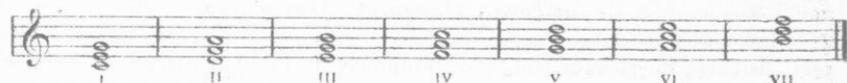
§ 88. Τρεῖς ἢ περισσότεροι φθόγγοι ἀπέχοντες ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τρίτας καὶ ἠχοῦντες ταυτοχρόνως ἀποτελοῦν **συγχορδίαν** (Γαλλ. accord).

Συγχορδία ἐκ τριῶν φθόγγων λέγεται **τρίφωνος** (= τρίφθογγος), ἐκ τεσσάρων **τετράφωνος** κλπ.

* Τρίφωνοι συγχορδίαι ¹.

§ 89. Μὲ βάσιν ἐκάστην βαθμίδα τῆς μείζονος κλίμακος Ντο σχηματίζομεν ἑπτὰ τρίφωνους συγχορδίας. Τὰς βαθμίδας, ἐπὶ τῶν ὁποίων σχηματίζονται συγχορδίαι, σημειῶνομεν μὲ λατινικοὺς ἀριθμοὺς.

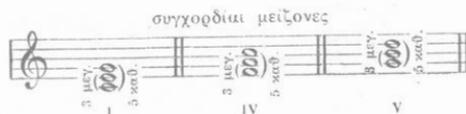

Ὁ χαμηλότερος φθόγγος τῆς τρίφωνου συγχορδίας λέγεται **πρώτη** τῆς συγχορδίας ἢ **θεμέλιος**, ὁ ἀμέσως ὑψηλότερος, ὅστις σχηματίζει μετὰ τῆς θεμελίου διάστημα τρίτης, λέγεται **τρίτη**, ὁ δὲ τελευταῖος, ὅστις σχηματίζει μετὰ τῆς θεμελίου διάστημα πέμπτης, λέγεται **πέμπτη**. Π. χ.

¹ Λόγω φθικῶν ἀναγκῶν ἐκρίθη ὡς ἐπιβεβλημένη ἡ ἐνταῦθα παρεμβολή τῶν ὀλίγων τούτων στοιχειωδῶν γνώσεων ἐκ τοῦ μαθήματος τῆς Ἄρμονίας. Οὐχ' ἦτοον δύναται νὰ ἀναβληθῇ καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ παραλειφθῇ τὸ δι' ἀστερίσκου σημειούμενον κεφάλαιον τοῦτο ἀπὸ τῆς § 89 μέχρι τῆς § 91β (σελ. 135), περιοριζομένης τῆς διδασκαλίας εἰς τὰς τρίφωνους φθικὰς ἀσκήσεις (§ 92 σελ. 135). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κατὰ συνέπειαν θὰ παραλείπων-

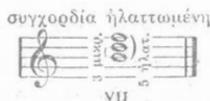
Αἱ ἐπὶ τῶν βαθμίδων I, IV, καὶ V τῆς μείζονος κλίμακος συγχορδία ἀποτελοῦνται ἀπὸ 3ην μεγάλην καὶ 5ην καθαράν, ὀνομάζονται δὲ **μείζονες τέλειαι συγχορδία** (Γαλλ. accords parfaits majeurs) ἢ ἀπλῶς **συγχορδία μείζονες**.

Αἱ ἐπὶ τῶν βαθμίδων II, III καὶ VI τῆς μείζονος κλίμακος συγχορδία ἀποτελοῦνται ἀπὸ 3ην μικρὰν καὶ 5ην καθαράν, ὀνομάζονται δὲ **ἐλάσσονες τέλειαι συγχορδία** (Γαλλ. accords parfaits mineurs) ἢ ἀπλῶς **συγχορδία ἐλάσσονες**.

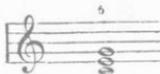
Ἡ ἐπὶ τῆς VII βαθμίδος τῆς μείζονος κλίμακος συγχορδία ἀποτελεῖται ἀπὸ 3ην μικρὰν καὶ 5ην ἡλαττωμένην, λέγεται δὲ **συγχορδία πέμπτης ἡλαττωμένης** (Γαλλ. accord de quinte diminuée) ἢ ἀπλῶς **συγχορδία ἡλαττωμένη**.

Ἐπομένως αἱ συγχορδία τῆς μείζονος κλίμακος (ἐν γένει τοῦ μείζονος τρόπου¹) διακρίνονται εἰς **μείζονας, ἐλάσσονας, ἡλαττωμένας**. Σχηματίζονται δὲ τρεῖς μείζονες συγχορδία (ἐπὶ τῶν βαθμίδων I, IV, V), τρεῖς ἐλάσσονες (ἐπὶ τῶν βαθμ. II, III, VI) καὶ μία ἡλαττωμένη (ἐπὶ τῆς VII βαθμίδος).

Ἐυθεῖα κατάστασις καὶ ἀναστροφή τῶν συγχορδιῶν.

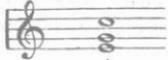
§ 90. Ὅταν εἰς τὰς τριφώνους συγχορδίας χαμηλότερος φθόγγος εἶνε ἢ θεμέλιος, τότε λέγομεν, ὅτι αὐτὰ εὐρίσκονται ἐν **εὐθείᾳ καταστάσει**, σημειῶνται δὲ μὲ τὸν ἀριθμὸν 5, διότι ἡ θεμέλιος σχηματίζει μὲ τὸν ὑψηλότερον φθόγγον διάστημα 5ης. Π. χ.

Αἱ συγχορδία ὅμως παρουσιάζονται καὶ αἱ φέρουσαι ἐπίσης ἀστερισκὸν ἐφεξῆς ἀσκήσεις, αἱ ἀφορῶσαι τὸ θεωρητικὸν τοῦτο κεφάλαιον.

Σχετικὰ τινα μὲ τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῶν συγχορδιῶν πραγματευόμεθα εἰς Μουσικὴν Ἄγωγην—Συμπλήρωμα σελ. 770.

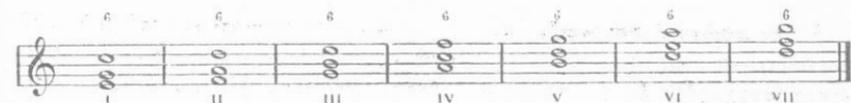
ζονται και με χαμηλότερον φθόγγον ὄχι τὴν θεμέλιον, ἀλλὰ τὴν τρίτην τῆς συγχορδίας. Ἡ ἐπὶ τῆς 1ης βαθμίδος π. χ. συγχορδία εὐρίσκεται και εἰς τὴν

θέσιν Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ συγχορδία εὐρίσκεται ἐν

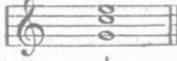
πρώτῃ ἀναστροφῇ καὶ ὁ χαμηλότερος φθόγγος τῆς (μι) λέγεται **βάσιμον**. Εἰς τὴν ἐν-πρώτῃ ἀναστροφῇ συγχορδιαν παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ 5η (σολ) σχηματίζει μετὸ βάσιμον διάστημα τρίτης, ἡ δὲ θεμέλιος (ντο) σχηματίζει μετὸ βάσιμον διάστημα 6ης· διὰ τοῦτο ἡ ἐν πρώτῃ ἀναστροφῇ συγχορδία λέγεται **συγχορδία**

τρίτης-ἑκτῆς ἢ **συγχορδία ἑκτῆς** καὶ σημειώνεται μετὰ $\frac{6}{3}$ ἢ 6. Π. χ.

 Αἱ ἀνωτέρω (σελ. 131) τρίφωνοι συγχορδία εἰς πρώτην ἀναστροφὴν εἶνε:

Παρουσιάζονται ὅμως αἱ συγχορδίαί και με χαμηλότερον φθόγγον τὴν 5ην τῆς συγχορδίας, ἡ ὅποια και αὕτη λέγεται τότε βάσιμον. Π. χ. ἡ ἐπὶ τῆς 1ης βαθμ.

συγχορδία εὐρίσκεται και Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ συ-

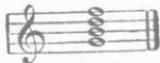
χορδία εὐρίσκεται ἐν **δευτέρῃ ἀναστροφῇ**, παρατηροῦμεν δέ, ὅτι ἡ θεμέλιος (ντο) σχηματίζει μετὸ βάσιμον (σολ) διάστημα 4ης, ἡ δὲ 3η (μι) διάστημα 6ης· διὰ τοῦτο ἡ ἐν δευτέρῃ ἀναστροφῇ συγχορδία λέγεται **συγχορδία τετάρτης-ἑκτῆς**, σημειώνεται δὲ μετὰ $\frac{6}{4}$ Αἱ ἀνωτέρω (σελ. 131) συγχορδία εἰς δευτέραν ἀναστροφὴν εἶνε:

Οἱ φθόγγοι ἐκάστης ἐν ἀναστροφῇ συγχορδίας διατηροῦν τὸ ὄνομα, τὸ ὅποιον ἔχουν εἰς τὴν ἐν εὐθείᾳ καταστάσει συγχορδιαν. Οὕτω π. χ. εἰς οἰανδήποτε ἀναστροφὴν και ἂν εὐρίσκεται ἡ συγχορδία ὁ φθόγγος ντο λέγεται **θεμέλιος**, ὁ μι λέγεται **τρίτη** και ὁ σολ **πέμπτη**.

Τετράφωνοι συγχορδίαι.

§ 91. Ἐὰν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὄτης βαθμίδος (δεσποζούσης) τῆς κλίμακος Ντο τρίφωνον συγχορδίαν (σολ-σι-ρε) θέσωμεν ἓνα ἀκόμη φθόγγον, ἀπέχοντα κατὰ τρίτην ἀπὸ τὴν πέμπτην τῆς συγχορδίας (ρε), σχηματίζομεν τὴν τετράφωνον συγχορδίαν :

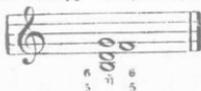
Εἰς ταύτην ἢ προστεθεῖσα τρίτη (φα) σχηματίζει μὲ τὴν θεμέλιον διάστημα ἑβδόμης. Διὰ τοῦτο ἡ τετράφωνος αὕτη συγχορδία λέγεται **συγχορδία ἑβδόμης**. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θεμέλιος (σολ) εἶνε δεσποζούσα, ἡ συγχορδία αὕτη λέγεται καὶ **συγχορδία ἑβδόμης δεσποζούσης** (Γαλλ. accord de septième dominante).

Ἡ συγχορδία ἑβδόμης δεσποζούσης σημειώνεται ὡς ἐξῆς : $7 \text{ ἢ } \frac{7}{+}$ εὐρίσκεται δέ,

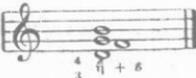
α') ἐν **εὐθείᾳ καταστάσει**

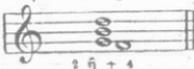
β') ἐν **πρώτῃ ἀναστροφῇ**, ὁπότε ἡ ἑβδόμη (φα) σχηματίζει μετὰ τοῦ βασίμου διάστημα πέμπτης ἡλατωμένης, ἡ δὲ θεμέλιος (σολ) διάστημα ἔκτης. Αὕτη λέγεται **συγχορδία ἔκτης - πέμπτης ἢ ἔκτης - πέμπτης ἡλατωμένης** καὶ σημειώνεται μὲ $\frac{6}{5}$

γ') ἐν **δευτέρᾳ ἀναστροφῇ**, ὁπότε ἡ ἑβδόμη (φα) σχηματίζει μετὰ τοῦ βασίμου διάστημα τρίτης καὶ ἡ θεμέλιος διάστημα τετάρτης, λέγεται δὲ **συγχορδία τρίτης - τετάρτης** καὶ σημειώνεται μὲ $\frac{1}{3}$ ἢ 6

δ') ἐν **τρίτῃ ἀναστροφῇ**, ὁπότε ἔχει βάσιμον τὴν 7ην (φα). Εἰς ταύτην ἡ θεμέλιος (σολ) σχηματίζει μὲ τὸ βάσιμον (φα) διάστημα δευτέρας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐν τρίτῃ ἀναστροφῇ συγχορδία ἑβδόμης λέγεται συγχορδία **δευτέρας ἢ τριτόνου** (ὡς περιέχουσα τὸ **τριτόνον**, ἦτοι τὴν ἐκ τριῶν τόνων τετάρτην ἠδὲξιμένην φα - σι), σημειώνεται δὲ μὲ $2 \text{ ἢ } 4$

Ἡ τετράφωνος συγχορδία ἑβδόμης δεσποζούσης μὲ τὰς τρεῖς ἀναστροφάς της.

εὐθ. κατ.	α'. ἀναστ.	β'. ἀναστ.	γ'. ἀναστ.
$7 \text{ ἢ } \frac{7}{+}$	$\frac{6}{5} \text{ ἢ } \frac{6}{5}$	$\frac{1}{3} \text{ ἢ } 6$	$2 \text{ ἢ } 4$
Βάσιμον ἢ θεμέλιος	Βάσιμον ἢ τρίτη	Βάσιμον ἢ πέμπτη	Βάσιμον ἢ ἑβδόμη

§ 91α. Διὰ τὰ εὐρωμεν τὴν εὐθείαν κατάστασιν συγχορδίας τινός, εὐρισκομένης ἐν ἀναστροφῇ, πρέπει νὰ θέσωμεν τοὺς φθόγγους αὐτῆς κατὰ τρίτας. Μετὰ τοῦτο δυνάμεθα κατὰ τὰ λεχθέντα νὰ ἀναγνωρίσωμεν εἰς ποίαν ἀναστροφήν εὐρίσκεται ἡ συγχορδία.

Σημ. Ἐλέχθη, ὅτι αἱ συγχορδία (ἐν εὐθείᾳ καταστάσει, ἐν α'. ἀναστροφῇ κλπ.) σημειώνονται μὲ ἀριθμούς (π. χ. 5, 6, $\frac{6}{4}$ κ.λπ.). Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶνε συνθηματικοὶ καὶ γράφονται, ὡσάκις ὑπάρχει μόνον τὸ βάσιμον (ἄνωθεν ἢ κάτωθεν αὐτοῦ), δεικνύουν δὲ διὰ ποίον φθογγοσῆμων πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ συγχορδία.

91β. Ἀσκήσεις.

1. Τί εἶνε συγχορδία τρίφωνος καὶ τετράφωνος; Πῶς λέγονται οἱ φθόγγοι τῆς συγχορδίας;

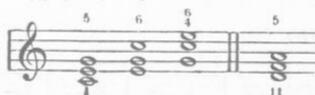
2. Ποῖα εἶνε τὰ εἶδη τῶν συγχορδιῶν;

3. Πότε μία συγχορδία εἶνε ἐν εὐθείᾳ καταστάσει, πότε ἐν πρώτῃ καὶ πότε ἐν δευτέρᾳ ἀναστροφῇ καὶ πῶς λέγεται καὶ σημειώνεται εἰς ἐκάστην περίπτωσιν;

4. Τί εἶνε πρώτη ἢ θεμέλιος, τί τρίτη καὶ τί πέμπτη; Τί εἶνε βάσιμον;

5. Ποῖα λέγεται συγχορδία ἐβδόμης, πόσας ἀναστροφάς ἔχει αὐτὴ καὶ πῶς ὀνομάζεται καὶ σημειώνεται ἐκάστη ἐξ αὐτῶν.

6. Γράψατε ἐκάστην ἀπὸ τὰς 7 τριφώνους συγχορδίας εἰς εὐθείαν κατάστασιν, εἰς πρώτην καὶ εἰς δευτέραν ἀναστροφήν, ὡς ἐξῆς:

7. Γράψατε τὴν τετράφωνον συγχορδίαν τῆς δεσποζούσης μὲ τὰς τρεῖς ἀναστροφάς της.

8. Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ λεχθέντα περὶ συγχορδιῶν καὶ τὴν § 91α, σημειώσατε τὰς βαθμίδας τῶν συγχορδιῶν τοῦ ἐπομένου γυμνάσματος 218 καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἀναστροφῶν, ὅπως εἰς τὰ τμήματα αὐτοῦ α καὶ β.

Τρίφωνα καὶ τετράφωνα γυμνάσματα.

§ 92. Τὰ γυμνάσματα, εἰς τὰ ὁποῖα τραγουδοῦνται συγχορδία τρίφωνοι, λέγονται **τρίφωνα**, τὰ δὲ γυμνάσματα, εἰς τὰ ὁποῖα τραγουδοῦνται συγχορδία τετράφωνοι, λέγονται **τετράφωνα**.

Εἰς τὰ τρίφωνα γυμνάσματα πρῶτον μανθάνει ἰδιαιτέρως κάθε φωνὴ τὸ μέρος της τελείως. Ἐπειτα τραγουδοῦν μαζί τὰ μέρη των α') ἢ 1η καὶ 2α φωνή, β') ἢ 1η καὶ 3η φωνή, γ') ἢ 2α καὶ 3η φωνή καὶ δ') μαζί καὶ αἱ τρεῖς φωναί.

Ὅπου παρουσιάζεται τετραφωνία, χωρίζεται εἰς δύο ἢ 3η φωνὴ καὶ οἱ ἔχοντες τοὺς χαμηλοτέρους φθόγγους τραγουδοῦν τὴν 4ην φωνήν.

Πολὺ ἀγα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
218

εὐθ. κατ.	β' ἀναστ.	εὐθ. κατ.	α' ἀναστ.	εὐθ. κατ.	β.	γ.
α	β	γ	δ	ε	ζ	η

εὐθ. α'. εὐθ. β'. εὐθ.
κατ. ἀναστο. κατ. ἀναστο. κατ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
219

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 220

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 221

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
222

Σημ. Συνήθως τὰ τρίφωνα καὶ τετράφωνα γυμνάσματα ἢ ἄσματα γράφονται εἰς δύο πεντάγραμμα. Εἰς τὸ πρῶτον πεντάγραμμον γράφεται ἡ 1η καὶ 2α φωνή καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἡ 3η καὶ 4η. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ κάθετοι γραμμαὶ τῶν φθογοσῶμων τῆς μὲν 1ης καὶ 3ης φωνῆς γράφονται πρὸς τὰ ἄνω, τῆς δὲ 2ας καὶ 4ης πρὸς τὰ κάτω. Ὅταν

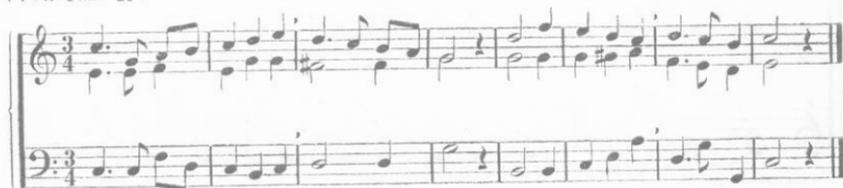
ὁμοῦ δὲν ὑπάρχει 4η φωνή καὶ ἐπομένως εἰς τὸ δευτέρου πεντάγραμμον γράφεται μόνον ἢ 3η φωνή, τότε αἱ κάθετοι γραμμαὶ τῆς φωνῆς ταύτης δύνανται νὰ γραφοῦν ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν φθογοσῆμων (ἴδε § 9β, σελ. 10).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 223

Σημ. Ἡ 3η καὶ 4η φωνή πρέπει νὰ γράφονται εἰς τὸ κλειδί τοῦ Φα. Πολλάκις ὁμοῦ διατὰ λόγους εὐκολίας γράφομεν αὐτάς εἰς τὸ κλειδί τοῦ Σολ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 224

Ρυθμικὴ ἀνάγνωσις ἐν τριφωνίᾳ.

§ 92α. Μετὰ τὸς ἄνω τριφώνους ἀσκήσεις ἡ **ῥυθμικὴ** ἀνάγνωσις δύναται νὰ γίνεται χάριν ποικιλίας ἐν τριφωνίᾳ (ἴδε καὶ σελ. 33 § 36 περὶ τῆς ἐν διφωνίᾳ ῥυθμ. ἀναγνώσεως). Τὸ γυμνάσιμα δηλ. ἀναγιώσκονται **ῥυθμικῶς** εἰς τοὺς τρεῖς φθόγγους μιάς τριφώνου συγχορδίας π.χ. μι - σολ - ντο.

Τὸ γυμνάσιμα π.χ. 193 (σελ. 105) θὰ ἀνεγιώσκητο ῥυθμικῶς ἐν τριφωνίᾳ, ὡς ἐὰν εἶχε γραφῆ μελωδικῶς οὕτω :

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 225

ντο ρε μι φα σολ λα σι ντο ντο ντο ρε μι φα σολ λα σι ντο ρε ρε ρε

ντο ρε μι φα σολ λα σι ντο ντο ντο ρε μι φα σολ λα σι ντο ρε ρε ρε

ντο ρε μι φα σολ λα σι ντο ντο ντο ρε μι φα σολ λα σι ντο ρε ρε ρε

Ἡ ἀνατολή τοῦ ἡλίου.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 226

Λίγο ἀργά.

W. A. Mozart.

1. Χα - ρά - ξειό - λό - χα - ρη αὐ - γού - λα, ἢ νύ - χται σο - τει -
2. Πη - γή φω - τός, ζω - ἦς κί - α - γά - πης, με - γά - λε ἦ - λιε

1. νῆ θέ να χα - θῆ στο φῶς τοῦ ἡ - λίου κ' ἦ
2. σύ. εὐ - χα - ρι - στί - ες δέ - ξου μύ - ριες ἀπ'

1. μέ - ρα θά φα - νῆ. Ὡ σὺ γα - λή - νη θε - σπε -
2. ὄ - λη μας τῆ γῆ. Παν - τοῦ τά δω - ρα πλού - σια

1. σί - α, ἀπ' τὴν οὐ - ρά - νια ζα - τοι - ζί - α μέ
2. στεί - λε, ὦ σὺ κα - λὲ τοῦ κό - σμου φί - λε! μέ

1. τῆς αὐ-γῆς τις ὁ - μορ - φιῆς κα - τέ - βα σ' ὄ - λων τις καρ -
 2. τὰ χρυ-σᾶ σου τὰ φτε - ρὰ αἰ - ὠ - νια σκόρ-πι - ζε χα -

1. διῆς, κα - τέ - βα σ' ὄ - λων τις καρ - διῆς.
 2. ρά, αἰ - ὠ - νια σκόρ-πι - ζε χα - ρά.

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

Στὴ νύχτα.

Πολὺ ἀγά.

L. v. Beethoven.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
227

1. Ἐ - λα νύ - χτα σὲ προσ - μέ - νει κά - θε
 ἢ καρ - δια ἢ κοῦ - ρα - σμέ - νη ἢ ψυ -
 2. Χάι - δε - ψε με τὰ ὄ - νει - ρά σου κά - θε
 δρό - σι - σε μεσ' στή σκι - ᾶ σου κά - θε

Τὴν 1ην φορὴν ἕνας ἀπὸ κάθε φωνὴν (solo).

mf

1. | στή - θος ποῦ πο - νεῖ, | 1. Κοί - μη - σε νύ - χτα σι -
 χή ποῦ ἄ - γου - πνεῖ. |
 2. | πρό - σω - πο γλω - μό, | 2 Σφά - λι - σε νύ - χτα γλυ -
 πό - νο καὶ καη - μό. |

Τὴν 1ην φορὴν ἕνας (solo).

1. γὰ τὸν φτω - χὸν ἐρ - γά - τη, κοί - μη - σε νύ - χτα, κοί - μη -
 2. κά τὸ θλιμ - μέ - νο μά - τι, σφά - λι - σε, νύ - χτα, σφά - λι -

Εἰς τὴν ἐπανάληψιν ὁ χορὸς.

1. σε σι - γὰ γὰ
 2. σε γλυ - ζὰ κά.

Εἰς τὴν ἐπανάληψιν ὁ χορὸς.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω ᾄσμα, μετὰ τὸ 8ον μέτρον, ὅπου ἡ ἐπανάληψις, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπαναλαμβάνομεν τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ ᾄσματος τραγουδοῦντες τὴν 2αν σειρὰν τοῦ πρώτου ζεύγους στίχων (δηλ. τὴν σειρὰν: ἡ καρδιά, ἡ κουρασμένη κλπ.). Κατόπιν προχω-

ροῦντες μέχρι τοῦ 16ου μέτρου, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ 9ον μέτρον. ὅπου τὸ σημεῖον

καὶ ἐπαναλαμβάνομεν τὸ τμήμα τοῦτο μέχρι τοῦ 15ου μέτρου συμπεριλαμβανομένου, μεθ' ὃ παραλείποντες τὸ ὑπὸ τὸ σημεῖον 16ον μέτρον προχωροῦμεν εἰς τὸ ὑπὸ τὸ σημεῖον 17ον μέτρον. Οὕτω τραγουδοῦμεν τὴν 1ην στροφὴν τοῦ ᾄσματος. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐτελεῖται καὶ ἡ δευτέρα στροφὴ. Σχετικῶς ἴδε Τεῦχ. Γ', σελ. 655 § 255.

"Άρπισμα.

§ 93. Όταν οί φθόγγοι μιᾶς συγχορδίας δέν ἤχουν ταυτοχρόνως, ἀλλὰ διαδοχικῶς, λέγομεν, ὅτι ἀποτελοῦν **ἄρπισμα** (Γαλλ. arpegge, Ἰταλ. arpeggio). Ἐπομένως: **ἄρπισμα** *ονομάζεται ἡ διαδοχική ἤχησις τῶν φθόγγων μιᾶς συγχορδίας.*

συγχορδία ἄρπισμα αὐτῆς

Ἀρχίζοντες τὸ ἄρπισμα ἐξ ἑνὸς τῶν φθόγγων του δυνάμεθα νὰ ἐξακολουθήσωμεν τοῦτο ἐπαναλαμβάνοντες τοὺς φθόγγους αὐτοῦ κατὰ μίαν ἢ περισσοτέρας ὀγδόας ὑψηλότερα ἢ χαμηλότερα. Π. γ.

Γυμνάσματα ἄρπισμάτων τῆς μείζονος κλίμακος Ντο.

§ 93α. Τὰ κάτωθι γυμνάσματα ἐκτελοῦνται πρῶτον σολφέζ καὶ ἔπειτα διὰ βοκαλισμοῦ.

¹ Τὸ ἄρπισμα τοῦ μέτρου τούτου προέρχεται ἐκ τῆς τετραφώνου συγχορδίας
(ἴδε § 91 σελ. 134).

Σημ. 1. Ἡ ρυθμικὴ ἀγωγή τῶν ἀρπιαμάτων κατ' ἀρχὰς εἶνε ἀργή, ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ταχύνεται.

Σημ. 2. Τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κλίμακος ἀκολουθεῖ συνήθως τὸ ἀρπιομα τῆς ἐπὶ τῆς 1ης βαθμίδος τριφώνου συγχορδίας (ἴδε γίνμ. 203 σελ. 114).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 41^{ον}.

Διπλᾶ σημεῖα ἀλλοιώσεως.

§ 94. Γνωστόν, ὅτι ἡ δίεσις ὑψώνει καὶ ἡ ὕφεσις χαμηλώνει τὸν φθόγγον κατ' ἡμιτόνιον.

Δυνάμεθα νὰ ὑψώσωμεν τὸν φθόγγον κατὰ δύο ἡμιτόνια. Ἡ ὕψωσις αὕτη λέγεται **διπλῆ δίεσις**, ὃ δὲ φθόγγος λέγομεν, ὅτι εὐρίσκεται ἐν διπλῇ διέσει. Σημεῖον τῆς κατὰ δύο ἡμιτόνια ὑψώσεως τοῦ φθόγγου εἶνε τὸ X τὸ ὁποῖον λέγεται **διπλῆ δίεσις**.

Δυνάμεθα νὰ χαμηλώσωμεν τὸν φθόγγον κατὰ δύο ἡμιτόνια. Τὸ χαμηλωμα τοῦτο λέγεται **διπλῆ ὕφεσις**, ὃ δὲ φθόγγος λέγομεν, ὅτι εὐρίσκεται ἐν διπλῇ ὕφεσει. Σημεῖον τοῦ κατὰ δύο ἡμιτόνια χαμηλώματος τοῦ φθόγγου εἶνε τὸ bb τὸ ὁποῖον λέγεται **διπλῆ ὕφεσις**.

Παραδείγματα.

οὐ ἐν διπλῇ διέσει οὐ ἐν διπλῇ διέσει οὐ ἐν διπλῇ ὕφεσει οὐ ἐν διπλῇ ὕφεσει

Ἡ διπλῆ δίεσις καὶ διπλῆ ὕφεσις λέγονται **διπλᾶ σημεῖα ἀλλοιώσεως**, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε γνωστά σημεῖα ἀλλοιώσεως (σελ. 116 § 83), τὰ ὁποῖα λέγονται **ἀπλᾶ**.

Τὰ διπλᾶ σημεῖα ἀλλοιώσεως γράφονται καὶ ἰσχύουν κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἀπλῶν σημεῖων ἀλλοιώσεως (σελ. 116—117 § 83, 84, 84α, Σημ. 1, 2).

¹ Ἡ κορὸνα δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

Φθόγγον ἐν διπλῇ διέσει ἢ διπλῇ ὑφέσει ἐπαναφέρομεν εἰς τὴν πρώτην τοῦ κατώτερου μὲ δύο ἀναρτήσεις, ὅπως εἰς τοὺς φθόγγους Α καὶ Β τοῦ κατωτέρου παραδείγματος. Φθόγγον ἐν διπλῇ διέσει ἐπαναφέρομεν εἰς ἀπλῆν διέσειν θέτοντες πρὸ αὐτοῦ ἀναρτήσεις καὶ διέσειν, φθόγγον δὲ ἐν διπλῇ ὑφέσει ἐπαναφέρομεν εἰς ἀπλῆν ὑφείσιν θέτοντες πρὸ αὐτοῦ ἀναρτήσεις καὶ ὑφείσιν, ὅπως εἰς τοὺς φθόγγους Γ καὶ Δ τοῦ κάτωθι παραδείγματος.

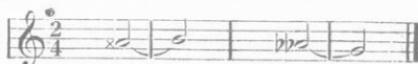
Φθόγγος εὐρισκόμενος ἐν διπλῇ διέσει ἢ διπλῇ ὑφέσει ἀποκτᾷ τὸ ἴδιον ὕψος μὲ ἄλλον φθόγγον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον διαφέρει μόνον κατὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου θέσιν, γίνεται δηλ. **ἐναρμόνιος** πρὸς αὐτὸν (ἴδε σελ. 115 § 79). Π.χ. ὁ φθόγγος **φα**, ὑψωνόμενος διὰ διπλῆς διέσεως, ἀποκτᾷ τὸ ὕψος τοῦ **σολ**. Κατὰ συνέπειαν **φα** × καὶ **σολ** εἶνε φθόγγοι ἐναρμόνιοι. Ἐπίσης ὁ φθόγγος **σι**, χαμηλωνόμενος διὰ διπλῆς ὑφέσεως, ἀποκτᾷ τὸ ὕψος τοῦ **λα**. Εἶνε ἐπομένως οἱ φθόγγοι **σι** ♯ καὶ **λα** ἐναρμόνιοι.¹

§ 94α. Ἀσκήσεις.

Μὲ ποίους φθόγγους εἶνε ἐναρμόνιοι οἱ φθόγγοι :

ντο × ρε × σολ × λα × ρε ♯ μι ♯ σολ ♯ λα ♯

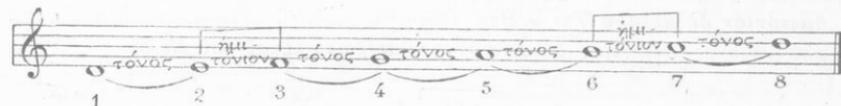
§ 94β. **Σημ.** Τὰ ἐναρμόνια φθογγόσημα, ἂν καὶ δὲν εἶνε ὁμόνομα, δύνανται νὰ ἐνωθῶν μὲ σύνδεσιν διαρκείας (σελ. 30 § 34), ἐπειδὴ εἶνε τοῦ αὐτοῦ ὕψους. Π.χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 42ον.

Μείζονες κλίμακες μετὰ σημείων ἀλλοιώσεως.

§ 95. Ἐκτὸς τῆς μείζονος κλίμακος Ντο, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι μείζονες κλίμακες. Αὐταὶ ἀρχίζουσιν ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλον φθόγγον, ἐκ τοῦ ὁποῖου λαμβάνουν τὸ ὄνομα αὐτῶν. Ἡ κατωτέρω π.χ. κλίμαξ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν φθόγγον ρε.

¹ Κάμνονε χρῆσιν φθογγόσημων μὲ διπλᾶς ἀλλοιώσεις καὶ δὲν μεταχειρίζομεθα τὰ ἄνευ ἀλλοιώσεως ἐναρμόνια αὐτῶν διὰ λόγους μουσικῆς ὀρθογραφίας.

Παρατηρούμεν, ὅτι ἡ κλίμαξ αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ οὐκ ἄνωγες φθόγγους, οἵτινες διαδέχονται ἀλλήλους κατὰ τόνον, ἡμιτόνιον, 3 τόνους, ἡμιτόνιον, τόνον καὶ ὄχι, ὅπως ἀπατεῖ ἡ μείζων κλίμαξ, κατὰ 2 τόνους, ἡμιτόνιον, 3 τόνους, ἡμιτόνιον. Ἐπομένως ἡ ἀνωτέρω διαδοχὴ δὲν ἀποτελεῖ μείζονα κλίμακα. Τὴν διαδοχὴν ὅμως αὐτήν, ὡς καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀρχίζουσιν ἀπὸ οἰονδήποτε φθόγγου, δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν εἰς μείζονα, μεταχειριζόμενοι τοὺς μεσαίους φθόγγους τῶν τόνων (σελ. 115 § 80, 81) καὶ τὰ σημεῖα ἀλλοιώσεως.

Ὅλαι αἱ μετὰ σημείων ἀλλοιώσεως μείζονες κλίμακες σχηματίζονται κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς κλίμακος Ντο, ἡ ὁποία ὡς ἐκ τούτου λέγεται καὶ **πρότυπος κλίμαξ**.

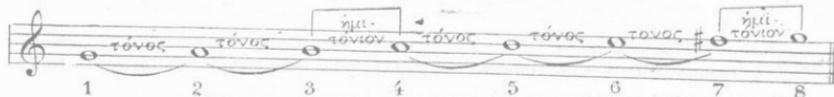
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 43^{ον}.

Μείζων κλίμαξ τοῦ Σολ. Ὀπλισμός τοῦ κλειδιού.

§ 96. Λαμβάνομεν ὡς βάσιν τὴν 5ην πρὸς τὰ ἄνω βαθμίδα τῆς μείζονος κλίμακος τοῦ Ντο, δηλ. τὸν φθόγγον σολ, καὶ μὲ βάσιν τὸ φθόγγον τοῦτον σχηματίζομεν ἀνερχομένην διαδοχὴν 8 συνεχῶν φθόγγων.

Οἱ 8 οὗτοι φθόγγοι δὲν ἔχουν διαδοχὴν μείζονος κλίμακος καὶ ἐπομένως οὔτε ἄκουσμα μείζονος κλίμακος, διότι μετὰ 6ης καὶ 7ης βαθμίδος (μι - φα) σχηματίζεται ἡμιτόνιον, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἶνε τόνος, μετὰ 7ης καὶ 8ης ὑπάρχει τόνος, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἶνε ἡμιτόνιον. Διὰ νὰ μεταβάλωμεν τὴν διαδοχὴν ταύτην εἰς διαδοχὴν μείζονος κλίμακος, πρέπει νὰ ὑψώσωμεν καθ' ἡμιτόνιον τὴν 7ην βαθμίδα φα, ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος-τοῦ μεσαίου φθόγγου τοῦ τόνου φα - σολ, νὰ γίνῃ δηλ. φα#. Μεταβαλλομένης οὕτω τῆς 7ης βαθμίδος εἰς φα#, τὸ μετὰ 6ης - 7ης βαθμίδος ἡμιτόνιον μι - φα γίνεται μι - φα#, ἥτοι τόνος, συγχρόνως δὲ ὁ μετὰ 7ης - 8ης βαθμίδος τόνος φα - σολ, γίνεται φα# - σολ, ἥτοι ἡμιτόνιον. Ἐπομένως διὰ τῆς καθ' ἡμιτόνιον ὑψώσεως τῆς 7ης βαθμίδος τῆς ἄνω διαδοχῆς ἐσχηματίσθη τόνος μετὰ 6ης - 7ης βαθμίδος, ἡμιτόνιον δὲ μετὰ 7ης - 8ης. Οὕτως ἡ διαδοχὴ αὕτη μετεβλήθη εἰς διαδοχὴν μείζονος κλίμακος, ἡ ὁποία εἶνε ἡ **μείζων κλίμαξ τοῦ Σολ**.

Ἡ 7η λοιπὸν βαθμὶς τῆς μείζονος κλίμακος Σολ εἶναι φα#. Ἴνα μὴ δὲ ἡ δίσσις αὕτη γράφεται πρὸς ἑνὸς ἐκάστου φα ἔργου τινὸς ἀνήκοντος εἰς τὴν μείζονα κλίμακα τοῦ Σολ, θέτομεν τὴν δίσσιν ταύτην **ἄπαξ** μετὰ τὸ κλειδί καὶ πρὸ τοῦ κλάσματος τοῦ μέτρου εἰς τὴν θέσιν τοῦ φθόγγου φα ἐπὶ τῆς 5ης μὲν γραμμῆς, ὅταν ἔχωμεν κλειδί τοῦ Σολ, ἐπὶ τῆς 4ης δὲ γραμμῆς, ὅταν ἔχωμεν κλειδί τοῦ Φα. Ἡ δίσσις αὕτη ἰσχύει δι' ὅλα τὰ φα τοῦ εἰς τὴν μείζονα κλίμακα τοῦ Σολ ἀνήκοντος ἔργου.

Ἡ δίσσις, ἡ ὁποία χρειάζεται διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς μείζονος κλίμακος Σολ, λέγομεν, ὅτι ἀποτελεῖ τὸν ὄπλισμὸν τῆς μείζονος κλίμακος Σολ. Καὶ γενικῶς :

§ 96α. **Ὀπλισμὸς τῆς κλίμακος** λέγονται τὰ **σημεῖα ἀλλοιώσεως, τὰ ὁποῖα ἀλλοιώνουν ὠρισμένους φθόγγους διὰ τὸν σχηματισμὸν κλίμακος.**

Τὰ ἀποτελοῦντα τὸν ὄπλισμὸν σημεῖα ἀλλοιώσεως γράφονται ἐν ἀρχῇ ἐκάστου πενταγράμμου μετὰ τὸ κλειδί καὶ πρὸ τοῦ κλάσματος τοῦ μέτρου εἰς τὴν θέσιν τῶν φθόγγων, τοὺς ὁποίους ἀλλοιώνουν¹, ἰσχύουν δὲ διὰ τοὺς ἀλλοιουμένους φθόγγους καθ' ὅλον τὸ μουσικὸν ἔργον.

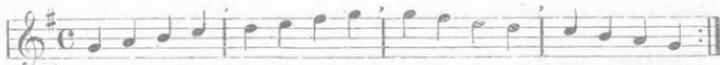
Ὁ ὄπλισμὸς τῆς κλίμακος λέγεται καὶ **ὄπλισμὸς τοῦ κλειδιοῦ.**

Ἐκάστη κλίμαξ ἔχει ἴδιον ὄπλισμὸν.

§ 96β. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα ἡ μείζων κλίμαξ τοῦ Σολ ἔχει ὡς ὄπλισμὸν **μῖαν δίσσιν διὰ τὸν φθόγγον φα.**

Μείζων κλίμαξ τοῦ Σολ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
228

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κλίμακος ταύτης εὐρίσκομεν πρῶτον ἐκ τῆς μείζονος κλίμακος Ντο τὴν 5ην αὐτῆς βαθμίδα σολ, ἡ ὁποία εἶνε 1η βαθμὶς τῆς μείζονος κλίμακος Σολ, καὶ τραγουδοῦμεν τὴν νέαν κλίμακα, προσέχοντες νὰ κάμωμεν τόνον μεταξὺ 6ης - 7ης βαθμίδος καὶ ἡμιτόνιον μεταξὺ 7ης - 8ης.

Ἐπειδὴ οἱ φθόγγοι διὰ τὸ ὕψος αὐτῶν εἶνε δυσεκτέλεστοι ἀπὸ ὠρισμένας φωνάς, ἡ μείζων κλίμαξ Σολ δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ ὡς ἐξῆς :

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
228α

¹ Τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῶν σημεῖων ἀλλοιώσεως τοῦ ὄπλισμοῦ ἐκάστης κλίμακος θὰ ἴδωμεν πραγματευόμενοι ἰδιαίτερος ἐκάστην κλίμακα.

§ 96γ. Μετά την εκτέλεσιν τῆς κλίμακος Σολ σχηματίζονται θεωρητικῶς καὶ τραγουδοῦνται πρῶτον σολφεῖς καὶ ἔπειτα μὲ βοκαλισμὸν ὅλα τὰ διαστήματα αὐτῆς ἀνιόντα καὶ κατιόντα, ὅπως καὶ εἰς τὴν μείζονα κλίμακα Ντο, δηλ.

Δεύτεραι. σολ - λα, λα - σι, σι - ντο κλπ.

Τρίται. σολ - σι, λα - ντο, σι - ρε κλπ.

Τέταρται. σολ - ντο, λα - ρε, σι - μι κλπ.

Πέμπται. σολ - ρε, λα - μι, σι - φα # κλπ.

Ἑκται. σολ - μι, λα - φα #, σι - σολ κλπ.

Ἑβδομαι. σολ - φα #, λα - σολ, σι - λα κλπ.

Ὀγδοαι. σολ - σολ, λα - λα κλπ.

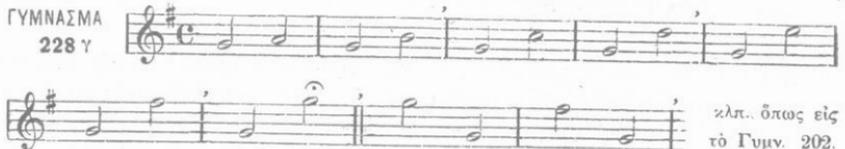
Εἰς τὴν εκτέλεσιν τῶν διαστημάτων τούτων, εἰάν οἱ φθόγγοι λόγῳ τοῦ ὕψους αὐτῶν εἶνε δυσεκτέλεστοι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀποφεύγουμεν αὐτοὺς. Π. χ. εἰς τὸ ἐπόμενον γύμνασμα μὲ τρίτας, ἀφοῦ φθάσωμεν εἰς τὸ μι, δὲν προχωροῦμεν εἰς τὰς τρίτας ρε - φα #, μι - σολ, ἀλλὰ κατερχόμεθα ὡς ἑξῆς :

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
228 β

Τραγουδοῦνται κατόπιν (σολφεῖς, βοκαλισμὸς) τὰ διαστήματα τὰ σχηματιζόμενα ἀπὸ τὴν τονικὴν τῆς μείζονος κλίμακος Σολ μὲ κάθε βαθμίδα αὐτῆς, τὰ ὅποια εἶνε τοῦ αὐτοῦ εἴδους πρὸς τὴν μείζονα κλίμακα Ντο (§ 74, δ' σελ. 110).

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
228 γ

Ἐν τέλει τραγουδοῦμεν τὴν 1ην, 3ην, 5ην καὶ 8ην βαθμίδα, δηλ. τὸ ἄρπιασμα τῆς ἐπὶ τῆς 1ης βαθμίδος τῆς μείζονος κλίμακος Σολ σχηματιζομένης συγχορδίας (§ 98), ἦτοι :

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
228 δ

Ἀκολουθοῦν κατόπιν αἱ κατωτέρω χωρὶς ὀρθοῦν ἀσκήσεις φθόγγων τῆς κλίμακος Σολ, καὶ ὅποια γίνονται κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν § 86 (σελ. 120).

Άσκήσεις φθόγγων τῆς μείζονος κλίμακος Σολ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
229

α.

β.

γ.

δ.

ε.

ζ.

η.

θ.

ι.

κ.

λ.

μ.

ν.

ξ.

ο.

Χρωματικοί φθόγγοι τῆς μείζονος κλίμακος Σολ.

§ 97. Τὰ δύο ἡμιτόνια τῆς κλίμακος Σολ (σι - ντο μεταξύ 3ης - 4ης βαθμ. καὶ φα \sharp - σολ μεταξύ 7ης - 8ης βαθμ.), τὰ ὁποῖα χρειάζονται διὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτῆς, εἶνε διατονικά. Ἐπίσης ἡ κλίμαξ Σολ, ὡς σειρά τόνων καὶ διατονικῶν ἡμιτονίων, εἶνε καὶ αὕτη διατονική, ὅπως ἡ κλίμαξ Ντο. Καθὼς δὲ οἱ 5 τόνοι τῆς κλίμακος Ντο διὰ τῶν μεσαίων φθόγγων διαφοροῦνται ἕκαστος εἰς δύο ἡμιτόνια, οὕτω καὶ εἰς τὴν κλίμακα Σολ ὑπάρχουν πέντε μεσαῖοι φθόγγοι διαφορῶντες τοὺς τόνους αὐτῆς εἰς δύο ἡμιτόνια· παρεμβάλλοντες τοὺς πέντε χρωματικοὺς τοὺτους φθόγγους ἔχομεν διαδοχὴν 13 φθόγγων καθ' ἡμιτόνια διατονικά καὶ χρωματικά, ἧτοι τὴν **χρωματικὴν κλίμακα τοῦ Σολ**.

Χρωματικὴ κλίμαξ τοῦ Σολ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 230

Ἄ ν ι ο ὐ σ α

Κ α τ ι ο ὐ σ α

(Εἰς τὴν ἄνω κλίμακα σημειώνονται μὲ τὰ μαύρα φθογγόσημα οἱ μεσαῖοι χρωματικοί φθόγγοι.)

Σημ. Διὰ τὴν ἰσοκολίαν τῆς διδασκαλίας ἡ χρωματικὴ αὕτη κλίμαξ δύναται νὰ σχηματισθῇ κατ' ἀναλογία, πρὸς τὴν ἐν σελ. 119 § 85 χρωματικὴν κλίμακα τοῦ Ντο. Τοῦτο δύναται νὰ γίνεται εἰς ὅλας τὰς χρωματικὰς κλίμακας, τὰς ὁποίας θὰ συναντήσωμεν ἐφεξῆς.

Ἀσκήσεις χρωματικῶν φθόγγων καὶ μετατροπιῶν.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
231

α.

β.

γ.

δ.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
239

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
240

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
241

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
242

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
243

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
244

Τῆσι' Ἄρτας τὸ γιοφύρι.

Δημοτικόν.

Γραφή Κ. Ψάχου.

Γοργά.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
245

1. Σα - ράν - τα μα - στο - ρό - που - λα κ' ἔ -
2. Γιο - φύ - ριν' ἔ - στε - ριό - να - νε στῆς
3. Ὁ - λη - με - ρίς ἔ - χτί - ζα - νε, τὸ
4. Μοι - ρο - λο - γοῦν οἱ μά - στο - ροὶ καὶ

1. ξῆν - τα δυὸ μα - στό - ροὶ γιο - φύ - ριν'
2. Ἄρ - τας τὸ πο - τά - μι. Ὁ - λη - με -
3. βρά - δυ γκρε - μι - ζό - ταν. Μοι - ρο - λο -
4. κλαῖν' οἱ μα - θη - τά - δες. Ἄλ - λοὶ - μο -

1. ἔ, γιο - φύ - ριν' ἔ - στε - ριό - να - νε
2. ρίς, ὁ - λη - με - ρίς ἔ - χτί - ζα - νε, Δημοτικόν.
3. γοῦν, μοι - ρο - λο - γοῦν οἱ μά - στο - ροὶ.
4. νο, ἀλ - λοί - μο - νο στοὺς κό - πους μας.

Ἐμπρός.

Ἄγωγή ἐμβατηρίου.

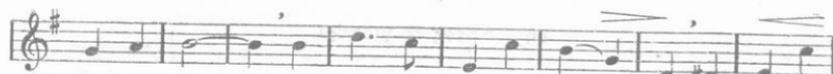
Δ. Παύλοβιτς.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
246

1. Ἐμ - πρὸς κί - ος σί - βος ἄν - θι - σε τῆ νιό - τηό -
2. Ψυ - χή λε - βέν - τραῖς κλεί - σου - με σὲ στή - θια

1. λό - γυ ρά μας. Μιά φλό - γαιν' ἢ καρ - διά μας κ' ἦ - ορ - μή μας
2. σάν ἄ - σπύ - δες. Σὲ μᾶς οἱ νέες ἐλ - πί - δες κί - ος κλη - ρος

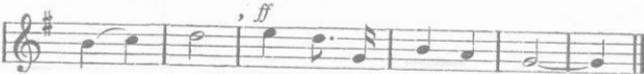
1. εἶ - ναι μιά, μιά φλό - γα εἶν' ἡ καρ - διά · μίας κ' ἡ ὄρ - μή μας
2. μας λαμ - πρὸς, σὲ μᾶς οἱ νέες ἐλ - πί - δες κι' ὁ κλῆ - ρος

1. εἶ - ναι μιά. Χάλ - κι - νη ἄς γί - νη ἢ δύ - να - μη
2. λας λαμ - πρὸς. Μιά Νί - κη με̇ δα - φνό - κλα - ρα

1. κι' ἄ - γαλ - μα ὄρ - χαῖο ἢ χά - ρη. Στὸ δρό - μο, στὸ λι -
2. στὰ χέ - ρια μᾶς προ - σμε̇ νει κ' ἡ Δό - ξα ἀν - τρει - ω -

1. θά - ρι πλά - στε γε - ρὰ κορ - μιά.
2. ,ιέ - νη. Πάρ - τε φτε - ρὰ κ' ἔμ - πρὸς.

Σ. Σπεράντας.

(Ἐκ τῆς συλλογῆς «Σὺν τὰ πουλιὰ» Σ. Σπεράντα - Δ. Παύλοβιτς).

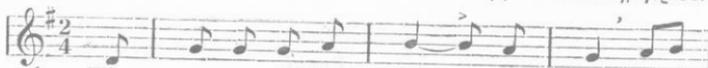
Ἡ λυγερή.

Μέτρια.

Δημοτικὸν Ἀρκαδίας.

Συλλογὴ Κ. Ποπασημηρίου.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
247

1. Τ' Ἄ - γιο Θε - δώ - ρου τό, νο, βου - νό και
2. Μαῖ - δὲ που - λι τ' ἄ - ναί - βα - ζε μὴ

1. τ' Ἄ, μω - ρὲ και τ' Ἄ - γιο Κων - σταν - τί - νου μαῖ - δὲ που - λι μαῖ -
2. δ' ἄ, μω - ρὲ, μη - δ' ἄ γιο πε - ρι - στέ - ρι. Μιά λυ, μω - ρὲ, μιά

1. δὲ που - λι τ' ἄ - ναί - βα - ζε.
2. λυ - γε - ρὴ τ' ἄ - ναί - βα - ζε.

Δημοτικόν.

Κανὼν δίφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
248

Τραγούδια ἄς ἀντηχεῦνε.

Κανὼν δίφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
249

Ζω - η - ρά τρα - γού-διαῖς ἀν - τη - χού - νε
 τή χα - ρά παν - τοῦ γιὰ νά σκορ - ποῦ - - - νε.

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

Ὁ μύλος.

Κανὼν δίφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
250

Βου - ἱ-ζελῶ ἄ-σπρος μῦ-λος κον - τὰ στὸν πο-τα - μὸ ἄ -
 διά-ρο-πα χτυ - πῶν-τας μο - νό-το - νο ὄνθ - μὸ. Τακ τικ τακ τικ
 τακ τικ τακ τικ τακ τικ τακ τικ τακ τικ τακ τικ
 τακ τικ τακ τικ τακ τικ τακ τικ τακ τικ τακ τικ

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

Γυμνάσματα δίφωνα.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
251

Σημ. Εἰς τὰ γυμνάσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνώνονται μετ' οὐνδεσιν διαρκεῖς πολλὰ ῥυθμολογήματα, ὅπως ἀνωτέρω, ἡ οἰκεία φωνὴ διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, ἕξ ὧν τὸ πρῶτον ἀναπνέει εἰς σημεῖον ὀριζόμενον ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος, τὸ δὲ ἄλλο ὀλίγον κατόπιν. Τοῦτο κάμνομεν διὰ τὴν μὴ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἢ διὰ τῆς ἀναπνοῆς διακοπῆς τῆς συνδέσεως, ὅσας εἰς μαθητικῇ εἰς δύνανται νὰ ἐκτελέσουν διὰ μιᾶς ἀναπνοῆς τὴν σύνδεσιν, ὡς ἔχει.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
252

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
253

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
254

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
255

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
256

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
257

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
258

"Ύμνος εις τὸν Θεόν.

Α. Ἀργυρόπουλος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
259

Ἄργα.

1. Ὁ-που κι' ἂν στρέ-ψω τῆ μα - τιά μου πάν-τα ἐ -
2. Σὲ βλέ-πω πέ - ρα μέσ' στα δά - ση με τὰ που -
3. Σὲ βλέ-πω μέ - σα στή σε - λή - νη, τὸν ἡ - λιο,
4. Γιὰ τοῦ-το στέ - κω καὶ φω - νά - ζω: «σὲ σὲ τὰ

- 1 σέ. Θε ε, θά δῶ, καὶ με τὸ νοῦ και τὴν καρ
- 2 λιά πού κε - λα - δοῦν, καὶ στὰ κλα - ριά μέ - σα κρυμ -
- 3 τ' ἄ - στρα τ' οὐ - ρα - νοῦ, σὲ βλέ-πω μέσ' στα πλά - σμα -
- 4 πάν - τα χρε - ω - στω, καὶ με τὸ νοῦ και τὴν καρ -

- 1 διὰ μου στέ - κο - μαι κι' ὁ - λο σ' εὐ - λο - γῶ.
- 2 μέ να κά - θε αὐ - γού - λα σὲ ὑ μνοῦν
- 3 τά σου πού τοὺς ἐ - χά - ρι - σες τὸ νοῦ.
- 4 διὰ μου, Δη - μι - ουρ - γέ, σ' εὐ - χα - ρι - στῶ.

Α Καλογηᾶς.

Τ' ἀκρογιάλι μας.

Α. Ἀργυρόπουλος.

Μέτρια.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
260

- Καὶ αἱ 2 φωναὶ μαζί.
1. Ἦ μα - γιά - τι - κη λαμ - πρά - δα κα - θε -
 2. Γύ - ρω γύ - ρω, πέ - ρα ὡς πέ - ρα, σὸ χο -
 3. Ἄ - στρο - φέγ - γουν τὰ - λι - θά - ρια σὸ νε -

1. φρί - ξει μέ χα - ρά τῆς στε - ριάς τὴν πρα - σι - νά - θα σό - λο -
 2. ρο πια - σμέ - νες νιές ἄρ - γο - σειῶν - ται ἅπ' τὸν ἄ - έ - ρα ξαν - θο -
 3. ρὸ τοῦ πο - τα - μιου σά συν - τρι - μιᾶ - νά - ρια ἄ - νά - ρια μαρ - μα -

1. γά - λα - να νε - ρά. Ὁ για - λὸς μο - σκο - μυ -
 2. μάλ - λες κα - στα - νιές. Οἱ ἄ - γράμ - πε - λες στοῦς
 3. ρὸ - πλα - στου κορ - μιου. Τοῦ βου - νοῦ ἡ πλα - γιά πα -

1. ρί - ξει ἅπ' ἄν - θούς πορ - το - καλ - λιᾶς καὶ τὸ
 2. βά - τους τ' ἄν - θη πλέ - κουν τ' ἄρ - γυ - ρά καὶ ξα
 3. νώ - ρια, σμα - ρα - δό - χτι - στη, ψη - λή ἅπ' τὸν

1. κῦ - μα μουρ - μουρ - ρί - ξει κε - λαί - δῆ - μα - τα φοι - λῆς.
 2. πλώ - νουν τὰ κλα - ριά τους κύ - κνου ὁ - λό - λευ - κα φτε - ρά
 3. ἄλ - λο κό - σμο χώ - ρια τῆ ζω - ῆ 'κεῖ κά - του κλεῖ

Γ. Δροσίνης.

Ἀπρίλης.

Α. Ἀργυροπουλος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
261

1. Γά - ραι - ν' Ἀ - πρί - λης καὶ χα - ρά, τώ -
 2. τὸ λέγ' οἱ κοῦκ - κοι στά - ψη - λά, ψη -
 3. πᾶν' καὶ κον - τάσ' τοο πά - νη - δες, λα -
 4. καὶ νά γιορ - τά - σουν τ' Ἀ - Γιωρ - γιοῦ, νά

1. ραεῖ - νε κα - λο - καί - ρι. Τώ - καί - ρι, τὸ λέν τ'ἀη-δό - νια
2. λά - στά κα - ταρ - ρά - χια, τὸ ρά - χια. Πᾶν' τὰ κο - πά - δια
3. λῶν - τας τὴ φλο - γέ - ρα, πᾶν γέ - ρα, νὰ τὰ τυ - ρο - κο -
4. ρί - ξουν στό - ση - μά - δι, καὶ μά - δι, νὰ ποῦν νε - ρὸ ἄτ'

1. στά βου - νά κ'οἶ πέρ - δι - κες στά πλά - για. Τὸ πλά - για.
2. στά βου - νά νά ξε - κα - λο - και - ριά - σουν, πᾶν ριά - σουν,
3. μὴ - σου - νε καὶ τὴ νο - μὴ νά βγά - λουν, νά βγά - λουν,
4. τὰ βου - νά, νά παί - ρουν τὸν ἄ - ἔ - ρα, νά ἔ - ρα.

Δημοτικόν.

Πρωτομαγιά.

Μέτρια.

Α. Ἀργυρόπουλος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
262

1. Οὐ - ρα - νὸς καὶ γῆ γε - λοῦν, λάμ - πεῖ ὁ ἥ - λιος, λάμ - πει.
2. Τὰ που - λά - κια, τὰ νε - ρά τρα - γου - δοῦν μὲ χά - ρη
3. Ἔ, παι - δά - κια, στό χο - ρὸ μπῆ - τε, τρα - γου - δῆ - στε

1. Μέ χα - λιά π'ἄν - θο - βο - λοῦν στρώ - θη - καν οἱ κάμ - ποι
2. καὶ μὲ χνου - δω - τὰ φτε - ρά πε - τα - λου - δες σμά - ρι
3. καὶ μ'ἄν - θούς εἶ - να σω - ρὸ τὰ μαλ - λιά στο - λί - στε

1. Λου - λου - δί - ζει ζωὴ πλα - γιά. Νὰ ἢ Πρω - το - μα - γιά,
2. Μο - σκο - μύ - ρι - σε ἢ βρα - γιά. Νὰ ἢ Πρω - το - μα - γιά,
3. Φᾶ - τε, πῦ - τε στήν ὑ - γειά. Νὰ ἢ Πρω - το - μα - γιά.

1. λου - λου - δί - ζει κι' ἡ πλα - για. Νὰ ἦ Πρω - το - μα - για
2. μο - σκο - μύ - ρι - σε ἡ βρα - για. Νὰ ἦ Πρω - το - μα - για.
3. φᾶ - τε, λιῆ - τε στήν ὑ - γειά. Νὰ ἦ Πρω - το - μα - για

Σ. Σπεράντος.

(Ἐκ τοῦ βιβλίου «Ἀκακίες» Σ. Σπεράντος — Α. Παπαδήμα).

Ὁ ἔσπερος.

Ἄργα.

R. Schumann.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
263

1. Ἄ - στέ - ρι - κα - λὸ, φο - τᾶς χα - ρω - πό ψη -
2. Μα - τιά τί χου - σῆ μοῦ στέλ - νεις ἐ - σύ, πα -
3. Χα - ρά μου - σι - κὴ οκορ - πᾶς στήν ψυ - χί, ἐλ -
4. Πο - λὸ σ' ἄ - γα - πῶ, ἄ - στέ - ρι λαμ - πρό τῆ

1. λά - στά οὐ - ρά - νια, ὦ! πῶς σ' ἄ - γα - πῶ.
2. ρῆ - γο - ρη πάν - τα σέ κά - θε σιγ - μῆ.
3. πί - दा μᾶς δι - νεις ἄ - στέ - ρι πό - κεί.
4. χά - ρι σου νᾶ - χα κ' ἐ - γώ λα - χτα - ρῶ.

Μεταφράσεις Α. Ἀργυροπούλου.

Ὕμνος τῶν προγόνων.

Μέτρια.

Α. Ἀργυροπούλος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
264

1. Ἐ - σεῖς πού πρω - το - σπεί - ρα - τε τῆς λευ - τε - ριάς τὸ
2. Σάν ἱ - σκιοῖ με - γα - λὸ - χορ - μοι κι' ἄ - πεί - ρα - χτοί ἀν' τὰ
3. Στῆ μνή - μη σας ἄ - νά - φτου - με χου - σᾶ λι - βα - νι -

1. σπό - ρο, λα - χτα - ρι - σμέ - νο δῶ - ρο στή σκλα - βω - μέ - νη
2. χρό - νια φέρ - νε - τε μᾶς τ'ά - γκό - νια στὸ δρό - μο τῆς τι -
3. στή - ρια, γιὰ σᾶς τὰ νι - κη - τή - ρια τὰ χεῖ - λη μας ὕ -

1. γῆ, ἐ - σεῖς κι'ὄ - ταν ὄ - ρί - μα - σαν τὰ στά - χυα καρ - πο -
2. μῆς, κι'ὄ - που πο - λέ - μου κρά - ξι - μο κι'ὄ - που τῆς μά - χης
3. μνοῦν, καὶ πλέ - κον - τας στά χέ - ρια μας τῆς δό - ξης τὰ στε -

1. φρό - ρα στοῦ θε - ρι - σμοῦ τὴν ὄ - ρα μᾶς γί - να τ'ὀ - δη - γοί.
2. χρό - τοι, ἐ - σεῖς περ - νᾶ - τε πρῶ - τοι κι'ά - κο - λου - θοῦ - μ'ἐ - μεις.
3. φά - νια, δι - κή - σας πε - ρη - φά - νεια, στοὺς τά - φους σᾶς κρε - μοῦν.

G. Δροσίνης.

Μεσολόγγι.

Μέτρον.

Σ. Ἀστεριάδης.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
265

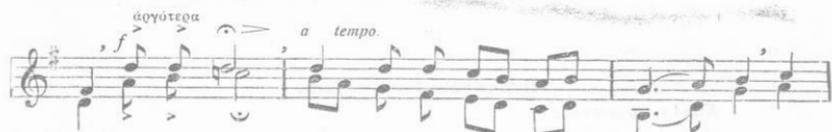
1. Κό - βω γιὰ σέ τὰ βά - για τοῦ τρα - γου - διοῦ ἱε -
2. Λάμ - πουν ἱε - ρά, στά βά - για τοῦ τρα - γου - διοῦ ἡ φω -

1. ρά' στὸ μέ - τω - πο στά πλέ - κω στε - φά - νια γιορ - τε -
2. τιά, τὸ αἶ - μα τῶν ἡ - ρώ - ων, τοῦ χα - λα - σμοῦ ἡ νι -

1. ρά. } 1-2. Βω - μός τὸ μέ - τω - πό σου! Θυ - μᾶ - σαι; Μιά φο -
2. χτιᾶ.

- 1-2. ρά, μᾶ φο - ρά, σι'ᾶ - για - σαν Με - σο - λόγ - γι, τῆς

- 1-2. Δό - ξας τὰ φτε - ρά!

Κ. Παλαμᾶς.

Στὴ Σημαία.

Ἄγωγή ἐμβατηρίου.

Α. Ἀργυροπούλος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
266

1. Μέ - σα μας βα - θειᾶ γιὰ σέ - να μιὰ λα - χτι'ρα πάν - τα
2. Τῆς τι - μῆς καὶ τῆς ἀν - τρεί - ας τὴν ἀ - στεί - ρευ - τη - πη -

1. ζή. Τὴν Πα - τρί - दा συμ - βο - λί - ζεις καὶ τὴ Λευ - τε - ριά μα -
2. γή, τοῦ λευ - κοῦ Σταυ - ροῦ σου ἡ χά - ρη δυ - να - μώ - νει ζ'εὺ - λο -

1. ζι. Γα - λα - νό - λευ - κῆ ἠ - θυ - ριά σου καὶ φαν - τά - ζεις μὲς στὸ
2. γεῖ. Κι' ὅ - σοι χά - νον - ται γιὰ σέ - να σπῶν - τας σί - δε - ρα βα -

Ἄ. Ἀργυροπούλου, Μουσικὴ Ἀγωγή τεύχ. Α' Ἔκδ. 2α 1933.

11

10
8
50
50
16 Φ

1. νοῦ σάν τὸ κῦ-μα, σάν τὸ γέ-λιο τοῦ πε-λάου καὶ τού-ρα - νοῦ.
2. ριά, ξε-ψυ-χοῦν καὶ τρα-γου-δοῦ-νε: «Χαῖ-ρ',ὦ! χαῖ-ρε, Λευ-τε-ριά».

Σ. Σπεράντσας.

(Ἐκ τοῦ βιβλίου «Ἀκακίες» Σ. Σπεράντσα-Α. Παπαδήμου).

Περκατοῦνε τὰ παιδιά.

Κανὼν τρίφωνος.

Ἄγωγή ἐμβατηρίου.

Ι. Cherubini.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
267

Μετάρφρασις Ἀ. Ἀργυροπούλου.

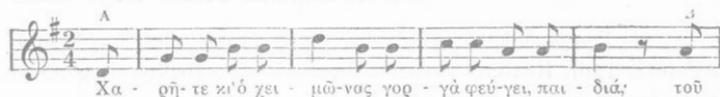
Κανόνες.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
268

Φεύγει ὁ χειμῶνας.

Κανὼν τετράφωνος.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
269

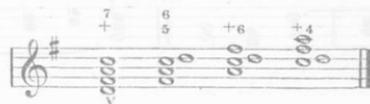
1* Τρίφωνοι καὶ τετράφωνοι συγχορδίαι
τῆς μείζονος κλίμακος Σολ.

§ 98. Ὅπως εἰς τὴν μείζονα κλίμακα Ντο οὕτω καὶ εἰς τὴν μείζονα Σολ, με βάσιν ἐκάστην τῶν 7 βαθμίδων αὐτῆς σχηματίζονται 7 τρίφωνοι συγχορδίαι, με βάσιν δὲ τὴν 5ον βαθμίδα σχηματίζεται μία τετράφωνος συγχορδία (σελ. 131 § 89, 90, 91).

Τρίφωνοι συγχορδίαι τῆς μείζονος κλίμακος Σολ μετὰ τῶν ἀναστροφῶν τῶν.

Τετράφωνος συγχορδία τῆς μείζονος κλίμακος Σολ μετὰ τῶν ἀναστροφῶν τῆς.

§ 98α. Ἀσκήσις.

Σημειώσατε τὰς βαθμίδας καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἀναστροφῶν τοῦ γυμν. 271 (σελ. 164) ὅπως εἰς τὸ τμήμα αὐτοῦ α.

1 * Ἴδε ὑπόσημ. σελ. 131.

Τρίφωνα και τετράφωνα γυμνάσματα της
μείζονος κλίμακος Σολ.

§ 98β. Τραγουδοῦμεν πρώτον τὰ γυμνάσματα 228 ἢ 228α (σελ. 145) καὶ 228δ (σελ. 146). Κατόπιν ἐργαζόμεθα κατὰ τὰ λεχθέντα εἰς § 92 (σελ. 135) καὶ ἔπειτα ἐκτελοῦμεν τὰ ἀκόλουθα γυμνάσματα :

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 270

εὐθ. β'. εὐθ. α. εὐθ.
κατ. ἀναστρ. κατ. ἀναστρ. κατ.

α. 5 6 5 6 β.

I IV I V I

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 271

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 272

ΓΥΜΝΑΣΜΑ 273

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
274

Τὸ τραγούδι τῆς ἐργασίας.

Μέτρια.

Ἑλβετικόν.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
275

1. Ξη - με - ρώ - νει αὐ - γῆ δρο - σά - τι με τὸ πρῶ - το τὸ που -
 2. Ση - κω - θῆ - τε. Ἡ γῆ χα - ρί - ζει μόν - ον ἄ - φθο - νο καρ -
 3. Πάν - τα, ναί, τοῦ τί - μου κό - που οἱ γλυ - κύ - τα - τοι καρ -

1. λι λῆς καὶ κρά - ζει τὸν ἐρ - γά - τι στή φη - λό - πο - νη ζω -
 2. πό, ἄν ὁ κό - πος τὴν πο - τί - ζῃ μ' ἔ - ναν ἴ - δρω - τα σου -
 3. ποῖ εἶ - ναι οἱ μό - νοι πού τ' ἄν - θρώ - που σῶ - μα τρέ - φουν καὶ ψυ -

Τὸ τριανταφυλλάκι.

Μέτρον.

F. Schubert.

ΓΥΜΝΑΣΙΑ
276

1. Τρι-αν-τά-φυλ-λο κλει-στό εἰ-δ'ἔ-να παι-δά-κι,
2. Ἄχ! λου-λού-δι προ-φαν-τό, εἰ-πε τὸ παι-δά-κι.
3. Ἐε-καρ-δί-ζε-ται, γε-λᾷ τὸ τρελ-λὸ παι-δά-κι

1. ἦ-ταν τό-σο γε-λα-στό, χα-ρω-πό και μν-ρι-στό
2. θὰ σὲ κό-ψω, δέν βα-σιτῶ! Ἄν με κό-ψης, σοῦ κεν-τῶ
3. τὸ τρα-βᾷ, τὸ ξε-κολ-λᾷ, τί ὄγ-κά-θια, τί πολ-λά

1. τὸ τριαν-τα-φυλ-λά-κι, νέ-ο τρι-αν-τά-φυλ-λο,
2. τὸ μι-κρὸ γε-ρά-κι, εἰ-πε τὸ τριαν-τά-φυλ-λο,
3. στὸ μι-κρὸ γε-ρά-κι. Ἄχ! κα-κό τριαν-τά-φυλ-λο,
pp agitato

a tempo

1. τρι-αν-τα-φυλ-λά-κι.
2. τὸ τριαν-τα-φυλ-λά-κι
3. ἄχ! τριαν-τα-φυλ-λά-κι.

a tempo

A. Βλάχος.

Ἡ φιλία.

Μέτρια.

W. A. Mozart.

ΓΥΜΝΑΣΜΑ
277

mf

1. Ὁ - λοι ἄ - δέρ - φια ἄς τι - μου - με καὶ ἐγ -
2. Ὡ φι - λί - α, σὲ πο - θοῦ - με, μέ λα -

mf

1. κάρ - δια ν' ἄ - γα - ποῦ - με τῆ φι - λί - α τὴν ἄ -
2. χτά - ρα σὲ ζῆ - τοῦ - με, θεῖ - ο δῶ - ρο τ' οὐ - ρα -

p

1. γνή, πού τὴν πί - κρα μας γλυ - καί - νει καὶ πα -
2. νοῦ. Μεῖ - νεαί - ὠ - νια δῶ κόν - τὰ μας νὰ μα -

mf

θη - γο - ριά μᾶς φέρ - νει στὴν χα - κό - τυ - χῆ στιγ -
λάσ - σης τὴν καρ - διά μας, νὰ φω - τί - ζῆς καὶ τὸ

mf

1. μή, στήν κα - κό - τυ - ζή στιγ - μή.
2. νοῦ, νά φω - τί - ζης και τὸ νοῦ.

Μετάφρασις Α. Ἀργυροπούλου.

§ 98γ. Ἀσκήσεις.

Α'. Θεωρητικά.

- α'. Πῶς σχηματίζεται ἡ μείζων κλίμαξ τοῦ Σολ; Ποῖος ὁ ὄπλισμός της;
β'. Τί διαφέρει ὁ ὄπλισμός της κλίμακος ἀπὸ τὰ τυχαία σημεῖα ἀλλοιώσεως;
γ'. Ἐξετάσατε θεωρητικῶς τὰ διαστήματα τῆς μείζονος κλίμακος Σολ, ἀπαγγείλατε καὶ γράψατε ὄλα τὰ διαστήματα ταῦτα ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰς δευτέρας.
δ'. Ποία ἡ ἠὺξήμενη 4η καὶ ποία ἡ ἠλαττωμένη 5η τῆς κλίμακος Σολ;
ε'. Ποία εἶνε ἡ τοική, ἡ δεσπύουσα, ἡ ὑποδεσπύουσα, ὁ προσαγωγεὺς, ἡ μέση, ἡ ἐπιδεσπύουσα τῆς μείζονος κλίμακος Σολ;

στ'. Λαμβάνοντες ὡς βᾶσιν ἕκαστον ἐκ τῶν φθόγγων μι, ρε, σολ, λα, φα \sharp , σι, ντο, γράψατε ὄλα τὰ εἶδη τῶν διαστημάτων ἀνιόντα καὶ κατιόντα τὰ σχηματιζόμενα μετ' αὐτοῦ (π.χ: με βᾶσιν τὸν φθόγγον μι σχηματίζονται: 2αι μι - φα \sharp , φα \sharp - μι, 3αι μι - σολ, μι - ντο κλπ.).

Β'. Ὡδικαὶ καὶ ἀκουστικά.

1. Ἐξάσκῃς εἰς τὴν διὰ τῆς φωνῆς εὗρεσιν παντὸς διαστήματος τῆς μείζονος κλίμακος Σολ, ἀνιόντος ἢ κατιόντος, κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 23 § 26α, Β' β'. καὶ σελ. 44 § 40γ, Β' β'.
2. Ἀσκήσεις ἀντιλήψεως ὑπαγορευομένων διαστημάτων τῆς μείζονος κλίμακος Σολ κατὰ τὰ λεχθέντα ἐν σελ. 23 § 26α, Β' γ' καὶ σελ. 44 § 40γ, Β' γ'.
3. Μελωδικὴ ὑπαγόρευσις. Ἴδε τευχ. Γ' σελ. 700. Ὑποδείγματα: Γύμν. 942 ἀριθ. 16 - 33, καὶ Γύμν. 943, ἀριθ. 9 - 19.

Γ'. Ἀσκήσεις φωνῆς.

Ἐκτελέσατε διὰ βοκαλισμοῦ τὴν μείζονα κλίμακα Σολ, τὰ διαστήματα αὐτῆς καὶ τὰ κατάλληλα ἐκ τῶν γυμνασμάτων 927α - 939 (τευχ. Γ' σελ. 683).

ΤΕΛΟΣ Α'. ΤΕΥΧΟΥΣ

Παράγραμμα 1 (α) (Illegible)

Παράγραμμα 2 (Illegible)

(Illegible text block, likely a description or data for the second diagram)

Παράγραμμα 3 (Illegible)

(Illegible text block, likely a description or data for the third diagram)

Παράγραμμα 4 (Illegible)

(Illegible text block, likely a description or data for the fourth diagram)

ΠΑΡΑΡΤΗΤΑ Α (Illegible)

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α'. ΤΕΥΧΟΥΣ

1. Ρυθμικά και μελωδικά θέματα.

(κατ' αλφαβητικήν σειράν).

Α'. Ἑλληνικοὶ ἔροι.

	§	Σελίς		§	Σελίς
Αγωγή (ὄρθμικὴ)	§ 42	45	βοηθητικὴ γραμμὴ	§ 4	3 4
ἀνερχομένη διαδοχὴ φθόγγων	§ 6	5 6	Γραμμαὶ (πενταγράμμου)	§ 3-3α	2-3
ἀνιούσα	>	5-6	> βοηθητικαὶ	§ 4	3-4
ἀνιὸν διάστημα	§ 25	21	γνώμων τοῦ σολ.	§ 7	7
ἀξία φθογοσῆμων	§ 9	9	> > φα	§ 87	129
>	§ 44	50	> > μπάσου	§ >	119
>	§ 62	85	Διάμεσον	§ 3-3α	2
ἀνάγκωσις μουσικὴ	§ 13	11	δισδιάκι διαίρεσις	§ 45	51
> μελωδική	§ 14	11	διαδοχὴ φθόγγων ἀνιούσα	§ 6	5-6
> ὀρθμικὴ	§ >	11	> > κατιούσα	>	5-6
> > ἐν διφωνίᾳ	§ 36	33	δις ἰσχυρὸν μέρος μέτρου	§ 38	34
> > ἐν τριφωνίᾳ	§ 92α	137	δεύτερον	§ 9	9
ἄρισ	§ 17	13	δευτέρα (διάστημα)	§ 26	21
ἀσθενὲς μέρος τοῦ μέτρου	§ 18	14	δευτερεῦον (μέρος μέτρου)	§ 45	51
ἀναπνοή	§ >	14	διαστολή	§ 15	12
ἀναπνευστικὰ γυμνάσματα	§ 53	64-65	> διπλῇ	>	12
ἀρεστώσαι βαθμίδες	§ 24	20	διπλῇ διαστολῇ	>	12
ἀνάγκωσις ὑποσημ. 2	§ 75	111	> δίεσις	§ 94	149
ἀπλᾶ διαστήματα	§ 76	111	> ὕφεσις	>	142
ἀναστροφὴ διαστημάτων	§ 90	132	διπλᾶ σημεῖα ἀλλοιώσεως	>	142
> συγχορδιῶν	§ 82	116	διάστημα (γενικῶς)	§ 25, 74	21, 109
ἀναίρεσις	§ 83	116	> ἀνιὸν	>	21
ἀλλοιώσεις (σημεῖα)	§ 94	142	> κατιὸν	>	21
> (διπλᾶ σημεῖα)	§ 84	117	> πρώτης	§ 74β', 109-110	
> προνοίας	§ 93	141	> δευτέρας	§ 26	21
ἄρισμα	§ >	20	> τρίτης	§ 40	39
Βαθμίδες (κλίμακος)	§ 22α	18	> τετάρτης	§ 43	46
> συνεχεῖς	§ 24	20	> πέμπτης	§ 56	67
> ἀρεστώσαι	§ >	20	> ἕκτης	§ 60	80
> κύρια	§ 73	109	> ἑβδόμης	§ 71	100
βάσις (ἢ τονική)	§ >	109	> ὀγδόης	§ 72	105
βάσιμον (συγχορδίας)	§ 90	133			
βοκαλισμὸς	§ 29	25			

	Σελίς			Σελίς	
διαστήματα ἀπλᾶ	§ 75	110	Ισχυρὸν μέρος μέτρον	§ 18	14
» σύνθετα	»	110	Κανὸν	§ 49	57
» μείζονος κλίμακος (πίναξ)	»	113	» δίφωνος	§ 49	57
διασημάτων ἀναστροφή	§ 76	111	» τρίφωνος	§ 55	66
» γενικαὶ παρατηρήσεις	§ 74	109	» τετράφωνος	§ 61	84
δέκατα ἕκτα	§ 62-67a	85-93	κατερχομένη διαδοχὴ φθόγ.	§ 6	5-6
δεσπόζουσα	§ 73	109	κατιοῦσα	»	5-6
διαπασών	§ 74e	110	κατιὸν διάστημα	§ 25	21
δίσεις	§ 78a	115	κλειδί τοῦ σολ	§ 7	7
» διπλῆ	§ 94	142	» » φα	§ 87	129
διατονικὸν ἡμιτόνιον	§ 80	115	» » μπάσου	»	129
διατονικὴ διαδοχὴ	§ 85β	119	κενὸν μέτρον	§ 18a	14
διατονικὴ κλίμαξ	§ 85γ	119	» »	§ 42a	45
διατονικοὶ φθόγγοι	»	119	κλίμαξ (γενικῶς)	§ 22	18
Επανάληψις	§ 27	24	κλίμαξ μείζων	§ 23	19
ἐλλιπὲς μέτρον	§ 37	33	» τοῦ Ντο	§ 23	19
» »	§ 40a	41	» διατονικὴ	§ 85	119
» »	§ 46	53	» τοῦ Σολ	§ 96	144
» »	§ 48	56	» χρωματικὴ	§ 85	119
» »	§ 59	77	» χρωματικὴ τοῦ Ντο	»	119
» »	§ 70	97	» » Σολ	»	148
ἕκτη (διάστημα)	§ 60	80	» πρότυπος	§ 95	144
ἕκτης (συγχορδία)	§ 90	133	κόμμα	σημ. 2	118
ἕκτης - τετάρτης (συγχορδία)	»	133	κορόνα	§ 32	28
ἑβδόμη (διάστημα)	§ 71	100	κρεσέντο (crescendo)	§ 39	38
ἐπιτονικὴ	§ 73	109	κύριον (μέρος τοῦ μέτρον)	§ 45	51
ἐπιδεσπόζουσα	»	109	κύρια βαθμίδες	§ 73	109
εἶδη διαστημ. μείζ. κλίμακος	§ 74γ'	110	Μουσικὸς ἦχος	§ 1	2
» » » (πίναξ)	»	113	μουσικὴ ἀνάγνωσις	§ 13	11
ἐναρμόνια φθογγόσημα	§ 79	115	μελωδία	§ 12	11
ἐναρμόνιοι φθόγγοι	»	115	μελωδικὴ ἀνάγνωσις	§ 14	11
ἐλάσσονες συγχορδίαί	§ 89	132	μελωδικαὶ ἀσκήσεις	»	11
εὐθεῖα κατάστασις συγχορδ.	§ 90	132	μετρικὸς τονισμὸς	§ 18	14
ἑβδόμης (συγχορδία)	§ 91	133-134	μέτρον (γενικῶς)	§ 15	12
Ηχος μουσικὸς	§ 1	2	» $\frac{2}{4}$	§ 16	12
ἥμισυ	§ 9	9	» $\frac{4}{4}$	§ 38	34
» παρεστιγμένον	§ 51	59	» $\frac{3}{4}$	§ 57	71
ἡμιτόνιον	§ 23	19	» ἑλλιπὲς	§ 37	33
» χρωματικὸν	§ 80	115	» »	§ 40a	41
» διατονικὸν	»	115	» »	§ 46	53
ἠλωτωμένη συγχορδία	§ 89	132	» »	§ 48	56
Θέσις	§ 17	13	» »	§ 59	77
θεμέλιος (συγχορδία)	§ 89	131	» »	§ 70	97

	Σελίς	Σελίς	Σελίς		
μέση	§ 73	109	Ρυθμός	§ 11	11
μεσαιοί φθόγγοι	§ 78	114	ρυθμική ανάγνωσης (γενικῶς)	§ 11	11
»	§ 81	116	» » ἐν διφωνίᾳ	§ 36	33
μετατροπία	§ 85e	120	» » ἐν τριφωνίᾳ	§ 92a	137
μειζονες συγχορδίαι	§ 89	132	ρυθμική ἀγωγή	§ 42	45
μείζων κλίμαξ	§ 23	19			
» » τοῦ Σολ	§ 96	144	Σολ (κλειδί)	§ 7	7
μέρη τοῦ μέτρου	§ 16	12	σολ μείζων κλίμαξ	§ 96	144-145
μετζοφόρτε (mezzoforte)	§ 39	38	σολ χρωματική κλίμαξ		148
			σχήματα φθογγοσῆμων	§ 9	9
Νότες	§ 2	2	σχήματα φθογγοσῆμων	§ 44	50
νιμινουέντο (diminuendo)	§ 39	38	»	§ 62	85
Ντο μείζων κλίμαξ	§ 23	19	σολφέζ (solfège)	§ 14	11
Ντο χρωματική κλίμαξ		119	συνεχεῖς βαθμίδες	§ 24	20
			σύνδεσις προσφθιάς	§ 33	29
Ονόματα φθόγγων	§ 6	5	» διαρκείας	§ 34, 84a	30, 117
ὀνομασία φθογγοσῆμων	§ 8	7-8	στιγμὴ διαρκείας	§ 50-50a	59
ὀλόκληρον	§ 9	9	σύνθετα διαστήματα	§ 75	110
ὄγδοον	§ 44	50	σημεῖα ἀλλοιώσεως τυχαῖα	§ 83	116
»	§ 48	55	» » διπλᾶ	§ 94	142
» παρεσιγμένον	§ 68	93	» » προνοίας	§ 84	116-117
ὀγδόη (διάστημα)	§ 72	105	συγκερασμένη διαίρεσις	σημείωσ. 2	117
ὀξύτης (φθόγγων)	§ 10	10	συγχορδία (γενικῶς)	§ 88	131
ὀπλισμός	§ 96a	145	» τριφωνος	§ 89	131
			» τετράφωνος	§ 91	134
Πεντάγραμμον	§ 3	2	» πέμπτης ἡλατωμένης	§ 89	132
παῦσις ἡμίσεος	§ 30	26	» ἡλατωμένη	»	132
» τετάρτου	§ 31	27	» ἔβδόμης δεσποζούσης	§ 91	133-134
» ὀλοκλήρου	§ 41	45	» ἐν εὐθείᾳ καταστάσει	§ 90	132
» ὀγδοῦ	§ 47	54	» ἐν ἀναστροφῇ	»	132
» δεκάτου ἔκτου	§ 69	96	» τρίτης - ἔκτης	§ 90	132-133
πιάνο (χρωματισμός)	§ 39	38	» ἔκτης	»	132-133
πιανίσμο	»	38	» τετάρτης - ἔκτης	»	132-133
παρεσιγμένον φθογγόσημον	§ 50-50a	59	συγχορδία μείζονες	§ 89	132
» ἡμισυ	§ 51	59	» ἐλάσσονες	»	132
» τέταρτον	§ 52	61			
» »	§ 58	76	Τέταρτον	§ 9	9
» ὄγδοον	§ 68	93	» παρεσιγμένον	§ 52	61
πέμπτη (διάστημα)	§ 56	67	» »	§ 58	76
» (συγχορδίας)	§ 89	131	τετάρτη (διάστημα)	§ 43	46
πρώτη (διάστημα)	§ 74β	109-110	τετράφωνοι συγχορδίαι	§ 91	133
» (συγχορδίας)	§ 89	131	τετραμερές μέτρον	§ 38	34
προσαγωγεὺς	§ 73	109	τετάρτης - ἔκτης (συγχορδία)	§ 90	132-133
πίναξ διαστημ. μείζ. κλίμ. Ντο		113	ταῦτοφονία	§ 74β	109-110
προνοίας ἀλλοιώσεις	§ 84	117	τόνοι	§ 23	19
πρότυπος κλίμαξ	§ 95	144	τονική	§ 73	109
			τονισμός μετρικός	§ 18	14

		Σελίς			Σελίς
τέλειαι συγχορδία	§ 89	132	φθογγόσημα	§ 2	2
τρίτης - ἔκτης (συγχορδία)	§ 90	132-133	φθογγοσήμεων ὄνομασία	§ 8	7-8
τρίτη (συγχορδίας)	§ 89	131	» ἀξία καὶ σχήματα	§ 9	9
τρίτη (διάστημα)	§ 40	39	» » »	§ 14	50
			φθογγοσήμεων ἀξία καὶ σχήματα	§ 62	85
Υψος φθόγγων	§ 10	10	φόρτε (forte)	§ 39	38
ὑψηλοὶ φθόγγοι	§ 10	10	φορτίσιμα (fortissimo)	»	38
ὑφεςις	§ 78β	115			
» διπλῆ	§ 94	142			
ὑποδεσπόζουσα	§ 73	109			
			Χαμηλοὶ φθόγγοι	§ 10	10
Φθόγγοι	§ 1	2	χρονικὴ ἀξία φθόγγων	§ 9	9
» ὑψηλοὶ	§ 10	10	χρόνοι τοῦ μέτρου	§ 16	12
» χαμηλοὶ	»	10	χρόνος μουσ. ἔργου	σημείωσις 1	13
» μεσαῖοι	§ 78	114	χρωματισμοὶ	§ 39	38
» »	§ 81	116	χρωματικὸν ἡμιτόνιον	§ 80	115
» ἐναρμόνιοι	§ 79	115	χρωματικὴ κλίμαξ	§ 85	118
» χρωματικοὶ	§ 85	119	» » τοῦ Ντο		119
» διατονικοὶ	»	119	» » τοῦ Σολ		148
φθόγγων διαδοχὴ	§ 6	5 6	χρωματικὴ διαδοχὴ	§ 85β	119
» ὀνόματα	»	5	χρωματικοὶ φθόγγοι	§ 85	119

Β'. Ξενικοὶ ἔροι.

Accord	§ 88	131	Dièse	§ 78α	115
» de quinte diminuée		132	diminuendo	§ 39	38
» de septième			dominante	§ 73	109
» dominante	§ 91	134			
» parfait majeur		132	Forte	§ 39	38
» » mineur		132	fortissimo	§ 39	38
anacrouse	ὑποσημ. 2	33			
arpège	§ 91	141	Legatura	§ 33,34	29,30
arpeggio	»	141	liaison	§ 33,34	29,30
Bémol	§ 78β	115	Mediante	§ 73	109
			mezzoforte	§ 39	38
Canon	§ 49	57			
chiave di basso	§ 87	129	Note	§ 2	2
corona	ὑποσημ. 1	28	» sensible	§ 73	109
coulé	§ 33	29			
crescendo	§ 39	38			

	§	Σελίς		§	Σελίς
Pianissimo	§ 39	38	sus tonique	§ 73	109
piano	§ 39	38			
			Tonique	§ 73	109
Solfège	§ 14	11			
sous dominante	§ 73	109	Vocalisation	§ 29	25
sus dominante	§ 73	109	vocaliser	29	25

2. Ἀσματα.

(Κατά σειράν σελίδων).

	Σελίς		Σελίς
Τί ὄραϊα κάθ' αὐγῇ (Α. Ἀργυροπούλου)	24	Ὁ Μάης (Ν. Κοκκίνου)	124
Δυὸ χαρούμενα πουλιά	24	Ἡ ἐλλάς (Α. Ἀργυροπούλου)	125
Σὲ ἔμνοῦμεν (μεταγρ. Κ. Παπαδημητρίου)	29	Ἡμέρα γιορτινῆ (Mendelssohn)	126
Ἐνα δημορφο πουλί (Α. Ἀργυροπούλου)	32	Ὁραϊο λουλουδάκι (Schumann)	127
Ὁμορφα καὶ μὲ καρδιά	32	Ἡ ἀνατολή τοῦ ἡλίου (Mozart)	138
Ἐκ νεότητός μου (μεταγρ. Κ. Παπαδημητρίου)	44	Στὴ νύχτα (Beethoven)	139
Κελαϊδῆστε (Κανὼν δίφωνος)	58	Τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι (δημοτ. Κ. Ψάχου)	151
Ἄγιος ὁ Θεὸς (Θ. Πολυκράτους)	60	Ἐμπρός (Δ. Παύλοβιτς)	151
Δέησις (Σικελικὴ μελωδία)	63	Ἡ λυγερή (δημοτικὸν Κ. Παπαδημητρίου)	152
Πρὸς τὴν Πατρίδα μου (Μελ. δημ. Ι. Πρωΐου)	64	Τραγούδια ἕς ἀνηχοῦνε. (Κανὼν δίφωνος)	153
Μνήσθητι ἡμῶν (μεταγρ. Κ. Παπαδημητρίου)	70	Ὁ μῦλος (Κανὼν δίφωνος)	153
Χιόνι (Γερμανικὴ μελωδία)	75	Ἕμνος εἰς τὸν Θεὸν (Α. Ἀργυροπούλου)	156
Ἡ κάμπανα (Κανὼν τρίφωνος)	75	Τ' ἀκρογιαλί μας	156
Σηκωθῆτε παιδιὰ. (Κανὼν δίφωνος)	78	Ἀπρίλις	157
Ψαλμοὺς καὶ ὕμνοις (μετ. Κ. Παπαδημητρίου)	79	Πρωτομαγιά	158
Κύριε Βασιλεῦ	82	Ὁ ἔσπερος (R. Schumann)	159
Ἡ χαρὰ σὸ δάσος (Hauptmann)	83	Ἕμνος τῶν προγόνων (Α. Ἀργυροπούλου)	159
Τὸ φιλίον κανὼν τρίφωνος)	87	Μεσολόγι (Ξ. Ἀστεριάδου)	160
Εἶν' ἡ Πατρίδα μας (Frelsch)	96	Στὴ Σημαία (Α. Ἀργυροπούλου)	161
Στὴ δουλειά. (Κανὼν δίφωνος)	97	Περπατοῦνε τὰ παιδιὰ. (Κανὼν τρίφωνος)	162
Στὴ Μουσικὴ (Schubert)	103	Ὁ χειμῶνας. (Κανὼν τετράφωνος)	163
Τὰ μελέτια (Witdmann)	103	Τὸ τραγούδι τῆς ἐργασίας (Ἑλβετικὸν)	165
Δόξα σοι (μεταγρ. Κ. Παπαδημητρίου)	107	Τὸ τριανταφυλλάκι (Schubert)	167
Νανούρισμα (Brahms)	108	Ἡ φιλία (Mozart)	168
Ὁ τζιτζίκας (Γ. Λαμπελῆ)	124		

Ι.Γ.Κ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1932

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου 5045 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν διδασκτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 584 πρακτικὸν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ἀποφασίζομεν, ὅπως ἐγκριθῆ ὡς διδασκτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Α' καὶ Β' τάξεως τῶν Γυμνασίων καὶ τῶν Ἀνωτέρων Παρθεναγωγείων καὶ τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως τῶν Διδασκαλείων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «**Μουσικὴ Ἀγωγή Τεῦχος Α'**» βιβλίον τοῦ Ἄ. Ἀργυροπούλου διὰ μίαν πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1932—1933.

Ὁ Ὑπουργός

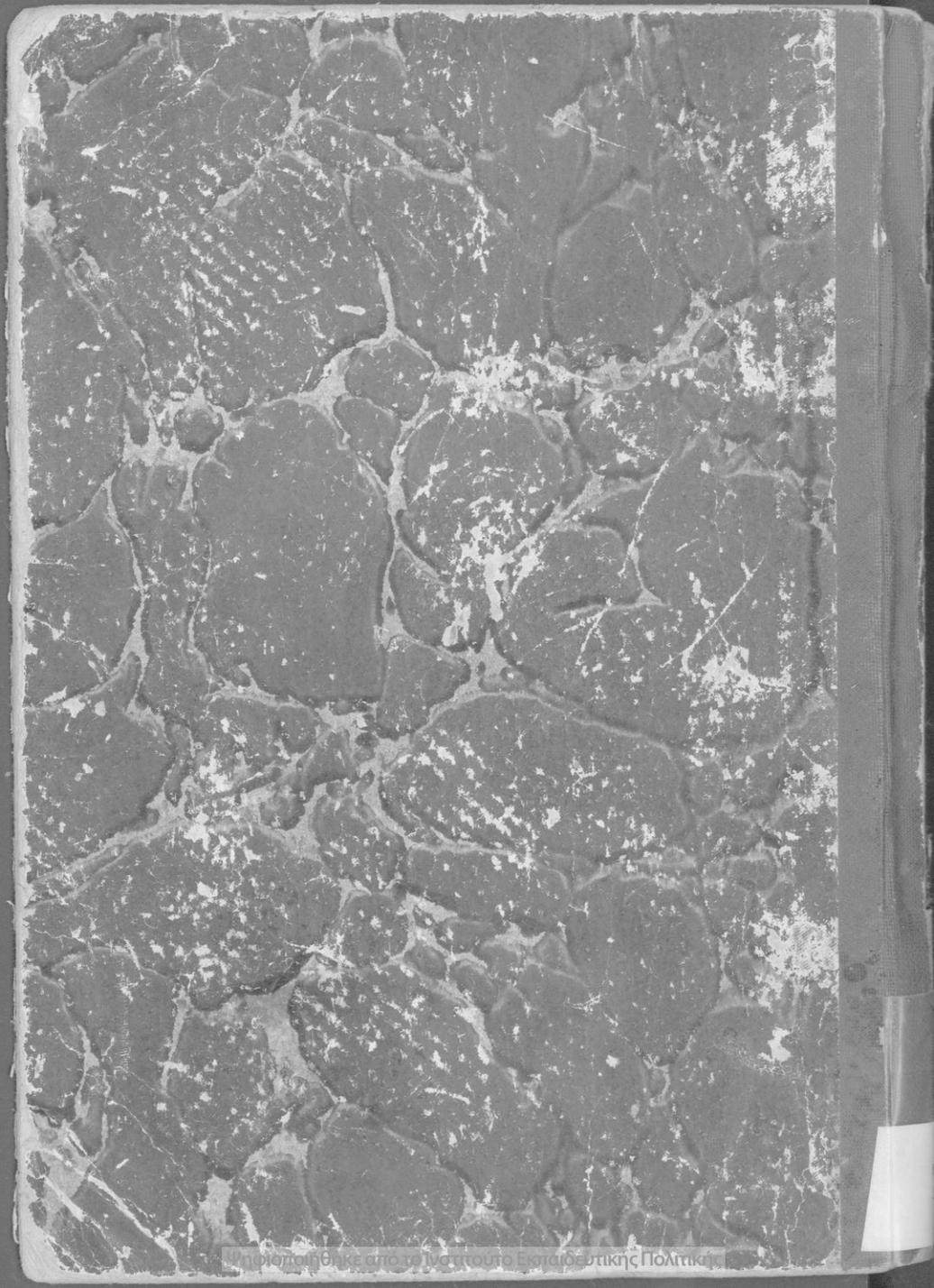
Π. ΠΕΤΡΙΑΝΣ

Ἄρθρον 6ον τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος

«*Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδασκτικῶν βιβλίων.*»

Τὰ διδασκτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεώς των ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρῃ κατὰ 15 % τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἄνευ βιβλιοσήμεου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.

Πηροδοθηκε απο το Ινστιτουτο Εσταθελικης Πολιτικης